UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Theologōn diaphorōn syngrammata palaia kai orthodoxa

Gessner, Conrad

Tiguri, 1560

VD16 G 1810

Athenagorae Atheniensis Philosophi Christiani, De Mortvorvm Resurrectione. Petro Nannio Interprete.

urn:nbn:de:hbz:466:1-72021

Visual Library

ΑΘΗΝΑΓΟΡΟΥ ΑΘΗ-
ΝΑΙΟΥ ΦΙΛΟΣΟΦΟΥ ΧΡΙ-
ΣΤΙΑΝΟΥ ΠΕΡΙ ΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ
ΤΩΝ ΝΕΚΡΩΝ.

ATHENAGORAE ATHE-
NIENSIS PHILOSOPHI
CHRISTIANI, DE MORTVORVM
RESVRRECTIONE.

PETRO NANNIO INTERPRETE.

PER ANDREAM GESNERVM F.
M. D. LIX.

(Zürich)

REVERENDISSIMO DO ANTONIO A GRANVELLA, EPISCOPO Atrebatensi, Petrus Nannius S. P. D.

SERIVS quidem quàm uolebam, non tamen importunè tibi libellum de resurrectione mortuorum offero. Paschales enim feriæ, quibus Christus resurrexit, primitiæ dormientium, solennem habent de resurrectione tractatum: adeò ut quod fortuitò factum est, consilio procuratum uideri possit. Non iniquus igitur hac in parte sum meis istis perpetuis negotijs, quæ mihi hanc comperendinationem attulerunt: quanquam aliàs ea satis molestè ferre soleo. Non hic me uendito de laboribus: id tantùm dico, ludum iocumq; esse cætera, præut est in philosophis uertendis operam sumere. Habent ipsi suam phrasin etiam in Græca lingua à cæteris scriptoribus diuersam, & à uulgo abhorrentem: tantum abest ut cũ Latino sermone conueniant. Hinc est quòd tam pauci philosophos transferunt, atque inter eos qui transtulerunt, paucissimi probẽtur. Nobis præter ista incommoda id quoque molestiæ fuit, quòd hic noster Athenagoras non in philosophicis rebus, sed in altissimis Christianitatis mysterijs philosophetur: ut qui eum aggrediatur, non minus cum peritissimo theologo, quàm prudentissimo philosopho negotium habeat: idq; in re grauissima, nimirum defunctorum corporum resurrectione, de qua cardo ac summa totius Christianę religionis pendet. Nobis porrò non nisi unicum exemplar fuit, à doctissimo quidem uiro descriptũ, sed tamẽ non paucis uitijs infectum: nec mirũ. non enim meliora mihi poterat tradere, quàm in archetypo inuenerat, quod unum superesse aiunt in uniuersa Europa. Vtinam qui nostra legent, Prius Græca inspiciant, ut ipsi suapte experientia cognoscant quàm difficile sit huius philosophi linguam intelligere, atque, ubi intellexerint, ita in Latinum idioma refundere, ut nec Græcitatis peregrinitas, nec philosophicæ spinositatis asperitas appareat: sed obuium quiddam habeat & attemperatum uulgi ingenijs. Nihil mihi tale arrogo, sed me id conatum fuisse non dissimulo. Hermolaus certè ea omnia ad amussim præstitit. hic enim philosophos aliquot cũ pauculis scholasticis in diatriba murmurantes in forum & in publicum protraxit, ac luci assuefecit. Cæterùm inter elucubrandum semper mihi laborem mitigauit recordatio tui, cogitanti id operis summo uiro desudari, cui non minus Ecclesiæ negotia, quàm Cæsariarum rerum curæ incumbunt & fœliciter innituntur. Non sentit faber, aut, si sentit, sine animi ægritudine lassitudinem transmittit, quum corona principi suo excudenda eum in labore occupatum tenet. Nec Nannius eam fatigationem duram existimauit, quæ mæcenati suo impenderetur in libello uere aureo, & super omnium gemmarum pretia æstimando. Hic enim refutantur omnia quæ resurrectionem ambiguam faciunt: afferuntur ea quæ incredulis hominibus uelint nolint resurrectionis fidem infigant. Non enim hic Athenagoras noster uerisimilibus agit, quæ pronitatem credendi, non necessitatem habeant: sed omnia demonstrationibus communit, omnia inexpugnabilibus rationibus instruit, ut nihil habeat ceruicosa Gentilitas quod opponere possit. Accipe igitur eruditissime & religiosissime præsul, eum libellum qui de basi ac fundamento totius Christianitatis fœlicissimè disceptat, ac Nannium ut soles tua propitia beneuolentia foue. Louanij, 13. Calendas Maias, Anno 1541.

ΑΘΗΝΑΓΟΡΟΥ ΑΘΗΝΑΙΟΥ ΦΙΛΟΣΟΦΟΥ, ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΥ ΠΕΡΙ ΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ ΤΩΝ ΝΕΚΡΩΝ.

ATHENAGORAE ATHENIENSIS PHILOSOPHI CHRISTIANI, DE MORTVORVM RESVRRECTIONE.

ΠΑΝΤΙ λόγματι καὶ λόγῳ περὶ ὧν τούτοις ἀληθείας ἐχομένῳ παραφύεται τὶ ψεῦδος καὶ. παραφύεται δὲ οὐκ ἐξ ὑποκειμένης ἕνος ἀρχῆς κατὰ φύσιν ὁρμώμενον ἢ περὶ ἃ κατ' αὐτὸ ὅπερ ἐστὶν ἕκαστον αἰτίας, ἀλλ' ἐκ τοῦ τῆς ἐνθέσμου πλάνης ἐν τῇ διαφθορᾷ τῆς ἀληθείας τελουμένου τῶν ἀσεβαζομένων. τοῦ δὲ ἕνεκεν εὑρεῖν, πρῶτον μὲν ἐκ τῶν πάλαι ταῖς περὶ τούτων φροντίσιν ἐσχολακότων, καὶ τῶν ἐκείνων τρόπος τε τοὺς ἑαυτῶν πρεσβυτέρους καὶ τοὺς ὁμοχρόνους ἐξομιλούντας διαφορᾶς· οὐκ ἔνεστι δὲ αὐτὸ τοῦτο μέσῳ τρεφομένῳ περαχῆς· οὐδὲν γὰρ τῶν ἀληθῶν οἱ τοιοῦτοι καταλιπόν ἀσυνοφαντήτους, οὐ τῆς οὐσίας τοῦ θεοῦ, οὐ τῆς ἐνεργείας, οὐ τὰ τόνδε ἐφεξῆς καθ' ἑρμὸν ἐπιμελείας, οὐ τὸ δυσσεβείας ἡμῖν ὑπογράφοντα λόγον. ἀλλ' οἱ μὴ πάντα οὐ καθάπαξ ἀπαρνούμενοι τῆς περὶ τούτων ἀλήθειαν· οἱ δὲ πῶς ἂν δοκοῦν αὐτοῖς διαστρέφουσιν· οἱ δὲ οὐ περὶ τὰ φανῶν ἀπαρνεῖν τῶν τολμῶσιν. ὁ δὲ ἐν οἶμαι δεῖν τοῖς περὶ ταῦτα πονουμένοις λόγων δίτοι, τὸ μὲν, ὑπὲρ τῆς ἀληθείας, τὸ δὲ, περὶ τῆς ἀληθείας· οὐ τὸ μὲν ὑπὲρ τῆς ἀληθείας, πῶς τοὺς ἀπιστοῦντας, καὶ τοὺς ἀμφιβάλλοντας· τὸ δὲ περὶ τῆς ἀληθείας, πῶς τοὺς εὐνοῦν μονονοῦ τας οὐ μετ' εὐνοίας διεξιόντος τῆς ἀληθείαν. ὧν ἕνεκεν χρὴ τοὺς περὶ τούτων ἐξετάζειν ἐθέλοντας, τῆς ἑκάστου πεκειμένην χρείαν σκοπεῖν, οὐ ταύτῃ τοὺς λόγους μετρεῖν· τοῖ τε περὶ τούτων τάξιν μεθαρμόζειν πῶς ἂν δέον, οὐ μὴ τῷ δοκεῖν τῆς αὐτῆς πάντῃ φυλάττειν ἀρχῆς, ἀμελεῖν τοῦ πρόσηκοντος, οὐ τῶν βαλλόντων ἑκάστῳ χώρας. ὡς μὲν γὰρ πῶς ἀπόδειξιν οὐ τοῖς φυσικοῖς ἀκολουθίαν, πάντῃ τε πρῶτα τοῦτο οἱ περὶ αὐτῶν λόγοι τῶν ὑπὲρ αὐτῶν· ὡς ἂν πῶς ἂν χρεωστέστερον, ἀνεστραμμένως οἱ ὑπὲρ αὐτῶν, τῶν περὶ αὐτῶν· ὅτε γὰρ χωρὸς δύναται· ἂν πρόσηκόντως καταβάλλῃ τοῖς τὰ σπέρματα, μὴ προεξελὼν τὰ τῆς ἀγρίας ὕλης, οὐ τοῖς καταβαλλομένοις ἡμέροις σπέρμασι λυμαινόμενα· ὅτε ἰατρὸς γένοιτο ἂν τοῦ ὑγιῆ φαρμάκων τῷ δεομένῳ θεραπείας σώματι, μὴ τῆς ἐνοῦσαν νοσίαν πρόκαθάρας, ἢ τῆς ῥεούσης ἐπιχώρ

OMNIBVS dogmatibus & rationibus quæ ab harum rerum ueritate pendent & fulciũtur, aliquid falsi adnascitur & cohęrescit. Adnascitur autem, non ex origine & naturali ductu rerum, aut ex causis substantiæ, sed ex studio eorum qui adulterinam sementẽ ad corrumpendam ueritatem in pretio & ueneratione habent. Id ita esse deprehendas ex ueterum lucubrationibus, qui huic curæ operam impenderunt, dum pariter & cum prioris & cum sui seculi hominibus dissidẽt: imprimis autem ex ea quæ inter ipsos opinionum tumultuatio est. Nullã enim istiusmodi homines ueritatem sine obtrectatione dimiserunt, non substantiam Dei, non cognitionem, non operationem, aut ea quæ istas res per seriem consequuntur: imò nec pietatis depictricem orationem. Nam aliqui eorum planè desperant de istarum rerum ueritate: alij pro libidine torquent: alij de manifestis dubitationem instituunt. Quamobrem puto eum qui de istis rebus disputaturus sit, duplici oratione opus habere, altera nimirum quæ pro ueritate, altera quæ de ueritate disceptet: priore oratione aduersus incredulos & dubitantes, secunda aduersus beneuolos & ueritatis studiosos utendũ existimo. Qua de causa oportet eos qui hisce de rebus quæstionem instituere uolunt, subinde inspicere quid res exigat, & eatenus uerba metiri, earumq; rerum ordinẽ necessitati adaptare: ut non dum prima quęq; pro serie priori loco cõstituas, decorũ uioles, & necessitatis & congruitatis respectum deseras. Vt enim ad demonstrationẽ & naturale consequiũ, priora sunt ea quæ de rebus, quàm quæ pro rebus disputantur: ita quãdo ad utilitatẽ referuntur, priore loco ponenda ea quæ pro rebus, quàm quæ de rebus disceptant. Neq; enim agricola aptè potest inspargere semen, nisi purgato agro à sylueſtri materia, eisq; quæ sementibus bonis noxã adferunt: neq; medicus infundere salutare pharmacũ ægroto corpori, nisi uitiosa prius expurgarit, aut affluentem purulẽtiam cohibuerit

neque qui ueritatem docet, de ueritate loquens, persuadere potest, dum adhuc in animis inhabitat falsa opinio, quæ ipsis ueri rationibus obsistit. Quãobrem & nos quoq; cura & respectu utilitatis, nónunquam prius pro ueritate quàm de ueritate sermonem instituimus. idquod impræsentiarum non inutile factu uidetur, dum quod necessitas exigat, ante oculos habemus, præcipuè in oratione quæ de resurrectione corporum disputatura est. Nam & hîc quoque quosdam uidemus planè incredulos, quosdam dubitabundos, alios quoque qui primas suppositiones & statumina quæstionis admittunt, æquè tamen cũ illis qui dubitabundi animo incerto & ambiguo fluctuare: deinde patiũtur istam animi fluctuationem sine ulla quam ex rebus ipsis deriuare possunt dubitandi occasione. Nullam enim causam allegare possunt saltem uerisimilem, cur aut dubitent, aut hæsitent. Id ita esse, hoc pacto consideres. Siquidẽ omnis credendi difficultas non temere ex futili nulliusq; iudicij opinione nascitur, sed ex ualida causa & uerisimilitudine plurimũ munita. Tum enim incredulitas rationem iustã habet, quũ ipsa res de qua non creditur, quiddam incredibile continet. Nã rebus quæ dubitandi causam non habent non credere, eorum hominũ est qui sano iudicio in discutienda ueritate minimè utuntur. Decet igitur qui resurrectionem non credunt, aut ambigunt, non ad id quod ipsis temere apparet, aut quod nepotibus & luxuriosis opinari gratum est, sententiam suam dirigere, sed in excutienda contemplandaq; huius dogmatis ueritate, aut nullam causam assignare hominũ creationi (quod facillimum refutatu est) aut omnia creata Deo authori imputare, atque inde edocere resurrectionem ipsam nulla ex parte fidẽ mereri. Atqui illud facient si ostendant Deo aut uoluntatem aut facultatem restituendi mortui dissolutíque corporis deesse, ut illud rursus consolidet & couniat, ad hominis ueteris formam instaurandam. Quod si illud probare nequeant, desistant ab ista impia incredulitate & blasphemationе nefaria. Verumquòd falsa dicturi sunt, siue Deum allegent non posse siue non uelle, ex sequentibus apparebit. Impotentia enim alicuius inde deprehẽditur, si aut ignoret quid faciendum sit, aut si norit, imbecillior sit uiribus quàm ut probè efficiat. Qui enim ignorat quid faciendum, is neque conari, neque perficere quicquam potest, earum duntaxat rerum quarum notitiam nullam habet. Qui autem cognoscit quid faciendum sit, & quomodo & unde id confici possit, uires autem aut omnino non habet, aut nõ sufficiẽtes habet ad rem exequendã quam probè intelligit.

ὅτε μὲν ὁ τὴν ἀλήθειαν ἐθέλων διδάσκειν, περὶ τῆς ἀληθείας λέγων, πεῖσαι δύναται αὐτίκα, ψευδοδοξίας ἐνθουσιουρούσης τῇ τῶν ἀκουόντων διανοίᾳ, καὶ τοῖς λόγοις αὐξανούσης. διὸ πῶς χρεὼν διέτερον ἀφορῶντες ἡμεῖς πεποιήκαμεν ἐν τε τοῖς ὑπὲρ τῆς ἀληθείας λόγοις τῶν περὶ τῆς ἀληθείας. νῦν τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον ποιῆσαι καὶ νῦν ὧν τῆς ἀναστάσεως λόγων οὐκ ἀχρεῖον φαίνεται, σκοπούσι τὸ δέον. καὶ γὰρ νῦν τόδε εὑρίσκομεν τοὺς μὲν ἀπιστοῦντας παντελῶς καὶ ἀμφιβάλλοντας, καὶ τῶν γε τὰς πρώτας ὑποθέσεις δεξαμένων λυάς. ἐπίσης τοῖς ἀμφιβάλλουσιν ἀρρωῶτας· τὸ δὲ πάντων παραλογώτατον, ὅτι ταῦτα πάσχουσιν, οὐδ' ἵν' λυσιτελοῦν ἔχοντες ἐκ τῶν πραγμάτων ἀπιστίας ἀφορμὴν, οὐδὲ αἰτίαν εὑρίσκοντες ἐπεῖν εὔλογον, δι' ἣν ἀπιστοῦσιν ἢ διαπορεῦσιν. σκοπῶμεν οὖν ὡς. εἰ πᾶσα ἀπιστία μὴ πρὸς χείρως καὶ κατὰ λυσιτελῶν ἐγινομένη λύσιν, ἀλλὰ μετὰ λυθ αἰτίας ἰσχυρᾶς καὶ τὴν τὴν ἀλήθειαν ἀσφαλείας. τότε γὰρ τὴν εἰκότα σώζει λόγον, ὅταν αὐτὸ τὸ πρᾶγμα περὶ ὃ ἀπιστοῦσιν, ἄπιστον ἐν δοκῇ. τὸ γὰρ τοι τοῖς οὐκ οὖσιν ἀπίστοις ἀπιστεῖν, ἀνθρώπων ἔργον οὐχ ὑγιαινόντων κρίσει περὶ τὴν ἀλήθειαν χρωμένων· οὐκοῦν χρὴ καὶ τοὺς περὶ τῆς ἀναστάσεως ἀπιστοῦντας ἢ διαπορεῦντας, μὴ πρὸς τὸ δοκοῦν αὐτοῖς ἀκρίτως, καὶ τοῖς ἀκολάστοις διεγειρόμενον, τὴν περὶ ταύτης ἐκφέρειν γνώμην· ἀλλ' ἢ μηδεμιᾶς αἰτίας εἰπεῖν τὴν τῶν ἀνθρώπων γένεσιν (ὃ δὴ καὶ λίαν εὔκολον εὐεξέλεγκτον) ἢ τοῦ θεῶ τὴν τῶν ὄντων ἀναιτίους αἰτίαν, εἰς τὴν τοῦ δὲ τοῦ δόγματος ἀναβλέπειν ὑπόθεσιν, καὶ δι' ταύτης δεικνῦσαι τὴν ἀνάστασιν ὁ δαμόθεν ἔχουσαν τὸ πιστόν. ὅταν δὲ ποιήσουσιν ἐὰν δεῖξαι δυνατοῦσιν, ἢ ἀδυνάτον ὂν τῷ θεῷ ἢ ἀβούλητον, τὰ νεκρωθέντα τῶν σωμάτων, ἢ μὴ πάντα διαλυθέντα, πάλιν ἑνῶσαι καὶ συναγαγεῖν πρὸς τὴν τῶν αὐτῶν ἀνθρώπων σύστασιν. ἐὰν δὲ τοῦτο μὴ δυνάωνται, παυσάσθωσαν τῆς ἀθέου ταύτης ἀπιστίας, καὶ τοῦ βλασφημεῖν ἃ μὴ θέμις. ὅτι γὰρ οὔτε τὸ ἀδυνάτον λέγοντες ἀληθεύουσιν, οὔτε τὸ ἀβούλητον, ἐκ τῶν ῥηθησομένων γνωσθήσεται φανερόν. τὸ ἀδυνάτόν τινι γιγνώσκεται κατ' ἀλήθειαν τοιοῦτον, ἢ ἐκ τοῦ μὴ γιγνώσκειν τὸ γνωσόμενον, ἢ ἐκ τοῦ δυνάμιν ἀρκοῦσαν μὴ ἔχειν πρὸς τὸ ποιῆσαι καλῶς τὸ ἐγνωσμένον. ὁ γὰρ ἀγνοῶν τὸ τῇ χρείᾳ δέον, οὐκ αὐ ὅτ' ἐγχειρῆσαι, ὅ τε ποιῆσαι τὸ πράττειν δυνατεῖν ὑπὸ ἀγνοεῖ· ὅ τε γινώσκων καλῶς τὸ ποιηθησόμενον, καὶ πόθεν γένοιτ' αὖ, καὶ πῶς, δυνάμιν δὲ ἢ μηδ' ὅλως ἔχων πρὸς τὸ ποιῆσαι τὸ γινωσκόμενον. ἢ μὴ ἀρκοῦσαν ἔχων

is si

ἐκ αὐ ἐγχειρήσειε τῶν ἀρχῶν, εἰ σωφρονοίη, ἢ τῆς ἰδίας ἀπόσκεψεως δυνάμιν. ἐγχειρήσας δὲ ἀποδυσκέψεως, ἐκ αὐ ἀπεπλήσθη δόξαν· ἀλλ' ὅτε ἄγνοεῖν ἐν θεὸν δυνατὸν τῶν ἀναστησομένων σωμάτων τὴν φύσιν κατ' ἄτε μέρος ὅλον καὶ μόριον, ὅτε μὲν ὁποῖ χωρεῖ τῶν λυομένων ἕκαστον, καὶ ποῖον τῶν στοιχείων μέρος δεδέκται τὸ λυθέν, καὶ χωρήσαν πρὸς τὸ συγγενὲς, κἀν τοῦτο τοῖς ἀνθρώποις ἀδιάκριτον ἐν δοκῇ, τὸ δὲ παντὶ πάλιν πρὸς φυὰς ἀνωμένον. ὡ γὰρ οὐκ ἠγνόητο, πρὸ τῆς οἰκείας ἑκάστου συστάσεως, ὅτε τὰ γραικοσμούμενα στοιχεῖα ἡ φύσις, ἐξ ὧν τὰ τῶν ἀνθρώπων σώματα, ὅτε τὰ μέρη τούτων ἐξ ὧν ἡ μελλον λήψεσθαι τὸ δόξαν, πρὸς τῆς τῶν ἀνθρωπείου σώματος σύστασιν. οὐδὲν ἂν ὡς ἐν μετὰ τὸ δεδιαλυθῆναι τὸ πᾶν, ἀγνοηθήσεται τὸ κεχωρηκὸν ἕκαστον ὧν ἔλαφε πρὸς τῆς ἑκάστου συμπλήρωσιν. ὅσον μὴ γὰρ ἐπὶ τῆς νῦν κρατήσαν τῆς ἡμῖν τῶν πραγμάτων τάξιν, ἢ τῆς ἐφ' ἑτέρων κρίσιν, μεῖζον τὸ τὰ μὴ γραμμένα προγινώσκειν· ὅσον ἢ πρὸς τὴν ἀξίαν τοῦ θεοῦ, καὶ τῆς τούτου σοφίαν ἀμφότερα κατὰ φύσιν· καὶ ῥᾴδιον ἐπίστασθαι τὰ μὴ γενόμενα προγινώσκειν, τὸ καὶ διαλυθέντα γινώσκειν. καὶ μὴν καὶ τὴν δυνάμιν, ὡς ἔστιν ἀρκοῦντα πρὸς τὴν τῶν σωμάτων ἀνάστασιν, δέικνυσιν ἡ τούτων αὐτῶν γένεσις. εἰ γὰρ μὴ ὄντα κατὰ τὴν πρώτην σύστασιν ἐποίησε τὰ τῶν ἀνθρώπων σώματα, καὶ τὰς τούτων ἀρχὰς· καὶ διαλυθέντα, καθ' ὃν αὐ τύχῃ τρόπον, ἀνασύσει μετὰ τῆς αὐτῆς δυνάμεως· ἐπίστασθαι γὰρ αὐτὸ καὶ τοῦτο δυνατόν. καὶ τοῦ λόγου βλάβος ὀδὲν, κἂν ἐξ ὕλης ὑποθῶνται πυθὴ τὰς πρώτας ἀρχὰς· κἂν ἐκ τῶν στοιχείων, ὡς πρώτων, τὰ σώματα, τὰ τῶν ἀνθρώπων. κἂν ἐκ σπερμάτων. ἧς γὰρ ὅτι δυνάμεως καὶ τὴν παρὰ τῆς νενομισμένης ἄμορφον οὖσαν μορφῶσαι καὶ τὴν ἀνείδεον καὶ ἀδιακόσμητον πολλοῖς καὶ διαφόροις εἴδεσι κοσμῆσαι, καὶ τὰ μέρη τῶν στοιχείων εἰς ἓν συναγαγεῖν, καὶ τὸ σπέρμα ἓν ὂν καὶ ἁπλοῦν εἰς πολλὰ διελεῖν, καὶ τὸ ἀδιάρθρωτον ἀδιάρθρωσαι, καὶ τοῦ μὴ ζῶντι δοῦναι ζωὴν, τῆς αὐτῆς ἐστι καὶ τὸ διαλελυμένον ἑνῶσαι, καὶ τὸ κείμενον ἀνεῖσαι, καὶ τὸ τεθνηκὸς ζωοποιῆσαι πάλιν, καὶ τὸ φθαρὸν μεταβαλεῖν ἀφθαρσίαν. τοῦ αὐτοῦ δὴ αὖ ἐν καὶ τῆς αὐτῆς δυνάμεως καὶ σοφίας, καὶ τὸ διατεθρυμμένον πολύθεν ζῶον πάντα διαπῶν, ὁπόσα τοῖς θνητοῖς σώμασιν ἐνδιατρέχειν εἴωθε, καὶ τὸν ἐκ τούτων ἀγείρειν κόρον, διακρῖναι μὲν ἐκεῖθεν, ἑνῶσαι δὲ πάλιν τοῖς οἰκείοις μέρεσι καὶ μορίοις, κἂν εἰς ἓν δὲ ἐκείνων χωρήσῃ ζῶον, κἂν εἰς πολλὰ, κἂν ἐντεῦθεν εἰς ἕτερα, κἂν ἐκείνοις αὐτοῖς συνδιαλυθὲν ἐπὶ τὰς πρώτας ἀρχὰς ἐνεχθῇ, κατὰ τὴν φυσικὴν εἰς ταύτας ἀνάλυσιν.

is si sapiat, suasq; facultates inspiciat, aut non tentabit, aut ubi incircunspectè tentauerit, fine operis destituetur. Atqui neque possibile est ut Deus ignoret uel ex parte uel ex particula naturam corporum resurrectioni destinatorum Neque enim latere potest quò singula ex tabidis membris abierint, & quę in se elementorum partes putrefacta receperint, & in cognatam naturam admiserint: tametsi omnino apud homines id quod rursum uniuersitati elementorum affusum est, insecernibile uideatur & indeprehensibile. Cui enim ante cuiusquã rei procreationem ignotanon erat futurorum elementorum natura, ex quibus corpora suum ortum traxerunt, neqve partes elementorum incognitæ fuerunt ex quibus decepturus erat quod placeret ad humani corporis constitutionem: abundè manifestum est neque eum ignoraturum quò singula recedant quæ ad perfectionem operis assumpsit, ubi integritas illa dissipata fuerit. Quantum enim ad rerum nostrarum ordinem aliorumq; negotiorum dijudicationẽ, maius est, ea quæ nondum sunt præcognoscere: quantum autem ad Dei maiestatem eiusq; sapientiam, ambo ista, naturalia & ex æquo facilia sunt, & nondum nata præcognoscere & resoluta dignoscere. Atqui uires Dei sufficere ad corporum restitutionẽ indicat uel ipsorum procreatio. Si enim corpora, quum non essent, condidit, eorumq; principia unde originem trahunt, procreauit, etiam quomodocunque dissoluta, cum eadem facilitate instaurabit. id enim illi æquè possibile est. Neque inde hæc ratio labascet, siue ex materia originem rerum deducant, siue ex elementis, ut principijs omnium, corpora constituant, siue ex semine. Cuius enim est potestatis à sua conditione informem materiã transformare, nulláque figura indutam, multis & diuersis uultibus exornare, & partes elementorum in unum cogere, & semẽ quod unum est & simplex, in multa diuidere, & quod inarticulatum est, articulis distinguere, & uitam dare rei inanimatæ: eiusdem quoque potestatis est, & quod dissipatum est counire, & quod iacet surrigere, & quot mortuum, denuo uiuificare, & corruptibile mutare in incorruptibilitatem: eiusdem authoris fuerit, & eiusdem potestatis & sapiẽtiæ: id quod discerptum est à multitudine omnigenarum bestiarum, quotquot istiusmodi corpora inuadere solent, aut inde satietatem colligere, ab ipsis separare, rursúsque adiungere suis membris & partibus: siue illa antea in unam bestiam, siue in plures abscessere, siue inde in alias atque alias abiere, siue cum illis ipsis extabefacta ad initiales origines rediere, prout naturali putrefactione resolui solent.

Quod ſcilicet uiros eruditione admirabiles uiſum eſt plurimum perturbare, qui uulgi hæ ſitationes neſcio quo pacto ualidas graueſq; arbitrati ſunt. Iſti aiunt multa corpora miſerorum in naufragijs & fluminibus piſcibus eſcam de ſe præbuiſſe, multa item in bello oppetentium corpora, aut ex alia aſperiori cauſa aliiſque circunſtantijs rerum, quum ſepulturam non adepta ſint, feris, ut quæque fuit obuia, in prædam ceſsiſſe. Corpora igitur ad eum modum abſumpta, eorúmque membra & partes unde conſtabant, quũ à multis belluis dilaniata ſint, ac proinde ex coaleſcendi natura, belluarum artubus cohæreant, impoſsibile eſſe aiunt ut ſecerniculum aut diſcriminationem patiantur. Præter hæc & illud ſecundum, quod adhuc implicatius eſt, in medium adferunt: in animalibus ſcilicet de paſtu humanorum artuum nutritis, quum & ipſa ueſca ſint & idonea ad cibum, ac proinde in humanos uentres ingerantur, ac cum deuorantium corpore coaleſcant: neceſſarium omnino eſſe ut hominis membra, quæ prius iſtis animalibus in eſcam ceſſere, ad alia humana corpora tranſeant: quum animalia illa quæ hominum interea carnibus uictita uerunt, acceptas ex eo nutrimento pulpas & thoros rurſus in homines illos tranſmittant à quibus deuorantur. Deinde iſtis uerbis tragicè accumulant liberorum uel in fame uel in inſania mactatos artus, rurſuſque per dolos & inſidias inimicorum à parentibus deuoratos filios: ſimúlque & Medorum menſam, & tragicas Thyeſtæ epulas adijciunt & quæcunque uel apud Græcos, uel apud barbaros nouo & admirando modo patratæ ſunt calamitates. Ex iſtis inducunt, ut ſibi perſuadent, impoſsibilem eſſe reſurrectionem, quum fieri nequeat ut eadem membra cum alijs atq; alijs corporibus unà conſurgant. Nam aut priora corpora conſtare nequire, quum eo tranſierint membra ubi complementum præbent: aut ſi prioribus poſſeſſoribus reddantur, ſequentium corpora imperfecta fore. Iſtiuſmodi homines uidentur mihi primùm conditoris & gubernatoris omniem non ſatis ſcire nec potentiam nec ſapientiam, qui ſingulis animalium naturis & generibus cognatam & congruentem adaptat alimoniam, neque quamlibet naturam ad cuiuſlibet corporis coagulationem & miſturam tranſire conſtituit: neque rurſus hæſitat in diſcriminandis rerum coalitarum partibus, ac ſingulis rebus ſecundum ipſarum naturam & agere & pati permittit ac nonnunquam prohibet, ac omne quod uult, & quò uult & traijcit, & aufert.

ὃ δὴ καὶ μάλιστα παρῴηεν ἔδοξε τινας καὶ τῶν ἐπὶ σοφίᾳ θαυμαζομένων, ἰσχυρὰς οὐκ οἶδ' ὅπως ἠγνοημένων τὰς παρὰ τῶν πολλῶν φερομένας διαπορήσεις. οὔτοι δέ γε φασὶν πολλὰ μὲν σώματα τῶν ἐν ναυαγίοις καὶ ποταμοῖς διαφθαρέντων ἰχθύσι γενέσθαι τροφὴν, πολλὰ δὲ τῶν ἐν πολέμοις θνησκόντων, ἢ κατ' ἄλλην τινὰ τραχυτέραν αἰτίαν καὶ πραγμάτων πυθίσασιν, ταφῆς ἀμοιροῦντων, θηρὶς προσυγχώρουσι ζώοις προκεῖσθαι βορά. τῶν οὖν οὕτως ἀναλισκομένων σωμάτων, καὶ τῶν ταῦτα συμπληρούντων μερῶν καὶ μορίων, εἰς πολὺ πλῆθος ζώων διαφθειρομένων, καὶ διὰ τροφῆς θηρὶ τῶν τρεφομένων σώμασιν γινομένων. πρῶτον μὲν τὴν διάκρισιν τούτων φασὶν ἀδύνατον, πρὸς δὲ τούτῳ καὶ διὸ τόλμον ἀπρόσιτον. τῶν γὰρ τὰ σώματα τῶν ἀνθρώπων ἐκβοσκηθέντων ζώων, ὁπόσα πρὸς τροφὴν ἀνθρώποις ἐπιτήδεια, διὰ τὴν τούτων γαστρὸς ἰόντων, καὶ θηρὶ τῶν μετειληφότων σώμασιν γενομένων, ἀναγκαῖον εἶναι πᾶσαν, τὰ μέρη τῶν ἀνθρώπων, ὁπόσα τροφὴ γέγονε θηρὶ μετειληφόσι ζώοις, πρὸς ἕτερα τῶν ἀνθρώπων μεταχωρεῖν σώματα, τῶν μεταξὺ τόποις τραφέντων ζώων, τὴν δὲ ὧν ἐτράφησαν τροφὴν διαπορθμεύοντων ἐς ἐκείνους τοὺς ἀνθρώπους ὧν ἕνεκεν τροφή. εἶτα τόδε ἐπιτιτραγῳδοῦσι τὰς γυναικείοις καὶ μανίαις τολμηθείσας τεκνοφαγίας, καὶ τοὺς κατ' ἀθβουλὴν ἐχθρῶν ὑπὸ τῶν γεγενημένων ἐπιβεβεσμένους πάδας, καὶ τὴν μηδικὴν τράπεζαν ἐκείνην, καὶ τὰ τραγικὰ δεῖπνα θυέστου, καὶ τοιαύτας δή τινας ἀθισπείρουσι παρ' ἕλλησι καὶ βαρβάροις καινουργηθείσας συμφορὰς ἐκ τε τούτων κατασκευάζουσιν, ὡς νομίζουσιν, ἀδύνατον τὴν ἀνάστασιν, ὡς οὐ δυναμένων τῶν αὐτῶν μερῶν ἑτέροις συνανεστῆναι σώματι· ἀλλ' ἤτοι τὰ τῶν προτέρων συεῖναι μὴ δύνασθαι, μετεληλυθότων τῶν ταῦτα συμπληρούντων μερῶν πρὸς ἑτέρους, ἢ τούτων ἀπολαβόντων τοῖς προτέροις, φθειρὰς ἔξειν τὰ τῶν ὑστέρων. ἐμοὶ δὲ δοκοῦσιν οἱ τοιοῦτοι, πρῶτον μὲν τὴν τοῦ δημιουργήσαντος καὶ διοικοῦντος τόδε τὸ πᾶν ἀγνοεῖν δύναμίν τε καὶ σοφίαν, ἑκάστου ζώου φύσει καὶ γένει τὴν προσφυῆ καὶ κατάλληλον σπαρμόσαντος τροφὴν, καὶ μήτε πᾶσιν φύσιν πρὸς γνῶσιν ἢ κρᾶσιν παντὸς σώματος εἶναι δικαιώσαντος, μήτε πρὸς διάκρισιν τῶν γνωθέντων ἀπόρως ἔχοντος, ἀλλὰ καὶ τῇ καθ' ἕκαστον φύσει τῶν γιγνομένων, τὸ δρᾶν ἢ πάσχειν ἃ πέφυκεν, ἐπιτρέποντος, ἄλλοτε δὲ κωλύοντος, καὶ ᾗ πᾶν ὁ βούλεται, καὶ πρὸς ὃ βούλεται συγχωροῦντος, ἢ μεταστρέφοντος.

Præter

πρὸς δὲ τοῖς εἰρημένοις, μηδὲ τῶν ἑκάστου τῶν τρεφόντων ἢ τρεφομένων ἐπιστήσθαι δυνάμιν τε καὶ φύσιν. ἢ γὰρ ἂν ἐγνώσαν ὅτι μὴ πᾶν ὁ προσφέρεταί τις ἁρμόττει τῇ ἐξωθεν αὐξήσει, τοῦτο γίνεται τοῦ ζῴου τροφὴ προσφυής· ἀλλὰ τὰ μὲν ἅμα τοῦ προσομιλῆσαι τοῖς πορισθεῖσι μέρεσι, φθείρεσθαι πέφυκεν, ἐμμένοντα καὶ διαχωρούμενα, καὶ τρόπον ἕτερον διαφερόμενα, ὡς μηδὲ κατὰ βραχὺ τῶν πρώτων· καὶ κατὰ φύσιν ἐπιμεῖναι πέφυκεν, ἤτοι γε τῶν εἰς τὸ τρεφόμενον σύγκρασιν. ὥσπερ οὖν οὐδὲ πᾶν τὸ πεφθὲν καὶ τῶν πρώτων δεξάμενον μεταβολὴν, τοῖς τρεφομένοις μορίοις προσπελάζει πάντως, πινῶν μὲν κατ' αὐτῶν τῶν γαστέρα τῆς θρεπτικῆς δυνάμεως ἀποκρινομένων, τῶν δὲ κατὰ τὴν δευτέραν μεταβολὴν, καὶ τῶν ἐν ἅπασι γινομένην πέψιν, διακρινομένων, καὶ πρὸς ἕτερόν τι μεταχωρούντων, ὅ τῶν τοῦ τρέφειν ἐκβέβηκε δύναμιν· καὶ αὖτῆς γε τῆς ἐν ἅπασι γινομένης μεταβολῆς οὐ πάσης ὅν τροφὴν ἀνθρώποις χωρούσης, ἀλλ' εἰς ἃ πέφυκε περιττώματα διακρινομένης· τῆς τε καταλειφθείσης τροφῆς ἐν αὐτοῖς ἐνίοτε τοῖς τρεφομένοις μέρεσι καὶ μορίοις πρὸς ἕτερόν τι μεταβαλλούσης, κατὰ τὴν ἐπικράτειαν τοῦ πλεονάζοντος, ἢ περιττεύοντος, καὶ φθείρειν πως ἢ πρὸς ἑαυτὸ τρέπειν τὸ πλησιάσαν εἰωθότος· πολλῆς οὖν οὔσης ἐν πᾶσι τοῖς ζῴοις τῆς φυσικῆς διαφορᾶς, καὶ αὖτῆς γε τῆς κατὰ φύσιν τροφῆς ἑκάστῳ γένει ζῴου καὶ τοῦ τρεφομένου σώματι συνεξαλλαττομένης· τρίτης δὲ κατὰ τὴν ἑκάστου ζῴου τροφὴν γενομένης καθάρσεως καὶ διακρίσεως, δεῖ πάντως φθείρεσθαι μὲν καὶ διαχωρεῖν ἢ πέφυκεν, ἢ πρὸς ἕτερόν τι μεταβάλλειν πᾶν ὁπόσον ἀλλότριον εἰς τὴν τοῦ ζῴου τροφὴν, ὡς συγκραθῆναι μὴ δυνάμενον· συμβαίνουσαν δὲ καὶ κατὰ φύσιν εἶναι τὴν τοῦ τρέφοντος σώματος δύναμιν ταῖς τοῦ τρεφομένου ζῴου δυνάμεσι, καὶ ταύτην ἐλθοῦσαν δι' ὧν πέφυκε κριτηρίων, καὶ καθαρθεῖσαν ἀκεραῖος τοῖς φυσικοῖς καθαρσίοις, εἰλικρινεστάτην γενέσθαι προσλαψιν, εἰς οὐσίαν· νῦν δὴ καὶ μόνον, ἐπαληθεύων αὖ τις τοῖς πράγμασιν, ὀνομάσειν τροφὴν, ὡς ἀποβάλλοντα πᾶν ὁ πόσον ἀλλότριον καὶ βλαβερὸν εἰς τὴν τρεφομένου ζῴου σύνασιν, ἡ δὴ πολὺν ἐκεῖνον ὄγκον ἐπιφαχθεῖσα πρὸς τὴν τῆς γαστρὸς ἀναπλήρωσιν, καὶ τὴν τῆς ὀρέξεως θεραπείαν. ἀλλὰ ταύτην μὴ τὴν εἰλικρινεστάτην ἂν αὖ τις ἀμφισβητήσειεν ἐνδοῦ τῷ τρεφομένῳ σώματι, συμπλεκομένην τε καὶ ἐμπλατομένην πᾶσι τοῖς τούτου μέρεσι καὶ μορίοις· τὴν δὲ ἑτέρως ἔχουσαν καὶ παρὰ φύσιν, φθείρεσθαι μὲν ταχέως ἢν ἐρρωμενέστερα συμμίξῃ δυνάμει, φθείρειν δὲ τοῦ δυμαρείας τὴν κρατυνθεῖσαν, εἰς τε μοχθηρὸν ἐκ βέλτιστα χυμὸς καὶ φαρμακώδεις ποιότητας·

Præter hæc neque ijdem perspectas mihi habere uidentur uires naturasq; tum alentium tum alitarum rerum. alioqui cognouissent, non omne quod aliunde alicui inculcatur, cibum eius naturæ cognatum & idoneũ redi: sed quędam statim ut complexu uẽtriculi recepta sint, perire uel uomendo, uel excernendo, uel alio aliquo pacto disijciẽdo: adeò ut ne paulisper quidem primam & naturalẽ sustineant concoctionem, aut ullam cum altricibus rebus commistionem. Vt igitur neq; omnino omne quod cõcoctum est primãq; mutationem suscepit, cum fomitibus corporis coniungitur, quum quædam per uentrem à nutritia uirtute excernantur, quædam post secundam mutationem concoctionemq; iecinoris secernantur, & ad alia segregẽtur, quæ uim nutriendi excessere: ipsa quoque quæ in iecore mutatio est, ut nec ex toto in alimentum cedit, sed quædam in consuetas superfluitates excolat, ipsa quoque id ipsum quod retinuit ad membra nutrienda nõnunquam in aliud quippiam conuertit, secundum uim eius quod prædominatur aut superabundat: quod aut corrumpere sibi quod proximum est, aut in sui naturam transfundere solet. Quum multa igitur sit in omnibus animalibus naturalis differentia, ipsumq; alimentum unicuique generi animantium ex natura accommodetur, & cum corpore quod inde alitur commutetur, triplex item in animãtium cibis purificatio & excoctatio fiat: omnino opus est perire & transmitti quo solet, aut in aliud uerti quicquid alienum est ab alimonia & fomite alicuius animalis, ut quod commisceri & contemperari nequeat: oporteatq; uim nutrimenti animalis naturaliter consentire, eámque descendere per naturalia, ut sic loquar, cribra & secernicula, & expurgatam planè naturalibus illis emundationibus, syncerissimam reddi, ut corpori addatur: quam solam, si rerum uocabulis uerè utaris, alimoniam uoces, ut quæ abiecerit omne quod alienum est & noxium ad alendi animalis constitutionem, simulq; excusserit magnum illud infarctum & inculcatum pondus, quo stomachus usus est ad sui repletionem, & appetentiæ remedium. Sed hanc syncerissimam alimoniam nemo ambiget cum corpore uniri, omnibúsque illius & membris & articulis implicari & coalescere, eámque quæ se ita non habet & contra naturam est, perire quidem statim, si ualidioribus corporis uiribus affundatur, perdere autem paulatim eas corporis uires quas superarit, atque in prauos succos & uenenatos conuertere:

ut quæ nihil familiare aut amicũ alendo corpori afferat. Et huius rei maximum argumentum est quòd corpora inde uel dolor, uel periculum, uel mors inuadat, si acriori appetitu uenenatum aliquid & alienum natura unà cum cibis ingurgitauerint: quòd haud dubiè uniuerso corpori exitiosum est: si quidẽ quæ nutriũtur: familiaribus & naturalibus rebus nutriantur, contrarijs autem corrumpantur. Si igitur disidio earum rerum quæ cum natura animalium pugnãt, naturalis quoq; alimonia corrumpitur, eaq; neque omnia quæ corpori admota fuerint, nec temere quiduis inde ad coalescẽtiam carnis assumit, sed illud solum quod omni cõcoctione purificatum, syncerũ peruenerit, ideoq; alendis membris accommodum sese exhibuerit: euidens satis est, nihil uniri innaturalium ijs animantibus, quibus is cibus & naturalis & idoneus nõ sit: sed uel per ipsam aluũ crudum corruptumq; deijci, priusquam in alium succum degeneret: aut quum diutius inhæserit membris, uel uitium, uel morbum uix curabilem gignere, corrumpentẽ aut ipsam naturalẽ alimoniam, aut ipsam carnẽ alimoniæ indigam. Quòd si expellatur pharmacis, aut meliori diæta, aut naturalibus uiribus superetur, non tamẽ sine noxa parua è corpore effluxerit, ut quòd nihil paratũ naturæ adferat, ob coeundi coalescendiq; inhabilitatẽ. In summa, siquis concedat inde summitti alimoniam, adijciat quoq; id usitatum esse, quanquam reuera præter naturam sit ut digeratur & transmutetur in aliquid uel humidum uel siccũ, uel calidum uel frigidum: ne istis quidem concessis futurum est ut inde aliquid momenti fiat resurgẽtium corporibus, ut inde membrorum pleniorem numerum consequantur: quũ nec membrum sit corporis, nec speciẽ uicemq; membri exhibeat, imò nec semper permaneat cũ membris alẽdis, aut, si unà consurgat cum resurgentibus membris, nihil ad usum uitæ cõferat: siue sit sanguis, siue pituita, siue bilis, siue spiritus. Non enim quo aliquãdo indigerunt alescentia corpora, indigebunt & tunc quum unà cum fame & corruptione, sublata fuerit necessitas sumendi nutrimenti. Iam si usque ad creationem carnis pertingere quis fingat istiusmodi ex cibis transmutationem, ne ita quidem necessitas coget, carnem recenter ex alimonia creatam, ubi accesserit ad alterius corpus, rursus ad absoluendam prioris corporis perfectionem, quasi membrum aliquod ipsius, emigrare: eo quòd caro quæ aduentitium illud ex alieno corpore assumpsit, neque perpetuò conseruet, neque ipsum illud aduentitium stabile sit quò peruenit, grauemq;

ὡς μηδὲν οἰκεῖον ἢ φίλον τοῦ τρεφομένου σώματος φέρουσαν. καὶ τοῦτο τεκμήριον μέγιστον τὸ πολλοῖς τῶν τρεφομένων ζώων ἐκ τούτων ἐπακολουθεῖν ἄλγος, ἢ κίνδυνον, ἢ θάνατον, ἢν ἐπὶ σφοδροτέρας ὀρέξεως τῆς τροφῆς καταμεμιγμένον σωτεφελκυσηταί τι φαρμακῶδες καὶ παρὰ φύσιν. εἰ δὴ καὶ παντάπασι φθαρτικὸν αὖ εἴη τοῦ τρεφομένου σώματος, εἴγε τρέφεται μὲν τὰ τρεφόμενα, τοῖς οἰκείοις καὶ κατὰ φύσιν, φθείρεται δὲ τοῖς ἐναντίοις. εἴπερ οὖν τῇ διαφορᾷ τῶν τῇ φύσει διαφερόντων ζώων ἢ κατὰ φύσιν συνδιέκειται τροφή, καὶ ταύτης γε αὐτῆς οὔτε πᾶν ὅπερ αὖ προσενήνεκται τὸ ζῶον, οὔτε τὸ τυχὸν ἐκ τούτου τοῦ πᾶς τὸ τρεφόμενον σῶμα δέχεται συγκρασιν, ἀλλ' αὐτὸ μόνον τὸ διὰ πάσης πέψεως διακαθαρμένον, καὶ μεταβεβληκὸς εἰλικρινὲς πᾶς τοῦ τοῦ ποιοῦ σώματος ἔνωσιν, καὶ τοῖς τρεφομένοις μέρεσιν οὐάρμοσον· οὐδὲν ὅλον ὡς οὐδὲν τῶν παρὰ φύσιν ἔνωθείη ποτ' αὐ τούτοις, οἷς οὐκ ἔστι τροφὴ πᾶσ φυὴς καὶ κατάλληλος, ἀλλ' ἤτοι κατ' αὐτοῦ τοῦ κοιλίαν διαχωρεῖ, πρὶν ἐπόρρον τινα γενέσθαι χυμόν, ὠμὸν καὶ διεφθαρμένον, ἢ συναὶ ὦσι πλεῖον, πίκτει πάθος ἢ νόσον δυσίατον, συνδιαφθείρουσαν καὶ τοῦ κατὰ φύσιν τροφοῦ, ἢ καὶ αὐτοῦ τοῦ τῆς τροφῆς δεομένου σάρκα· ἀλλὰ λάβῃ ἀπωθῇ ποτε, φαρμάκοις λύσιν, ἢ σιτίοις βελτίοσιν, ἢ ταῖς φυσικαῖς δυνάμεσι νικηθείς, μετ' οὐκ ὀλίγης δηλεῖ βλάβης, ὡς μηδὲν φέρον τοῖς κατὰ φύσιν εἰλικρινὲς, διὰ τὸ πᾶς τοῦ φύσιν ἀσύγκρατον, ὅλως ἢ λάβῃ συγχωρήσειν τις τοῦ ἐκ τούτων εἰσιέναι τροφοῦ (πᾶσ εἰρήσθω ἢ πρόσωθεν ἕτερον) καὶ πρὸς ἔσαν παρὰ φύσιν, διακρίνεσθαι καὶ μεταβάλλειν εἰς ἓν τὶ τῆ γραινόν τῶν ἢ ξηραινόντων, ἢ θερμαινόντων, ἢ ψυχόντων· εἰ δὴ τῶν ἐκ τῆ συγχωρηθέντων αὐτοῖς γενέσθαι τι πᾶν τρο, τῆ μὴ αὐξαμένων σωμάτων, ἐκ τῆ οἰκείων μερῶν πάλιν σωξαμένων, εἰ δὲ τῆ ἐρημένων μερῶν ὄντος, εἰ δὲ τῆ ὡς μέρος ἐπέχοντος χρείαν, ἢ τάξιν· ὁ μὲν εἰ παραμένοντος πανὸ τοῖς τρεφομένοις τῆ σώματος μέρεσιν, ἢ συναναξαμένου τοῖς αὐξαμένοις· εἰ δὲ συμπελεῖν ἔτι πᾶς τοῦ ζῶν, ἐκ αἵματος, ὁ φλέγματος, ὁ χολῆς, ὁ πνεύματος· εἰ δὲ γε ἂν ἐδεήθη ποτὲ τὰ τρεφόμενα σώματα, διεφθαρμένῃ τὸ τε, συναναπεμένης τῆ τῆ τρεφομένων γενέσεως φθορᾷ τῆ ἐξ ὧν ἐτρέφετο χρείας. ἐπεὶ δὲ ὅλ κἂν μέχρι σαρκὸς φθάνῃ τῆ ἐκ τῆ διαιτῆς τροφῆς μεταβολῆ ὑποθοῖ τό τις, εἰ δ' ὅτως ἀνάγκη τὶς ἔσαι τῆ νεωστὶ μεταβληθεῖσαν ἐκ τῆ διαῖτας δὲ τροφῆς σάρκα, πᾶσ ἀπελάσαι τῆ ἐπόρρου τινὸς ἀνθρώπου σώματι, πάλιν ὡς μέρος εἰς τοῦ ἐκείνου τελεῖν συμπληρῶσιν, τοῦ μὴ τι αὐτοῦ τοῦ προσλαμβανόυσαν σάρκα πανὸ τοῦ φυλαττειν ἢ τῶ προσείληφε, μή τε τοῦ γενεθεῖσαν, ταύτῃ μόνιμον εἶναι καὶ παραμένειν ἢ πᾶσ τοῦ ἐπὶ

πολλὰ δὲ καὶ τοῖς ἐπὶ θάτερα διέχεσθαι μεταβολὴ, ποτὲ μὲν πόνοις ἢ φροντίσι διαφορουμένοις, ἄλλοτε δὲ λύπαις, ἢ νοσήμασι, ἢ νόσοις σωματικωμένοις, καὶ τοῖς δι' ἐπανάστασιν ἢ πορρυφήσεις ὑδρογονομένοις δυσκρασίαις μὴ συμμεταβαλλομένων σαρκὶ καὶ πιμελῇ τῶν δι' ἡμῶν εἰς τὸ μένειν ἀπορροῦσι τῷ τροφῷ δεχομένων· διόπερ δὲ γιγνομένων ἐπὶ σαρκὸς παθημάτων. πολύ γ' ἔτι μᾶλλον ἔνεστι τὶς αὐ ταῦτα πάσχουσαν τῷ δι' ἀνοικείων τρεφομένην σάρκα· νῦν μὲν, εἰς ὄγκον πεφοιτοῦσαν καὶ πιανομένῳ δι' ὧν πεφοίτηκε· ἔπειτα πάλιν ἀποπτύουσαν ὃν αὐ τύχῃ τρόπον καὶ μειουμένῳ, ἢ μιᾷ τινι τῶν ἐμπροσθεν ῥηθεισῶν αἰτιῶν, ἢ πλείοσι· μόνα δὲ πλαμένειν τοῖς μέρεσιν ἃ σωζεῖν ἢ τέρψιν ἢ θάλπειν πέφυκεν τὴν τοῦ τῆς φύσεως διειλεγμένῳ καὶ τοῦτοις πεφυκῶν, οἷς τὴν καθ' φύσιν συνεξέπλεκτο ζῶν καὶ τὸς ἐν τῇ ζῴῃ πόνους. ἀλλ' ὅτε γὰρ καὶ ὁ δεῖ κεινομένων τῶν ἐναγχος διεγτασμένων, ὅτε καθ' συγχώρησιν πᾶσα δεχθέντων τῶν ἐπ' ἐκείνοις γιγνομένων, ἀληθὲς δεικνῦναι δυνατὸν ὑπὸ πρὸς αὐτῶν λεγόμενον, οὔτ' αὖ συγκραθεῖν ποτὲ τὰ τῶν ἀνθρώπων σώματα τοῖς ἐν αὐτῇ τῇ φύσεως, ἐὰν τὸ ἀγνοίας ποτὲ κλαπῶσι τὴν ἀδικίαν δι' ἑτέρου τινὸς μεταχόντος τοιούτου σώματος, ἐὰν αὐτόθεν τὸ ἐνδείας ἢ μανίας ὁ μορφῶν τινος μιανθῶσι σώματα· εἰ γε μὴ λελήθασιν ἡμᾶς ἀνθρωποειδεῖς τινος ὄντος θηρὸς, ἢ μικτὴν ἔχοντος φύσιν, διὰ ἀνθρώπων καὶ θηρίων, οἷους πλάττειν εἰώθασιν οἱ τολμηρότεροι τῶν ποιητῶν. καὶ τί δεῖ λέγειν περὶ τῶν μηδενὶ ζῴῳ πρὸς τροφὴν ἀπεκληρωθέντων σωμάτων, μόνῳ δὲ τὴν εἰς γῆν ταφὴν ἐπιτιμᾶ τῇ φύσεως μεμοιραμένων; ὅπου γε μηδὲ ἄλλο τι τῶν ζῴων τοῖς ἐκ τοῦ εἴδους εἰς τροφὴν ἀπεκλήρωσεν ὁ ποιήσας· ἐὰν γὰρ ἄλλοις τισὶ τῶν ἑτερογενῶν τροφὴ γίνηται κατὰ φύσιν. εἰ μὴ οὖν ἔχεσι δεικνῦναι σάρκας ἀνθρώπων ἀνθρώποις εἰς βρῶσιν ἀπεκληρωθείσας, οὐδὲν κωλύσει τὰς ἀλληλοφαγίας εἶναι κατὰ φύσιν, ἃς πρὸ ἄλλου τῶν τῇ φύσει συγκεχωρημένων, τὸς γε τὰ τοιαῦτα λέγειν τολμῶντας, τοῖς τῶν φιλτάτων γνωρίμων σώμασιν ὡς οἰκειοτέροις, ἢ καὶ τὸς δυνατὰς σφίσι, τοῖς αὐτοῖς ἐσιᾶν. εἰ δὴ τῶν μὴ δεῖ ἐπεῖν δυνατὸς, ὁ δὲ σαρκῶν ἀνθρώπων ἀνθρώπος μεταχεῖν, ἐχθιστόν τι καὶ παμμίαρον, καὶ πάσης ἐκθέσεως καὶ πᾶσι φύσιν βρώσεως ἢ πράξεως ἐναγέστερον. ὁ δὲ πᾶσι φύσιν ἐκ αὐ ποτε χωρήσειν εἰς τροφὴν τοῖς ταύτῃ δεομένοις μέρεσι καὶ μορίοις· ὁ δὲ μὴ χωρῶν εἰς τροφὴν, οὐκ αὐ ἐνωθεῖν τούτοις ἃ μὴ δὲ τρέφειν πέφυκεν· οὐδὲ τὰ τῶν ἀνθρώπων σώματα συγκριθεῖν ποτ' αὐ τοῖς ὁμοίοις σώμασιν οἷς ἔστιν, εἰς τροφὴν, παρὰ φύσιν, ἐὰν πολλάκις διὰ τῆς τούτων ἐπιγαστρὸς, κατά τινα πικρόπατον συμφορὰν.

grauemq; in diuersum accipiat commutationem, quum nunc doloribus euanescat, nunc curis, mœroribus, laboribus morbisq; extabescat: nunc æstus frigorisq; intemperijs nó permutent ea humores in carnē & adipem, adeo ut maneant corpora quæ cibos sumpserunt, id ipsum quod sunt. Quū istiusmodi cōtingant in carnis affectionibus, multò magis ea deprehendas in carne ex improprijs cibis nutrita, quum ea nunc quidem in molē succrescat, & pinguedinē induat ex cibis assumptis, mox rursum id abijciat aliquo modo ac diminuatur, aut unà ex superioribus aut pluribus causis quas superius recensuimus: ita ut sola maneat ea caro quæ colligandi, condensandi, fouēdi uim habet: nimirum quæ electa sit à natura, ijsq; cibis affinis est & congenita, quibus secundum naturā uitam coadimplet, uitæq; labores sustinet. Sed neque ut par est excretis ijs de quibus loquuti sumus, neque, ut concedamus, receptis: uerum ostendi potest quod ab istis obijcitur. neq; affundi et admisceri poterint humana corpora ijs corporibus quæ sunt eiusdē speciei, siue in edendo fallātur alicuius fraude, ut sensum eius rei non percipiāt: siue sponte, uel ex fame, uel ex insania, deuorādis sui generis corporibus sese contaminent. nisi fortasse nos lateat esse feras humana forma prædictas, aut mistis naturis compositas, ut partim ex hominibus, partim ex belluis constent: quales confingere solent audacissimi poetarum. At quid dicā de corporibus nulli animalium in cibū deputatis, & quæ sola dignitate naturę honorē sepulchri obtinuerunt? quum opifex rerum nulli animalium corpus cognatæ formæ in cibum assignauerit, licet secūdum naturam diuersæ speciei corporibus pascantur. Quòd si ostendere possunt, humanas carnes hominibus in cibū ex instituto naturæ attributas esse, quid impediméti erit quominus mutuæ nostri cędes fiant, ut in rebus à natura concessis fieri solet: atq; adeò qui istud audent dicere, dilectissimorū corporibus in usum epularū helluentur, ut magis familiaribus cibis, charissimoq; sibi commanducent? Quod si istud dictu impium summumq; & teterrimum piaculum est, & supra omnes nefarios cibos & facinora detestandum, hominem humanos ortus deuorare: deinde si uerum est, non recipi à membris famelicis quod cōtra naturam est, ac rursus quod non recipitur pro cibo, cum illis corporibus coalescere nō posse quibus ex natura cibus nō est: fieri non potest ut unquā humana corpora sui generis corporibus confundātur, quibus præter naturā in cibum obtrudūtur: etiāsi in horum uentres ingerantur, ex aliqua perquā acerba calamitate.

Resilientia

Resiliétia enim à ui nutritiua, eoq; disiecta uti de primum orum traxerunt, suis quidē primordijs uniuntur ad tempus aliquod, inde tamen rursus discreta sapientia & potentia illius qui omnia tēperat, singula singulis decētissimè coaptabuntur: siue ea igni concremata sint, siue aquis contabuerint, siue à belluis deuorata, siue ex uiuentis adhuc corpore excisa, ante alios artus computruerint: coeuntia autem rursus inter se, eūdem locūm obsidebunt, ut eandem proportionem constitutionemq; corporis reddāt, mortuiq; uel omnino dissipati resurrectionem & uitam instaurent. Hæc in longū extendere non est opportunū. confessam enim & minimè controuersam indicationē habēt, saltem apud illos qui farinos & belluarū ritus odio prosequuntur. Sed quum multa utilia suppetant ad præsentis negotij examinationem, primùm excludi eos opto qui ad humana opera defugiūt, eorumq; operum artifices homines, quorū opera cōtrita aut tempore cariosa aut alia ratione perdita, renouari nequeūt: deinde ex similitudine inde capta ostendere satagūt, Deum aut nolle, aut si uelit, non posse cadauer extinctum uel euanidū in integrum restituere: neque secum reputant quòd per hęc pessimè in Deum contumeliosi sunt, dum inter se comparant uires undiquaq; distantes, uel potius istarū uirium possessores, & artificialia cū naturalibus in cōtentionem mittunt. Cū istiusmodi hominibus seriò agere, culpa nō uacat. stultum enim reuera est, leuibus uanisq; contradicere: lōgè autem probabilius est, ac omnium uerissimū, illud scilicet allegare, quod hominibus impossibile sit, Deo possibile esse. Si uerò per hæc ipsa ut probabilia, aut per omnia superius excussa, ratio demonstrat, id possibile Deo esse: satis liquet, pro impossibili habendum non esse. imò neque id à diuina uoluntate abhorrere. Quod enim ille non uult, ideo non uult, uel quòd iniustum sit, uel quòd indignum sit. Porrò ista iniustitia uel deprehenditur circa illū qui resurgit, uel circa alium extra ipsum. Cæterùm quòd nemini omnium quę foris & extra ipsos resurgentes sunt, & in rerum natura inueniuntur, iniuria fiat, manifesta res est, non enim intellectuales creaturæ ex hominum resurrectione iniuriā acceperint. nihil enim inde illorum essentia impeditur: neque hominum resurrectio illis aut contumeliam aut damnū adfert. ut quoque ne irrationalibus quidem aut inanimatis irrogare uidetur: non enim illa post resurrectionem supererunt: iam uerò circa illud quod non est, nulla iniuria esse potest. Quòd si tum ea existere fingas, ne sic quidem ullam iniuriam senserint ex hominum resurrectione

ἀποχωροῦντα δὲ τῆς θρεπτικῆς δυνάμεως, καὶ σκιδνάμενα πῶς ἐκεῖνα πάλιν ἐξ ὧν τὶν πρώτὶν ἔχει σύστασιν, γνοῦται μὴν τοῦτοις ἐφ' ὅσον αὖ ἕκαστον τύχῃ χρόνον· ἐκεῖθεν δὲ διακριθέντα πάλιν σοφία καὶ δυνάμει τοῦ πᾶσαν ζῶον φύσιν σὺν ταῖς οἰκείαις δυνάμεσι συγκείναντος, ἑνοῦται προσφυῶς ἕκαστον ἑκάστῳ κἂν πυρὶ καυθῇ, κἂν ὕδατι καταλαπῇ, κἂν ὑπὸ θηρίων ἢ τῶν ἐπιτυχόντων ζώων καταδαπανηθῇ, κἂν τοῦ πανὸς σώματος ἐκκοπῇ, προσδαλυθῇ τῶν ἄλλων μερῶν· ἑνωθέντα δὲ πάλιν ἀλλήλοις, τὶν αὐτὶν ἴσχει χώραν πρὸς τὶν τοῦ αὐτοῦ σώματος ἁρμονίαν τε καὶ σύστασιν, καὶ τὶν τοῦ νεκρωθέντος ἢ καὶ παντὸς δαλυθέντος αὐάστασιν καὶ ζωήν. ταῦτα μὲν ὅν ὦν πλεῖον μακύνειν οὐκ εὔκαιρον· ὁμολογουμένην γὰρ ἔχει τὶν ἐπίκρισιν, τοῖς γε μὴ μισοθήροις· πολλῶν δὲ ὄντων τῶν εἰς τὶν προκειμένην ἐξέτασιν χρησιμωτέρων, παραιτοῦμαι δὴ νῦν τοὺς καταφεύγοντας ἐπὶ τὰ τῶν ἀνθρώπων ἔργα, καὶ τοὺς τούτων δημιουργοὺς ἀνθρώπους, οἵ τὰ σωτηριβόντα τῶν ἔργων, ἢ χρόνῳ παλαιωθέντα, ἢ καὶ ἄλλως διαφθαρέντα καινουργεῖν ἀδυνατοῦσιν. εἶτα ἐξ ὁμοίου τοῖς κεραμεῦσι καὶ τέκτοσι δεικνύναι πειρωμένους, ὃ μὴ ὄν θεὸν μήτ' αὖ βουληθῆναι, μήτε, βουληθέντα, δυνηθῆναι νεκρωθὲν ἢ μὴ δαλυθὲν ἀνασῆσαι σῶμα· καὶ μὴ λογιζομένους ὅτι διὰ τούτων τοῖς χειρίσοις ἐξυβρίζουσιν εἰς θεόν, συνεξισοῦσθαι τοῦ παντὸς διεκνόντων τὰς δυνάμεις, μᾶλλον ἢ καὶ τοῦ τούτοις χωμένων ταῖς οὐσίαις μὴ τὰ τεχνητὰ τοῖς φυσικοῖς. πρὸς μὲν οὖν τούτων ἀπορίζειν οὐκ ἀνεπιμίμητον· ἥλιθιον γὰρ ὡς ἀληθῶς ὁ τοῖς ἀδυνατολαίοις καὶ ματαίοις ἀντιλέγειν· μακρῷ γε μὴν ὀνδεξότερον μὴ πάντων ἀληθέστατον ὁ φῆσαι ὁ πᾶσι ἀνθρώποις ἀδυνάτον, πᾶσι θεῷ δυνατόν. εἰ δὴ δι' αὐτοῦ τούτων ὡς ἐν δόξῃ, μὴ δὲ πάντων τῶν μικρῷ πρόσθεν ἐξετασμένων, δείκνυσιν ὁ λόγος δυνατόν, οὐδήλον ὡς οὐκ ἀδύνατον. ἀλλὰ μὴν οὐδ' ἀβούλητον. τὸ γὰρ ἀβούλητον, ἢ ὡς ἄδικον, αὐτῷ ὄντι ἀβούλητον, ἢ ὡς ἀναξιον. μὴ πάλιν, ὁ ἄδικον ἢ πρὶ αὐτὸν θεωρεῖται ὁ ἀνασησόμενον, ἢ πρὶ ἄλλον τινὰ παρ' αὐτόν. ἀλλ' ὅτι μὴν οὐδεὶς ἀδικεῖται τῶν ἐξεωθεν διὰ τῶν γὰ τοῖς οὖσιν ἀριθμουμένων, πρόδηλον. οὔτε γὰρ αἱ νοηταὶ φύσεις ἐκ τῶν ἀνθρώπων ἀνάστασεως ἀδικηθεῖν αὖ· (οὐδὲ γὰρ ἐμπόδιόν τι ταύταις πρὸς ὁ εἶναι, ἐν βλαβῶ, ἐκ τῆς ἀνθρώπων ἀναστασις) ἐν μὲν οὐδὲ τῶν ἀλόγων ἡ φύσις, οὐδὲ τῶν ἀψύχων. οὐδὲ γὰρ ἔσαι μετὰ τὴν ἀνάστασιν· πρὶ ὃ μὴ ὄν, οὐδὲν ἄδικον. εἰ δὲ καὶ εἴναί τις ὑποθοῖτο δαπανῶς, οὐκ αὖ ἀδικηθεῖν ταῦτα, τῶν ἀνθρωπίνων σωμάτων ἀνανεωθέντων.

Si enim

ἐ γὰρ ὑπείκοντα νῦν τῇ φύσει τῶν ἀνθρώπων, καὶ τῶν ἀνθρώπων χρείας ὄντων ἐν δεσμῷ ὑπὸ τε ζυγὸν ἐμμένα καὶ δουλείαν πανταχοῦ, οὐδὲν ἀδικεῖται· πολὺ μᾶλλον, ἐν φθαρτῷ καὶ ἀνενδεῶν ἐνομένων ἐμμένοντα δεομένων τοῦτων χρείας, ἐλευθεροῦντα δὲ πάσης δουλείας, οὐκ ἀδικηθήσεται. οὐδὲ γὰρ εἰ φωνὴν μετεῖχον, ἐπάσχετο ἂν ὑπὸ δημιουργοῦ ὡς παρὰ τὸ δίκαιον ἐλαττούμενα τῶν ἀνθρώπων, ὅτι μὴ τῆς αὐτῆς τύχης τετύχηκεν ἀναστάσεως. ὧν γὰρ ἡ φύσις οὐκ ἴσα, τούτοις οὐδὲ τὸ τέλος ἴσον ὁ δικαιοῦ ἀδιαμετρεῖ. χωρὶς δὲ τούτων, παρ' οἷς οὐδὲ τὸ δικαίου μία κρίσις, οὐδὲ μέμψις ἀδικίας. οὐ μὴν οὐδὲ ἐκεῖνο φῆσαι δικαιοῦν, ὡς πόθεν αὐτὸν θεωρεῖταί τις ἀδικία τὸν ἀνιστάμενον ἄνθρωπον. ἔστι μὲν γὰρ ὅδε ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος, οὔτε δὲ εἰς ψυχὴν, οὔτε εἰς σῶμα δέχεται τὴν ἀδικίαν. οὔτε γὰρ τὴν ψυχὴν ἀδικεῖσθαι φύσει τις σωφρονῶν, ὅτι λύσεται γε τούτῳ συνεκβαλλόντων καὶ τὴν παρούσαν ζωήν. εἰ γὰρ νῦν ἐν φθαρτῷ καὶ παθητῷ καταικοῦσα σώματι, μηδὲν ἀδικεῖται, πολὺ μᾶλλον, ἀφθάρτῳ καὶ ἀπαθεῖ συζῶσα, οὐκ ἀδικηθήσεται. ἀλλ' οὐδὲ τὸ σῶμα ἀδικεῖταί τι. εἰ γὰρ νῦν φθαρὲν ἀφθάρτῳ συνὸν, οὐδ' ἀφθάρτῳ ἀδικηθήσεται. οὐ μὴν οὐδ' ἐκεῖνο φαίη τις ἄν, ὡς ἀνάξιον ἔργον τῶν θεῶν, τὸ δι' ἀλυθῆ ἀναστῆσαι σῶμα καὶ συναγαγεῖν. εἰ γὰρ τὸ χεῖρον οὐκ ἀνάξιον, τοῦτ' ἐστὶ τὸ φθαρὲν ποιῆσαι σῶμα καὶ παθητόν· πολὺ μᾶλλον, τὸ κρεῖττον οὐκ ἀνάξιον, ὅ περ ὄντων ἄφθαρτον καὶ ἀπαθές. εἰ δὲ δι' ἃ τῶν κατὰ φύσιν πρώτων ἐν τοῖς ἐπομένοις διέδεικται τῶν ἐξετασμένων ἕκαστον, οὐδὲν ἧττον ὅτι καὶ δυνατὸν καὶ βουλητὸν καὶ ἄξιον τὸ δημιουργήσαντος ἔργον ἡ τῶν διαλυθέντων σωμάτων ἀνάστασις. δι' ἃ γὰρ τούτων ἐλέχθη φοῦδ' ὁ τόπος αὐτικείμενον, καὶ ὁ τῶν ἀπεσωμένων πᾶς ἄλογον. τί γὰρ δεῖ λέγειν πόθεν ἐκάστου τῶν πῶς ἕκαστον αὐτοτροφῆς, καὶ ἐν πῶς ἄλλα συναφείας; ἔγε δεῖ καὶ σωφάνειαν εἰπεῖν, ὡς ἐπρόκτιζιν κεχωρισμένων. ὀχὶ δὲ ἡ ὁ δυνατὸν λέγειν βουλητὸν, ἡ ὁ τῷ θεῷ βουλητὸν, πάντως εἶν δυνατὸν ἡ ἐν τῇ τῆ βουλθέντος ἀξίων. ἔτι ὅτι μὴ ἑτέρου ὁ πόθεν τὰ ἀληθείας λόγου, ἑτέρου ἢ ὁ ὑπὲρ ἐν ἀληθείας, ἐργῆ δι' τῶν πολαβόντων μετρίως, οἷς τε διεύθυνον ἑκάτερον ἔτι πότε ἡ πῶς τίνας ἔχει τὸ χρήσιμον· κωλύει δὲ ἴσως οὐδὲν, τῆς τε κοινῆς ἀσφαλείας ἕνεκεν καὶ τῆς τῶν εἰρημένων τρόπος τὰ λειπόμενα συνεφείας, ἀπ' αὐτῶν τούτων καὶ τῶν τοῖς προσκοῦντων πάλιν ποιήσασθαι τὴν ἀρχήν.

Sic enim nunc quum cedant hominũ naturę, &, ad eorum adhuc miserię obnoxiorũ usum sub iugum atq; in omnem seruitutem adigãtur, nullam tamen iniuriam patiuntur: multo minus, hominibus incorruptibilibus effectis extra omnẽ inopiam & miseriam cõstitutis, quum ipsa liberata fuerint ab omni seruitute, iniuriam patientur. Neq; enim si loquendi facultate instructa essent, incusarent rerũ opificem, quasi præter æquum, infra hominum sortem collocati essent, eo quòd in eiusdem resurrectionis participatum admitterentur. Quorũ enim natura æqualis nõ est, istis neq; eundem finẽ & honorem qui iustus est admetitur. maximè quũ præter hanc rationem brutis illis & inanimatis nullus sit iustitiæ sensus, ac ideo nulla iniustitiæ indignatio. Cæterùm ne illud quidẽ dici potest, quòd circa ipsum hominẽ ex resurrectione aliqua iniuria deprehendatur. Hic enim ut ex anima & corpore componitur, ita in neutram partẽ uel in corpus uel in animam iniuriã accipit: neq; sapiẽs animã iniuriã pati dicet, ideo quòd hoc modo non eam rationẽ uitæ retineat in qua iam in præsentia agit. Si enim nũc in corruptibili & in patibili corpore habitans, nulla iniuria afficitur: multò minus, in incorruptibili & in impatibili habitans iniuria afficietur. Imò neque corpus iniuriã sentit. Si enim nunc ipsum corruptibile incorruptibilis animæ cõtubernio cõiunctum, nullã indẽ iniuriam accipit: multò minus tum accipiet quum utrinq; ambo incorruptibilia erunt. Porrò neque illud dici potest, corpora resoluta in integrum restitui, rem esse indignã Deo Si enim quod deterius est, mortale scilicet & patibile corpus condere, nõ indignum Deo uisum est, multò minus indignum erit, quod præstantius est et immortalitate & impatibilitate donatum, in rerum naturã producere. Quod si per ea quæ prima ex natura sunt, eaq; quæ his consequio adhærent, singula quę in quęstione erant, explicata & ostensa sunt satis manifestũ est, restitutionem corporum extinctorum talem esse quæ digna sit Deo, & quam uelit & posit efficere. Per hæc enim demonstrata est falsitas contrariorum, & absurditas non credẽtium Quid enim opus est dicere de singulorum & ad singula reciproca similitudine, mutuáque inter ipsa cohærentia & congruitate: quasi ea aliqua diuersitate discreta essent, ac non liceat dicere, id quod posibile sit, idem esse uoluntarium: & quod Deo uoluntarium, idem omnino esse posibile. Cæterùm quòd alia est disputatio de ueritate, alia pro ueritate, in superioribus utcunque dictum est, necnon quibus discriminibus altera ab altera differat, & quando & apud quos utilitatem habeat. Nihil tamen impedierit, communis securitatis causa, serieíque gratia, quò dicta cum dicendis cohæreant, ab illis ipsis iisque affinibus denuo exordium facere.

decet

decet enim hoc ſecundum naturam principatum habere, illud autē, ſatellitis uice, principi ſuo uiam facere, & præuio curſu omnia impediměta & prærupta tollere. Nam diſputatio de ueritate quum neceſſaria ſit omnibus hominibus, & ad tutelam & ad ſalutem princeps conſiſtit, & natura & ordine & ueritate: natura quidem, ut quæ rerum cognitionem adiuuet: ordine, ut quæ in iſtis & ſimul cum iſtis exiſtat, quorum iudicium & notitiam promit: utilitate uerò, quia cognoſcentibus & addiſcentibus ipſam, tutelam ſimul & ſalutem conciliet. Diſputatio autē pro ueritate, natura & potentia inferior eſt: minus enim eſt falſitatem redarguere quàm ueritatem ſtabilire. ordine quoq; poſterior eſt. Nā contra falſa opinantes uim ſuam exercet, falſa autem opinio, ex ſecunda quaſi ſemente et corruptione agnoſcitur. Verùm quanquam ambo ſe ita habeant, præponitur ſubinde illa & utilior exiſtit, ut quæ tollat & præpurget obturbantem incredulitatem, uel recentem, dubitationem, uel falſam opinionē. Ad unū tamen ambæ referuntur finem: tendunt enim ad pietatē, tum iſta quæ falſum reuincit, tum illa quæ ueritatem corroborat: non tamen omnino idem ſunt. nam iſta neceſſaria eſt, ut dixi, omnibus credentibus, ijſq; qui ueritatis propriæq; ſalutis cūram gerunt: illa nonnunquam quibuſdam in rebus & apud quoſdam fructuoſior eſt. Hæc quidem ſummatim dicta ſunt, ad memoriam ſuperiorum uerborū ſeruandam. nūc autem ad propoſitum redeundum oſtendendumq; uera eſſe quæ de reſurrectione dicuntur, idq; ex ea cauſa ſecundum quam & per quam primus homo eiuſq; poſteri nati ſunt, etſi non eodem modo creati ſunt. Deinde ex communi hominum, quatenus homines ſunt, natura. Deinde ex conditoris ſuper illos iudicio, quod de illis faciet prout uixerint: quod iudiciū nemo dubitaue rit quin iuſtiſsimum futurum ſit. Cauſæ autē ratio in hoc conſiſtit, ut exploremus, utrū temere & fruſtra homo, an ob aliquam rationē factus ſit. Si ob aliquam rationem, utrūm ut uiueret perſeueraret q; in ſua, ad quam ex natura genitus erat, uita, an ut aliquem uſum alicui de ſe præſtaret. Quòd ſi ob uſum aliquem creatus ſit, rurſus an ob conditoris utilitatē, an alterius rei quę ad conditorē pertinet, eiq; maiori curę eſt quā homo. Hīc quidē etiā uulgari & ſimplici indagatione in rebus cōtemplādis utētes, inuenimus quòd quicunq; mētis cōpos eſt, & rationali iudicio ad agendum mouetur, nihil eorū quæ ex propoſito deſtinat, temere facit. aut enim id inſtituit ſui ipſius gratia, aut alterius cui ſtudet, aut ipſius rei quā fecit amore & ꝓpēſitate naturali inductus.

προσῆκε δὲ τοῦ μὲν τὸ πρῶτεύειν κατὰ φύσιν, τοῦ δὲ δορυφορεῖν τὴν πρῶτον, ὁδοποιεῖν τε, καὶ προανέργειν πᾶν ὁπόσον ἐμποδὼν καὶ πρόσαντες. ὁ μὲν γὰρ περὶ τὴν ἀληθείας λόγον, ἀναγκαῖος ὢν πᾶσιν ἀνθρώποις πρὸς ἀσφάλειαν καὶ σωτηρίαν, πρωτεύει καὶ τῇ φύσει καὶ τῇ τάξει καὶ τῇ χρείᾳ. τῇ φύσει μὲν, ὡς τὴν τῶν πραγμάτων γνῶσιν παρεχόμενος· τῇ τάξει δὲ, ὡς τούτοις καὶ ἅμα τούτοις ὑπάρχων, ὧν γίνεται μαντής· τῇ χρείᾳ δὲ, ὡς τὴν ἀσφαλείας καὶ τὴν σωτηρίας τοῖς γινώσκουσι γινόμενος πρόξενος. ὁ δ' ἕτερος τὴν ἀληθείας, φύσει τε καὶ δυνάμει λαπαδέστερος. ἐλαττον γὰρ τὸ ψεῦδος ἐλέγχειν τοῦ τὴν ἀλήθειαν κρατύνειν, καὶ τάξει δεύτερον, κατὰ γὰρ τὸν ψευδολογοῦντων ἔχει τὴν ἰσχύν· ψευδολογίας δὲ ἐξ ὧν ἀπορᾶς ἐπεφύη καὶ παραφθορᾶς. ἀλλὰ δὴ καὶ τούτων οὕτως ἐχόντων, πρωτάττεται πολλάκις & γίνεταί ποτε χρειωδέστερος, ὡς ἀναιρῶν καὶ προκαθαίρων τὴν φοχλοῦσαν πίστιν ἀπιστίαν καὶ τοῖς ἀρτιπροσποῦσι τὴν ἀμφιβολίαν ἢ ψευδολογίαν. καὶ πρὸς γὲ μὲν ἑκάτερον ἀναφέρεται τέλος (εἰς γὰρ τὴν εὐσέβειαν ἔχει τὴν ἀναφορὰν ὅ, τε τὸ ψεῦδος ἐλέγχων, καὶ ὁ τὴν ἀλήθειαν κρατύνων) οὐ μὴν καὶ καθάπαξ ὦν εἰσιν, ἀλλ' ὁ μὲν, ἀναγκαῖος, ὡς ἔφην, πᾶσι τοῖς πιστεύουσι, καὶ τοῖς περὶ ἀλήθειαν καὶ περὶ ἰδίας σωτηρίας φροντίζουσιν· ὁ δ' ἐστὶν ὅτε καὶ πισὶ καὶ πρός τινας γίνεται χρειωδέστερος. καὶ ταῦτα μὲν ἡμῖν λεφαλαιωδῶς πρὸ εἰρήσθω πρὸς ὑπόμνησιν τῶν ἤδη λεχθέντων. ἑπόμενον δὲ ὦν ὁ προκείμενον, καὶ δεικτέον ἀληθῆ τὸν περὶ τὸ ἀναστάσεως λόγον, ἀπό τε τὸ αἰτίας αὐτὸ καθ' ὧν καὶ δι' ὧν ὁ πρῶτος γέγονεν ἄνθρωπος, οἵ τε μετ' ἐκεῖνον· (εἰ καὶ μὴ κατὰ τὸν ὅμοιον γεγόνασι τρόπον) ἀπό τε τὸ κοινῆς πάντων ἀνθρώπων, ὡς ἀνθρώπων, φύσεως· ἔπειτα ἀπὸ τῆς τὸ ποιήσαντος ὧν τὸ τοῖς κρίσεως, καθ' ὅσον ἕκαστος ἔζησε χρόνον, καὶ καθ' οὓς ἐπολιτεύσατο νόμους· ὧν οὐκ ἄν τις ἀμφισβητήσειεν εἶναι δικαίαν. ἔστι δὲ ὁ μὲν ἀπὸ τὸν αἰτίας λόγος, ἐὰν ἐπισκοπῶμεν πότερον ἁπλῶς καὶ μάτην γέγονεν ἄνθρωπος, ἢ τινός ἕνεκεν· εἰ δὲ τινος ἕνεκεν, πότερον ἐπὶ τοῦτο γεγόμενον αὐτὸν τὸν ζῆν καὶ διαμένειν καθ' ὃν ἐγένετο φύσιν· ἢ διὰ χρείαν τινός. εἰ δὲ κατὰ χρείαν, ἢ πρὸς τὸν αὐτὸν τὸν ποιήσαντος, ἢ ἄλλου τινὸς τῶν αὐτῷ προσκηκόντων καὶ πλείονος φροντίδος ἠξιωμένων. ὁ δὴ καὶ κοινότερος σκοπούμενος, εὑρίσκομεν ὅτι πᾶς οὗ φρονῶν, καὶ λογικῇ κρίσει πρὸς τὸ ποιεῖν τι κινούμενος, οὐδὲν ὧν κατὰ πρόθεσιν, ἐνεργεῖ, ποῖ μάτην· ἀλλ' ἤτοι τῆς ἰδίας ἕνεκεν χρήσεως, ἢ διὰ χρείαν ἄλλου τινὸς ὧν πεφρόντικεν. ἢ δ' αὖ γινόμενον, ὅλῃ τινὶ φυσικῇ καὶ ὀργῇ πρὸς τὴν αὐτὴν χρῆσιν κινόμενος.

58

Veluti,

οἷτα, (λεγέσθω γὰρ δι' εἰκόνος τινός, ἵνα σαφὲς γένηται τὸ προκείμενον) ἄνθρωπος ποιεῖ μὲν οἰκίαν διὰ τὴν ἰδίαν χρείαν, ποιεῖ δ' ἔστι καὶ καμήλοις, ἢ τοῖς ἄλλοις ζώοις ὧν ἂν δεηθῇ, τίνι ἑκάστῳ τούτων ἁρμόζουσαν στέγειν· οὐκ ἰδίας ἕνεκεν χρείας, κατὰ τὸ φαινόμενον, ἀλλὰ καὶ τὸ τέλος, διὰ τοῦτο, κατὰ δὲ τὸ προσεχὲς, διὰ τὴν τούτων ὧν τε φρόνησιν ἐπιμέλειαν. ποιεῖ δ' οὐ παῖδας ἵνα τε διὰ χρείαν ἰδίαν. οὔτε δι' ἕτερόν τι τῶν αὐτῷ προσηκόντων, ἀλλ' ἐπὶ τῷ εἶναί τε καὶ διαμένειν καθ' ὅσον οἷόν τε, τοὺς ἐκ τοῦ αὐτοῦ γεγενημένους, τὴν τῶν παίδων καὶ τῶν ἐγγόνων διαδοχὴν τῷ ἑαυτοῦ τελευτῷ παραμυθούμενος, καὶ ταύτῃ τὸν θνητὸν ἀπαθανατίζειν οἰόμενος. ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἐκείνοις τόπῳ· ὁμοίως δὲ θεὸς οὔτ' αὖ μάτην ἐποίησε τὸν ἄνθρωπον (ἔστι γὰρ σοφός· οὐδὲν δὲ σοφίας ἔργον, μάταιον) οὔτε διὰ χρείαν ἰδίαν· πάντος γὰρ ἐστὶν ἀπροσδεής. οὐδὲ μηδενὸς δεομένου τὸν παράδεισον καὶ τῶν ἐγγόνων διαδοχῇ τῷ ἑαυτοῦ τελευτῷ παραμυθούμενος, οὐδὲ ταύτῃ τὸν θνητὸν ἀπαθανατίζειν οἰόμενος. ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἐκείνοις τόπῳ· ὁμοίως δὲ θεὸς οὔτ' αὖ μάτην ἐποίησε τὸν ἄνθρωπον. οὐδὲν γὰρ τῶν λόγῳ καὶ κρίσει χρωμένων, οὔτε τὸ μέγιστον ὅτι τὸ κατασκευαστέον, γεγονὼς γίνεται πρὸς ἑτέρου χρείαν, ἀλλὰ διὰ τὴν ἰδίαν αὐτῶν τῶν γενομένων ζωὴν τε καὶ διαμονήν. οὐδὲ γὰρ ὁ λόγος εὑρίσκει τινὰ χρείαν τῶν ἀνθρώπων γενέσεως αἰτίαν· τῶν μὲν ἀθανάτων, ἀνενδεῶν ὄντων, καὶ μηδεμιᾶς μηδαμῶς παρ' ἀνθρώπων συμπεπλέκειν πρὸς τὸ εἶναι δεομένων τῶν δὲ ἀλόγων, ἀρχομένων κατὰ φύσιν καὶ τὰς πρὸς ὁ πέφυκεν ἕκαστον χρείας ἀνθρώποις ἀπαρεμπλεκτῶν· ἀλλ' ὁ τῶν τοῖς χρῆσθαι πεφυκότων. θέμις γὰρ ὅτε μὴ ὅτι δεῖ, τὸ ἄρχειν καὶ ἡγεμονεύειν ἐπάγειν εἰς χρῆσιν τοῖς ἐλάττοσιν, ἢ τὸ λογικὸν ὑποτάττειν ἀλόγοις, ἔστι πρὸς τὸ ἄρχειν ἀνεπιτήδειοις. ἐκοῦν εἰ μήτε ἀναιτίως καὶ μάτην γέγονεν ἄνθρωπος (ἐδείχθη γὰρ τῷ ὑπὸ θεοῦ γενομένῳ, μάταιον, κατά γε τὴν τοῦ ποιήσαντος γνώμην) μήτε χρείας ἕνεκεν αὐτὸν ἐποίησαν, ἢ ἄλλο τινὸς τῶν ὑπὸ θεοῦ γενομένων ποιημάτων· εὔδηλον ὅτι καὶ μὴν πρῶτον καὶ κοινότερον λόγον δι' ἑαυτὸν, καὶ τὴν ἐν πάσῃ τῇ δημιουργίᾳ θεωρουμένην ἀγαθότητα καὶ σοφίαν ἐποίησεν ὁ θεὸς ἄνθρωπον. καὶ ἐν μὲν τῷ πρόσεχέστερον τοῖς γενομένοις λόγον, διὰ τὴν αὐτῶν τῶν γενομένων ζωήν. ἐκ τοῦ μικροῦ ἀναπτόμενον, εἶτα παντελῶς σωμα βραχυνόμενον. ἑρπετοῖς γὰρ οἶμαι, καὶ πτηνοῖς καὶ νηκτοῖς, ἢ καὶ κοινότερον εἰπεῖν, πᾶσι τοῖς ἀλόγοις τὴν τοιαύτην ζωὴν ἀπένειμε θεός· τοῖς δὲ αὐτὸν ἐν ἑαυτοῖς ἀγαλματοφορούσι τὸν ποιητὴν, νοῦν τε συνεπφερομένοις, καὶ λογικῆς κρίσεως μεμοιραμένοις, τὴν εἰς ἀεὶ διαμονὴν ἀπεκλήρωσεν ὁ ποιητὴς,

Veluti (adhibebimus enim similitudinem, ut propositum nostrum euidens fiat) ædificat homo domum, idque ob suum ipsius usum: construit item camelis alijsque animalibus quorum ope indiget, congrues tectum: non ad suum, usum ut uidetur, quanquam extremus finis ad ipsum referatur: sed secundum continuam & proximam causam, ad usum illorum quorum curam gerit. Liberos autem creat non ob proprium suum usum, non ob usum alicuius suorum, sed ut sint & superstites maneant qui ab eo creati fuerint: quatenus liceat & possibile sit, suæ morti nepotum successione remedium adhibens, & hactenus sese credens mortalitatem exuere. Cæterùm ista quidem ad istum modum ab illis fiunt. Deus uerò nec hominem temere condiderit, quum sit sapiens (sapientis enim opus nullum temerarium) neque ob suum usum & necessitatem: nullius enim indiget. quod autem omnino nullius indiget, nullum usum captat ex rebus à se creatis, neque ad gratiam ullius suorum operum hominem fecerit. nihil enim eorum quod ratione & iudicio utitur, siue id magnum siue paruum sit, creatum est aut creabitur ad alterius usum, illa enim tantùmodo creatur, ad suam ipsorum uitam incolumitatemque. Neque ratio inuenit aliquem alium usum cur homines gignantur: quandoquidem immortales extra omnem indigentiam constituti sint, nullamque opem ex hominibus ad tutelam suæ naturæ requirant, bruta omnia subiecta sint, singulaque sui usum hominibus ad quem nata sunt de se præbeant: non autem ex natura hominibus utantur. fas enim neque est neque fuit, imperatricem & dominatricem creaturam deijcere ad usum inferiorum, aut quod rationabile est, irrationalibus ad imperium inidoneis subiugare. Quamobrem si neque sine causa, neque temere aut frustra creatus est homo (nihil enim, quantum ad Dei intentionem, inter opera eius temerarium) neque item ob conditoris aut rerum conditoris utilitatem: satis liquet quòd inspectu primariæ & ùniuersalis rationis hominem Deus creauerit, ob seipsum suamque & bonitatem & sapientiam, quem facilè in omnibus creatis perspicias. Quòd si propinquiorem cohærentemque ipsis creatis hominibus causam explores, deprehendes ideo hominem natum esse ut uiueret: non autem uita eiusmodi, quæ paulisper calesceret, mox deinde in perpetuum extingueretur. Reptilibus enim, existimo, uolucribus item & natatilibus istiusmodi uitam attribuit Deus: illis autem qui illius imaginem in seipsis circunferunt, unáque cum ea mentem rerum creatricem possident, iudiciisque rationis instructi sunt, perpetuam diuturnitatem assignauit conditor

ut suo creatore cognito, eiusq; potentiam & sapientiam legibus iustitiáque inimitantes, unà cum illis uirtutibus fœliciter in æternitate perennent, quibus superiorem uitam, quũ adhuc in corruptibilibus & terrenis corporibus agerent, corroborauerunt. Quę enim alterius gratia condita sunt, deficientibus illis quorum gratia condita sunt, meritò & ipsa deficiunt, neque frustra permanserint. quoniam nó est in rebus à Deo creatis frustraneæ otiositati locus. Quæ uerò ideo creata sunt ut sint & uiuant, ipsa hac causa cum natura eorum cohærente & implicita, quum ea solummodò id exigat & requirat ut sint, fieri non potest ut unquam in se ullã uim admittant qua prorsus extinguantur. Porrò quum ista causa ex perpetua essendi ratione intelligatur, in eoq; consistat, necessum est incolume manere illud animal quod ita natum fuerit, ageréque ac pati quæ ipsius naturæ sunt, ambabus illis rebus unde cõstat, quod suum est in mediũ conferentibus: ita ut anima existat & permaneat æquabiliter in sua in qua genita est natura. est enim illa genita ut moderetur affectibus corporis, ac quicquid inciderit, decentibus iudicijs æstimet, & mensuris cõgruis demetiatur: corpus uerò se moueat ad ea quæ sibi naturalia sunt: eásque recipiat mutationes quæ illi à natura attributæ sunt: & inter reliquas sui euariationes, quę illi in ætate: forma, magnitudine obueniunt, etiam resurrectionem admittat. Resurrectio enim species quędam euariationis, eáque extrema, necnon & illa immutatio in melius, quæ tum futura est in superstitum corporibus. De istis rebus tam certi quàm de illis sumus quæ iam contigerunt, perpensaq; nostra ipsorum natura, & uitam istam indigam corruptibilemq; non ægrè ferimus, ut præsenti seculo congruã, & perpetuitatem æui synceram à corruptione firmissimè speramus: quã non ex hominum cõmentis effingimus, mendaci spe nosmetipsos lætantes, sed minimè uanæ locupletiq; testi, nimirum conditoris ipsius rationi & instituto, credimus, secundũ quod hominem ex anima immortali & corpore fecit: quémque & mente & æquitate ingenita ad cõseruationem & tutelam suorum donorum, necnon eorum quæ prudenti uitę & rationali animæ congruunt, instruxit. Vnde satis exploratum habemus quòd istiusmodi animal non ita instituisset, neque omnibus ad perpetuam durabilitatem idoneis instruxisset, si non id quod ita creatum esset, perdurare uoluisset. Si igitur uniuersitatis opifex hominem fecit ut prudentia in agendo uteretur, & ut factus spectator magnificentiæ suæ, eiúsque quam ubique exhibuit sapientiæ unà cum horum contemplatione permaneret, idq; secundum propositum & uolũtatem ipsius, naturámque quam illi ingenerauit: certe

ἵνα γινώσκοντες ἐν ἑαυτῶν ποιοῦντες, καὶ τοῦ τοῦ δυνάμεν τε καὶ σοφίαν, νόμῳ τε σωφρονοῦντες καὶ δίκῃ, τόποις δὲ σωφροσυνίζωσιν ἀπόνως οἷς τοῦ πολλαβεῖν ἐκράτησαν ζῶμεν, καὶ πρὶν φθαρτοῖς καὶ γενέσεις οὖσιν σώμασιν. ὁ πόσα μὲν γὰρ ἄλλου τοῦ χάριν γέγονεν, παυσαμένων ἐκείνων ὧν ἕνεκεν γέγονε, παύσεται καὶ αὐτὰ τὰ γενόμενα τοῦ εἶναι, καὶ ἐκ αὐ δυναμένοι μάτην (ὡς αὐ μηδεμίαν ἐν οἷς τοῦ θεοῦ γενομένοις τοῦ μάταιον χώραν ἔχοντος) τὰ γεμῶν δι' αὐτὸ τὸ εἶναι καὶ ζῆν καθὼς πέφυκε γενόμενα ὡς αὐτοῦ αἰτίας τῇ φύσει συνειλημμένης καὶ κατ' αὐτὸ μόνον τὸ εἶναι θεωρουμένης ὀυδεμίαν ὀυδέποτε δέξαιτ' αὐ τοῦ τὸ εἶναι παντελῶς ἀφανίζουσαν αἰτίαν· ταύτης δὲ ἐν τοῦ εἶναι πάντοτε θεωρουμένης, δεῖ σῴζεσθαι παντως καὶ τὸ γενόμενον ζῶον, ἐνεργοῦντε καὶ παθχον ἃ πέφυκεν, ἑκατέρου τούτων ὑφ' ὧν γέγονε τὰ παρ' ἑαυτοῦ συνεισφέροντος, καὶ τῆς μὲν ψυχῆς ὅσης τε καὶ διαμενούσης ὁμαλῶς ἐν ᾗ γέγονε φύσει, καὶ διατονούσης ἃ πέφυκεν (πέφυκε δὲ ζῆς τὸ σώμαζος ὠδισκατεῖν ὁρμαῖς, καὶ τὸ πθωτίπορ ἀεὶ ζῆς πθοσήκουσι κείνειν καὶ μεῖζειν κειτικείοις καὶ μέζοις) τὸ δὲ σώματος κινουμένου κατὰ φύσιν πθὸς ἃ πέφυκεν, καὶ τὰς ἀκλυρωθείσας αὐτοῦ διεγομένου μεταβολὰς, μετὰ δὲ τῶν ἄλλων τῶν κατὰ τὰς ἡλικίας, ἢ κατ' εἶδος, ἢ μέγεθος, τὴν ἀνάστασιν. εἶδος γὰρ τι μεταβολῆς καὶ ταύτων ὑπάρχει ἡ ἀνάστασις, ἥτε τῶν κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον πορευόντων ἐπὶ πθὸς τὸ κρεῖττον μεταβολή· ὧν δὲ τοῦτις τεταρρηκότων, ὁ μέσον ἢ τοῖς ἥδη γενομένοις. καὶ τὴν ἑαυτῶν ὠδισκοποῦντος φύσιν, τοῦ τε μετ' εὐδαίας καὶ φθορᾶς ζῶν τὸ ἐργόμενον, ὡς τοῦ πρόσθεν βίῳ πθοσήκαν, καὶ τὴν ἀφθαρσίαν διαμενοῦν ἐπὶ πλεῖστον μὲν βεβαίως· ὧν οὐ πρὸ ἀνθρώπων ἀναπλάττομεν μάτην, ψευδεῖσιν ἑαυτὸς βασανοῦντες ἐλπίσιν, ἀπλανεστάτῳ ὑπὸ πεπεσύνα μὴ ἐλεγχόμενοι, πρὸ δημιουργήσαντος ἡμᾶς γνώμῃ καθ' ὃν ἐποίησεν ἄνθρωπον ἐκ ψυχῆς ἀθανάτου καὶ σώματος· νοῦν τε συγκατεσκεύασεν αὐτῷ καὶ νόμον ἐμφυτον ἐπὶ σωτηρίᾳ καὶ φυλακῇ τῆς αὐτῆς δεδομένῳ, ἐμφρονεῖ τε βίῳ τῷ λογικῇ πθοσηκόντων. οὗ εἰδότες ὡς ἐκ αὐ τοῦτον κατεσκεύασε ζῶον, καὶ πᾶσι τοῖς πθὸς διαμενοῦν ἐκόσμησεν, εἰ μὴ διαμένῃ ἐβούλετο τὸ γενόμενον. εἰ τοίνυν ὁ πθὸς τοῦ παντὸς δημιουργὸς ἐποίησεν ἄνθρωπον ἐπὶ τοῦ ζῶντος ἐμφρονος μεταλάβῃ, καὶ γενόμενον θεωρὸν τῆς τε μεγάλης πρεπείας αὐτῆς καὶ τῆς ἐπὶ πᾶσι σοφίας, τῇ τούτων συνδιαμένειν ἀεὶ θεωρίᾳ, καὶ τῆς ἐκείνου γνώμῃ, καὶ καθ' ὃν εἴληχε φύσιν·

ἢ μὴν καὶ γενέσεως αἰτία πιστοῦται τοῦ εἰς ἀεὶ διαμένειν, ἢ ἢ διαμονὴ τοῦ ἀναστήσειν· εἰς χωρὶς ἂν οὐ διαμένειν ἀνθρωπος. ἐκ δὲ τῶν εἰρημένων δῆλον ὡς τῇ γενέσεως αἰτίᾳ, καὶ τῇ γνώμῃ τοῦ ποιήσαντος, δείκνυται σαφῶς ἡ ἀνάστασις. διαύτης γὰρ αἰτίας ἄρχης καθ' ἣν εἰς τόνδε παρῆκτο τὸν κόσμον ἄνθρωπος, ἀκόλουθον αὖ ἐκ τῶν τοιούτοις τῇ φύσιν ἢ καθ' εἱρμὸν ἐπόμενον διασκεψάμενοι λόγον. ἕπεται γὰρ τῇ τοῦ θέτασιν, τῇ τῆς αἰτίας τῆς γενέσεως, ἢ τῶν γεννηθέντων ἀνθρώπων φύσις. τῇ γὰρ φύσει τῶν τε νομίμων, ἢ τοῦ ποιήσαντος ἀδὴ τοῖς δικαία κρίσις· τόν τε τῶν ἅπαν τὸν βίον τέλος. διεκπεσμένων γὰρ ἡμῖν τῶν πρότεταγμένων, ἀδίσκεπτον ἑξῆς τοῦ τῶν ἀνθρώπων φύσιν, ἢ διὰ τῶν τῆς ἀληθείας λογισμάτων, ἢ τῶν ὀπισθοῦν εἰς διέτασιν προβαλλόμενον. ἢ ἀπόδειξις τοῦ ἀπλανῆ τοῖς λεγομένοις ἐπιφέρεται πίστιν, ἢ τις οὐκ ἐξωθεν ἢ πόθεν ἔχει τοῦ ἀρχοῦ, οὐδ' ἐκ τῶν ἴσως διοικούντων ἢ δεδιλογμένων, ἀλλ' ἐκ τῆς κοινῆς καὶ φυσικῆς γνώσεως, ἢ τῆς πρὸς τὰ πρῶτα τοῦ διυτέρων ἀκολουθίας. ἢ γὰρ περὶ τοῦ πρώτων ὅτι λογμάτων, καὶ δεῖ μόνης ὑπομνήσεως τῆς φυσικοῦ ἀνακινήσεως γνῶσιν· ἢ περὶ τοῦ τῇ φύσιν ἐπομένων τοῖς πρώτοις, καὶ τῆς φυσικῆς ἀκολουθίας, καὶ δεῖ τῆς τῶν τάξεως, διεκνύντας τί τοῖς πρώτοις ἢ τοῖς πεταγμένοις ἀκολουθεῖ κατ' ἀλήθειαν, ὥστε τῷ μήτε τῆς ἀληθείας ἢ τῆς κατ' αὐτῆς ἀσφαλείας ἀμελεῖν, μήτε τὰ τῇ φύσει τεταγμένα καὶ διωρισμένα συγχεῖν, ἢ τοῦ φυσικοῦ εἱρμὸν διαπαῖν· ὅθεν οἶμαι χρῆναι δίκαιον περὶ τοῦ πεκειμένων ἑκάστου διαιτᾶν τῇ κρίνῃν ἐμφρόνως θέλοντας, εἴτε γίνεται τῶν ἀνθρωπίνων σωμάτων ἀνάστασις, εἴτε μὴ, πρῶτον μὲν ἐπιστήσειν καλῶς τῶν πρὸς τοῦ τοῦδε δεῖν συντελούντων τοῦ δυνάμιν, καὶ ποίαν ἕκαστον εἴληχε χώραν, καὶ τί μὲν τούτων πρῶτον, τί δὲ δεύτερον, τί δὲ τρίτον, τί δὲ ἐπὶ τούτοις ὕστερον· ταῦτα δὲ διατεταγμένους χρὴ πρὸ τοῦ μὲν τάξει τοῦ αἰτίαν τῆς τῶν ἀνθρώπων γενέσεως, τουτέστι τοῦ δημιουργήσαντος γνώμην καθ' ἣν ἐποίησεν ἄνθρωπον· ταύτῃ δὲ προσφυῶς ἐπισυνάψαι τοῦ τῶν γενομένων ἀνθρώπων φύσιν, οὐχ ὡς τῇ τάξει διυτέρουσαν, διὰ δὲ τὸ μὴ δυνάσθαι κατὰ ταῦτον ἀμφοτέρων γενέσθαι τοῦ κρίσιν. ἐὰν ὅτι μάλιστα συνεπαρχῶσιν ἀλλήλαις, καὶ πρὸς τὸ προκείμενον τοῦ ὅσιν παρέχωνται δυνάμιν. διὰ δὲ τούτων, ὡς πρώτων, καὶ τοῦ ἐκ δημιουργίας ἐχόντων ἀρχοῦ ἐναργῶς διακνυμένης τῆς ἀνασκευῆς, ὀυδὲν ἧττον καὶ διὰ τῶν τῆς προνοίας λόγων ἐστὶ λαβεῖν τοῦ περὶ ταύτης πίστιν· λέγω δὲ διὰ τῆς ἐκείνου τῶν ἀνθρώπων ὀφειλομένης κατὰ δίκαιαν κρίσιν τιμῆς ἢ δίκης, καὶ τοῦ τῆς τῶν ἀνθρώπινον βίον τέλους.

certè creationis causa confirmat, credibilēq; facit æternam perdurabilitatem, perdurabilitas uerò resurrectionē, sine qua homo perdurare nequiuerit. Ex prædictis uerò manifestarium est, nimirum ex causa nascendi creatorisq; uoluntate resurrectionem declarari. Quum igitur talis sit causa cur in hunc mundum homo introductus sit, consentaneū iam fuerit utq; à dispiciamus quæ naturali ordinè superiores rationes consequuntur. Sequitur enim, pensitato & excusso negotio, creandi causam creatorum hominum natura: creatorúmque hominum naturam, creatoris super ipsis iustum iudicium: & post ista omnia, uiuendi finis. Explicatis autem superioribus, explicanda iam deinceps hominum natura, idq; uel per ueras opiniones, uel qualescunq; tandem inquisitiones. Demonstratio illa minimè erroneam dictis fidem adstruit, quæ nō forinsecus alicunde exordium habet, aut ex aliquorū opinionibus aut placitis cooritur: sed quæ ex communi intellectu surgit, aut ex posteriorum ad priora consequio elicitur. Est enim illa uel de primis placitis, uel de ijs quæ sola admonitione naturalem intellectū commouent & expergefaciunt, uel quæ naturaliter primis in comitatu adhærent, naturalisq; consequentię sunt. oportetq; huius ordinis demonstratorem declarare quid prima aut superiora reuera consequatur: ut neque ueritatem, neque ex ueritate natam assertionem negligenter tractet, neque ea quæ natura discreta sunt confundat, aut naturalem seriem dissipet. Quamobrem conuenire arbitror, illos qui proposito argumento studeat, & prudēter dijudicare uolunt an humanorū corporum resurrectio fiat, primùm dispicere rectè uim eorum quæ hanc demonstrationē collatis quasi partibus conficiunt, & quem quæq; locum obtineant, & quid inter ista primum uel secundum uel tertium sit, & quid denique ultimo ordine consistat. In istis dirigendis proponi decet causam illam cur homo creatus sit, hoc est, ipsius creatoris mentem siue destinationem, ob quam hominem condendum suscepit. hinc rursus congruenter conserenda & coaptāda est hominū natura, ut quæ ordinę secundā sedē obtineat: tum quia non simul de utraq; iudicari potest, tum quia ambæ coexistūt, & ad præsens institutū idem momētum adferunt, tum quia per istas principes primariasq; atque ex ipso opificio Dei ortū trahentes euidenter resurrectio ostendatur: nihilominus tamē & per prudētię rationē huius rei fidē colligere licet. Prudētiæ rationē in hoc cōsistere dico, ut præmia suppliciaq; ex iusto iudicio cuiq; hominū pro meritis attribuātur, finisq; ipsorum uitę respōdeat.

Multi enim quũ de resurrectione disputationem susceperunt, solo eo quod tertium est omne negotium conficere tentauerunt, arbitrantes causam resurgendi hominis propter iudicium fieri. Illud autem perspicuè falsum ostenditur, eo quòd omnes quidem resurgant, non omnes tamen resurgentes iudicentur. Si enim Sola iudicij iustitia causa resurrectionis esset, necessum uidelicet esset, eos qui nihil peccarunt, aut qui præclaras res in uita gesserunt, resurrectionis expertes esse: itidem & eos qui in prima ætate uitã finierũt: quod & ipsi quoq; æquum censent, ut non ob iudicium resurrectio fiat, secundũ primariam rationem, sed ob destinationem propositúmque conditoris, conditiq; naturam. Cæterùm quũ sufficiat uel una causa gignendi hominis, si inspiciatur, ad probãdam resurrectionem, quæ naturali ductu rationũ corpora dissoluta consequitur: æquum tamẽ fortasse fuerit nihil eorum refugere quę proposuimus, & cohærenti ordine per seriem uires efficaciásque rationũ, deinde consequentium, explicare, in gratiam eorum hominum qui ista suopte ingenio perspicere nequeunt: & inter reliqua, hominum creatorum naturam exponere, quod ipsum ad eiusdẽ rei intelligentiam ducit, & tantundem fidei resurrectioni astruit. Si enim uniuersa hominum natura ex anima immortali & corpore pro ipsius creatione attemperato consistit, neq; animæ per se, neque corpori seorsum Deus istiusmodi aut ortum aut uitam attribuit, sed hominibus integris, qui istis ambobus componerentur: ut ijsdem illis partibus quibus ortum uitámq; acceperint, in uiuendo utentes, ad eundm communémque finem & præmium peruenirent: necessarium omnino est, quum unum ex istis ambabus partibus animal conficiatur, quod & omnibus animi corporísque affectionibus imbuatur, paritérque & agat & faciat quæcunque uel sensuum uel rationis iudicium requirunt, ad unum finem referri omnem istarum rerum seriem: ut omnia & per omnia tum ortus hominis, tum natura hominis, tum uita hominis, tum quicquid egit uel passus est, tum finis naturę congruens ad unã harmoniam eandémq; sympathiam decurrant. Si uerò unus est concentus siue harmonia cuiusque animalis, ac sympathia siue communiq; affectionũ, tum earũ quę ex anima originem trahũt, tum earum quæ ex corpore proueniunt, unum in istis omnibus finem & prẽmium manere oportet. Vnus autem reuera finis erit, quum idem animal ex suis partibus constiterit: quod ipsius finis gratia futurũ est. idẽ uerò animal synceriter extabit, quũ eadem illa ei adfuerint, partésq; illæ restitutę fuerint, quibus eius integritas absoluitur.

πολλοὶ γὰρ τὸ τῆς ἀναστάσεως λόγον διαλαμβάνοντες, τῷ τρίτῳ μόνῳ τὴν πᾶσαν ἐπείρησαν αἰτίαν, νομίζοντες τὴν αἰτίαν γίνεσθαι διὰ τὴν κρίσιν. τὸ δὴ περιφανῶς δείκνυται ψεῦδος ἐκ τοῦ τοὺς μὲν ἀνίστασθαι τοὺς ἀναβιώσκοντας ἀνθρώπους, μὴ πάντας δὲ κρίνεσθαι τοὺς ἀναστάντας. εἰ γὰρ μόνον τὸ τῆς τῶν κρίσιν δίκαιον, τὴν ἀναστάσεως ἂν αἴτιον, ἐξῆν οὐδὲν δίκαιον τοὺς μηδὲν ἡμαρτηκότας, ἢ καθῃρεθησαντας, μηδ' ἀνίστασθαι, οὐτέοι τοὺς νομιζομένους παῖδας ἔξον δὲ πάντας ἀνίστασθαι, τούς τε ἄλλους, καὶ δὴ καὶ τοὺς τῆς τῶν πρώτων ἡλικίαν τελευτήσαντας, οἳ καὶ αὐτοὶ δικαιοῦσιν ὡς οὐ διὰ τὴν κρίσιν ἡ ἀνάστασις γίνεται τῆς πρῶτον λόγον, ἀλλὰ διὰ τὴν τοῦ δημιουργήσαντος γνώμην, καὶ τὴν τῶν δημιουργηθέντων φύσιν. ἀρκούσης δὲ καὶ μόνης τῆς αἰτίας τῆς γενέσεως τῶν ἀνθρώπων θεωρουμένης αἰτίας, δεῖξαι τὴν ἀνάστασιν τῆς φυσικῆν ἀκολουθίαν ἑπομένην τοῖς διαλυθεῖσι σώμασι· δίκαιον ἴσως πρὸς μηδὲν ἀρνεῖσθαι τῶν προτεθέντων, ἀκολούθως δὲ τοῖς εἰρημένοις, καὶ τὰς ἐξ ἑκάστου τῶν ἑπομένων ἀφορμὰς ὑποδεῖξαι τοῖς ἐξ αὐτῶν συνιδεῖν μὴ δυναμένοις· καὶ πρός γε τῶν ἄλλων, τῶν γενομένων ἀνθρώπων φύσιν, ἐπὶ τὴν αὐτὴν ἄγουσαν γνῶσιν, καὶ τὴν ἴσην παρέχουσαν περὶ τῆς ἀναστάσεως πίστιν· εἰ γὰρ πᾶσα κοινὸς ἡ τῶν ἀνθρώπων φύσις, ἐκ ψυχῆς ἀθανάτου, καὶ τοῦ κατὰ τὴν γένεσιν αὐτῇ συναρμοσθέντος σώματος ἔχει τὴν σύστασιν, καὶ μήτε τῇ φύσει τῆς ψυχῆς καθ' ἑαυτὴν, μήτε τῇ φύσει τοῦ σώματος χωρὶς ἀπεκλήρωσε θεὸς τὴν τοιάνδε γένεσιν, ἢ τὴν ζωὴν καὶ τὴν σύμπαντα βίον, ἀλλὰ τοῖς ἐκ τούτων γενομένοις ἀνθρώποις, ἵν' ἐξ ὧν γεγενῆσθαι καὶ ζῶσι διαβιώσαντες, εἰς ἕν τι καὶ κοινὸν καταλήξωσι τέλος· δεῖ πάντως ἑνὸς ὄντος ἐξ ἀμφοτέρων ζῴου, καὶ τοῦ πάσχοντος ὁπόσα πάθη ψυχῆς, καὶ ὁ πόσα τοῦ σώματος ἐνεργοῦντός τε καὶ πράττοντος, ὁπόσα τῆς αἰσθητικῆς ἢ τῆς λογικῆς δεῖται κρίσεως, πρὸς ἕν τι τέλος ἀναφέρεσθαι πάντα τὴν ἐκ τούτων εἱρμόν· ἵνα πάντα καὶ διὰ πάντων συστοιχῇ πρὸς μίαν ἁρμονίαν καὶ τὴν αὐτὴν συμπάθειαν ἀνθρώπου· γένεσις ἀνθρώπου, φύσις ἀνθρώπου, ζωὴ ἀνθρώπου, πρᾶξις καὶ πάθη. καὶ βίος, καὶ τὴν τῇ φύσει προσῆκον τέλος. εἰ δὲ μία τις ὅλη ἁρμονία τοῦ ζῴου πάντος καὶ συμπάθεια, ἡ τῶν ἐκ ψυχῆς φυομένων καὶ τὰ διὰ τοῦ σώματος ὠφελεομένων, ἓν εἶναι δεῖ καὶ τὸν ἐπὶ πᾶσι τούτοις τέλος. ἓν δὴ τέλος ἔσται κατ' ἀληθείαν τὸ αὐτὸ ζῴου ἡ τὴν ἑαυτοῦ σύστασιν ὄντος, ὅπερ ὅτι τέλος τὸ τέλος. τὸ αὐτὸ δὲ ζῷον ἔσται καθαρῶς, τῶν αὐτῶν ὄντων πάντων δὲ ὧν ὡς μερῶν τὸ ζῷον·

Eadem

τὰ αὐτὰ δὲ, κατὰ τὴν ἰδιάζουσαν ἕνωσιν ἔσαι, τῶν διαλυθέντων, πάλιν ἑνωθέντων πρὸς τὴν τοῦ ζῴου συστασιν. ἡ δὲ τῶν αὐτῶν ἀνθρώπων σύστασις δι' ἀνάγκης ἐπομένη δείκνυσι τὴν τῶν νεκρωθέντων καὶ διαλυθέντων σωμάτων ἀνάστασιν. ταύτης γὰρ χωρὶς, ὅτ' οὐ ἑνωθείη τὰ αὐτὰ μέρη κατὰ φύσιν ἀλλήλοις, ὅτ' οὐ συναίη τῶν αὐτῶν ἀνθρώπων ἡ φύσις. εἰ δὲ καὶ νοῦς καὶ λόγος δέδοται τοῖς ἀνθρώποις πρὸς διάκρισιν νοητῶν, οὐκ οὐσιῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ τῆς τοῦ δόντος ἀγαθότητος καὶ σοφίας καὶ δικαιοσύνης· ἀναγκη, διαμενόντων ὧν ἕνεκεν ἡ λογικὴ δέδοται κρίσις, καὶ αὐτὴν διαμένειν τὴν τοῦ τόνδε δοθεῖσαν κρίσιν. ταύτην δὲ διαμένειν ἀδύνατον, μὴ τοῦ δεξαμένης αὐτὴν καὶ τοῦ ἐν οἷς ὄντι διαμένουσης φύσεως. ὁ δὲ καὶ νοῦν καὶ λόγον δεξάμενος, ἐστιν ἄνθρωπος, οὐ ψυχὴ καθ' ἑαυτήν. ἄνθρωπον ἄρα δεῖ ἐν ἀμφοτέρων ὄντα διαμένειν εἰς ἀεί. τοῦτον δὲ ἀδύνατον διαμένειν, μὴ ἀνιστάμενον. ἀνάστασεως γὰρ μὴ γινομένης, οὐκ οὖν ἡ τῶν ἀνθρώπων ὡς ἀνθρώπων διαμένοι φύσις· τοῦ δὲ τῶν ἀνθρώπων φύσεως μὴ διαμενούσης, μάτην μὴν ἡ ψυχὴ σωφρόσαι τῇ τοῦ σώματος γὰρ δεήσει, καὶ τοῖς τούτου πάθεσι· μάτην δὲ τὸ σῶμα πεπόνθασι πρὸς τὸ τυγχάνειν ὧν ὀρέγεται, ταῖς τοῦ ψυχῆς ἡνίαις ἐπεῖνον καὶ χαλιναγωγούμενον. μάταιος δὲ ὁ νοῦς, ματαία δὲ φρόνησις, καὶ δικαιοσύνης πρᾶτέρησις, ἡ καὶ πάσης ἀρετῆς ἄσκησις, καὶ νόμων θέσις καὶ διάταξις, καὶ σπουδὴ ἐπεῖν, πᾶν ὅ, τι περ ἐν ἀνθρώποις καὶ δι' ἀνθρώπους καλόν, μᾶλλον δὲ ἡ αὐτὴ τῶν ἀνθρώπων ἡ γένεσίς τε καὶ φύσις. εἰ δὲ πάντων καὶ πάντα χόδν ἀπελήλαται τῶν ἔργων τοῦ θεοῦ, καὶ τῶν ἐπ' ἐκείνου διδομένων δωρεῶν, ἐν μάταιον δεῖ πάντως καὶ τοῦ ψυχῆς ἀπελθεῖν τούτῳ συνδιαπονεῖν τὴν τοῦ σώματος διαμονὴν καὶ τὴν ἰδίαν φύσιν. ἐξιζέσθω δὲ μηδεὶς, εἰ τὴν θανάτῳ καὶ φθορᾷ διαπεπομένην ζωὴν, ὀνομάζομεν διαμονὴν, λογιζόμενοι ὡς ἐκ εἰς τὸ προσρήμαδος ὁ λόγος; ἐκ γὰρ διαμονῆς ἐν μέτρον· ὅτι μὴ τοῦ διαμένοντος φύσις μία. εἴπερ γε καὶ τὴν οἰκείαν φύσιν ἕκαστον τοῦ διαφθείροντος ἔχει τὴν διαμονὴν, ἐκ ὧν τὸ καθαρῶς ἀφθάρτῳ καὶ ἀθανάτῳ εὕροι τις αὐ ἰσάζουσαν τὴν διαμονὴν, τῷ μὴ τὰς ἐσάς τὸ κρείττονος συνεξισοῦσθαι ταῖς καθ' ἑκάστασιν διαφερόσαις. ὅτ' ὧν τὸ ἀνθρώπου τὴν ὁμαλὴν ἐκείνῳ τὴν ἀμετάβλητον ὧν ζητεῖν ἄξιον· ἄτε δὴ τὸ ἓν, ἐξ ἀρχῆς γενομένων ἀθανάτων, καὶ διαμενόντων μόνῳ τῇ γνώμῃ τὸ ποιήσαντος ἀτελεύτητος τὴν ἀνθρώπων, καὶ μὲν τὴν ψυχῶν, ἀκ γενέσεως ἐχόντων τὴν ἀμετάβλητον διαμονὴν, καὶ ἡ ἐν σῶμα, πολαμβανόντων ἐκ μεταβολῆς τὴν ἀφθαρσίαν.

Eadem porrò secundum propriam unitionē erunt, quum dissoluta & dissipata, rursus coierint ad conflationem & compositionem eiusdem animalis. Cæterùm eorundem hominum instauratio necessariò consequi ostendit corporum defunctorum resurrectionem: sine enim illa eædem partes inter se naturaliter uniri nequeant, aut ijdem homines restitui, aut in pristinam naturam redire. Quòd si mens & ratio dataæ sunt hominibus ad iudicationem non intelligibilium modò substantiarum, sed sapientiæ quoque eius, iustitiæ & bonitatis qui ista dedit: necessum est, permanentibus ijs quorum gratia rationalis iudicatio data est, & ipsam quoque permanere iudicationem quæ istis discernendis attributa est. Hanc autem permanere impossibile est, nisi ea natura permaneat quæ illam intra sedē suam recipit & fouet: qui autem mentem & rationē intra se recipit, homo est, non anima per se: hominē igitur oportet utroq; constātem in perpetuum permanere. Hunc autem impossibile est permanere nisi resurgat. nisi enim intercedat resurrectio, nequaquā permanserit hominum natura: hominum porrò natura non permanente, frustra anima attemperata fuit corporis indigentiæ eiūsque accidētijs & affectionibus. Frustra quoq; corpus alligatum est, habenis animæ cedens, & frena patiens, ut quæ appetit adipiscatur: frustra mens, frustra prudentia, frustra iustitiæ obseruatio, & uirtutis omnis exercitatio, legúmq; institutio ac dispositio: &, ut summatim dicā, quicquid in hominibus & per homines pulchrum est. Imò quod magis est, ipsa hominū procreatio & natura frustranea est. Quòd si undiq; ab omnibus operibus Dei & ab illius muneribus exclusa est frustraneitas, necessarium est omnino cum animæ immortalitate coæternam esse corporis perdurationem secūdum suam naturā. Nemo admiretur quòd uitā morte & corruptione interscissam, perdurationem appellamus, qui nō immemores sumus, non simplicem esse huius uocabuli rationem, neq; unum esse perdurandi modum. nec mirū, quum non una sit rerum perdurantium natura. unumquodq; enim pro sua natura perdurationē habet. non inueneris in purè incorruptibilib⁹ & immortalibus parē istiusmodi perdurationē, eo quòd substantiæ sublimiorum nō coæquētur cum inferioribus

Neq; in hominibus par est istiusmodi æqualem sibi & sine ulla uarietate distinctam perdurationē requirere, ut in illis qui ab initio immortales creati sint, & solo instituto creatoris sine fine perdurēt, sed quòd secundū animā, ex creatione habeāt sine ulla uicissitudine uariationis perdurationē: secundū corpus uerò, ex ipsa immutatione immortalitatē capiāt.

hoc enim resurrectionis ratio desiderat: eoq; respicientes, dissolutionem corporis, ut sequentem hanc uitam inopem & corruptibilem, expectamus: & postmodum incorrutibilem speramus perduationem: neq; cum brutis nostrum finem, neq; cum immortaliũ perduratione æquiparantes: ne per imprudẽtiam, hac in parte hominum naturam & uitã adæquemus quibus minimè conuenit. Non igitur stomachandum est si qua inæqualitas spectetur circa hominum perdurationem: neque ubi segregatio animæ à corporeis membris & partium dissolutio continuam intersecat uitam, desperare oportet de resurrectione. Neque enim postquam sensualem uitam interscindere uidentur inquiete oborientes naturaliter sopitiones sensuum, necnon & naturalium uirium, idq; ad certa temporis interualla dormientibus hominibus, & quodammodo reuiuiscentibus, illud ipsum recusamus uitam ducere. qua de causa existimo nonnullos Somnium fratrem Mortis appellitare, non quòd genus utriusque indicare uelint, quasi ex ijsdem maioribus & parentibus sint nati: sed quòd similia accidant sopitis & defunctis, ratione quietis otióque sensuum, quum nihil intelligant de rebus præsentibus, aut quę tum fiant, imò nec seipsos esse aut uiuere sentiant. Si igitur humanam uitam tanta inęqualitate à natiuitate ipsa usque ad dissolutionem refertam, & interruptam omnibus illis quæ superius enarrauimus, non detrectamus, uitam dicere: neq; ultra dissolutionem constitutam uitam, quæ unà secum resurrectionem inducit, desperare debemus, tametsi aliquandiu interscindatur ipsius animæ à corpore recessu. Ipsa enim hominum natura primitus & secundum institutum creatoris coattributam posidens inæqualitatem inæqualem uitam & permansionem habet, nunc somno, nunc morte interscissam, singulísque ætatum euariationibus: ita ut non appareant euidenter prima, quum posteriora superuenerint. Quis enim crederet, nisi rerum experimentis doceretur, in similari & molli semine tot & tantas uires esse repositas: aut quę istinc surgit & compingitur, tantam molium ac magnitudinum diuersitatem latere: ossium, inquam, neruorum & cartilaginum, itidem & musculorum & carniũ, & uiscerum, reliquarúmque corporis partium? Neque enim in liquidis adhuc seminibus quicquam tale uideas: neque in infantulis apparent quæ adulescentibus accrescunt: aut in adulescẽtia, ea quæ uirilis ætas posidet, eminent: aut rursus in uirili ætate, quę senectus habet. Cęterùm etsi ex supradictis quædam nullo modo, quædam obscuriter naturalem uicissitudinẽ hom-

ὅπερ ὁ τῆς ἀναστάσεως λόγος βούλεται. πρὸς ὃ ἀποβλέποντες. τὴν τε διάλυσιν τοῦ σώματος, ὡς ἐπομένην τῇ μετ' εὐδιείας καὶ φθορᾶς ζωῇ, προσδεχόμεθα, καὶ μετὰ ταύτην, τὴν μετὰ ἀφθαρσίας ἐλπίζομεν διαμονήν. οὔτε τῇ τῶν ἀλόγων τελευτῇ συνεξισοῦντες τὴν ἡμετέραν τελευτὴν, οὔτε τῇ τῶν ἀθανάτων διαμονῇ τὴν τῶν ἀνθρώπων διαμονὴν, ἵνα μὴ λάθωμεν τούτῳ συνεξισοῦντες καὶ τὴν τῶν ἀνθρώπων φύσιν καὶ ζωὴν οἷς μὴ προσῆκεν. ὁ οἶνον οὖν τοῦτο δυσχεραίνειν ἄξιον, εἴ τις ἀνωμαλίαν θεωρεῖται τῆς τῶν ἀνθρώπων διαμονῆς, ὁπόταν τὴν τῆς συναισθήσεις ζωὴν διακόπτῃ λοιπὸν ἀι τῆς ὕπνου φυσικῶς ἐγινόμεναι πρῆσις τῶν αἰσθήσεων καὶ τῶν φυσικῶν δυνάμεων, ἰσομέτροις χρόνου διαστήμασιν ἐπανοιούντων τῶν ἀνθρώπων, καὶ τρόπον τινὰ πάλιν ἀναβιωσκόντων, τὴν αὐτὴν παραιτόμεθα ζωὴν λέγειν. τῆς δὲ αἰτίαν, οἶμαι, τινὲς ἀδελφὸν τοῦ θανάτου τὸν ὕπνον ὀνομάζουσιν, οὐχ ὡς ἐκ τῶν αὐτῶν προγόνων ἢ πατρῴων φύσεως γεγενεαλογοῦντες, ἀλλ' ὅς τὰ ὁμοίως παθῶν τοῖς τε θανοῦσι καὶ τοῖς ὑπνοῦσιν ἐγγινομένων, γενικά γε τὰ ἀρεμίας καὶ τὰ μηδενὸς ἐπαισθάνεσθαι τῶν ὄντων, ἢ γινομένων, μᾶλλον δὲ μηδὲ τὰ εἶναι καὶ τὰ ἰδίας ζωῆς. ἐπεὶ οὖν τὴν τῶν ἀνθρώπων ζωὴν τοσαύτης γεμούσαν ἀνωμαλίας ἀπὸ γενέσεως μέχρι διαλύσεως, καὶ διακοπομένην πᾶσιν οἷς πρέπομεν, ὁ πρᾳυτόμεθα τὴν αὐτὴν λέγειν ζωὴν· δεῖ τὴν ἐπέκεινα τὰ διαλύσεως ζωὴν, ἣν ἑαυτῇ συνεισάγει τὴν ἀνάστασιν, ἀναγινώσκειν ὀφείλομεν, κἂν ἐπὶ ποσὸν διακόπτῃ τὸ χωρισμὸν τῆς ψυχῆς ἀπὸ τοῦ σώματος. αὕτη γὰρ τὸν ἀνθρώπων ἡ φύσις ἀνωθεν καὶ κτίσαν γνώμην τὸ ποιήσαντος συγκεκληρωμένην ἔχουσα τὴν ἀνωμαλίαν, ἀνώμαλον ἔχει τὴν ζωὴν καὶ τὴν διαμονὴν, ποτὲ μὲν ὕπνῳ, ποτὲ δὲ θανάτῳ διακοπομένην, καὶ ταῖς καθ' ἑκάστην ἡλικίαν μεταβολαῖς, οὐκ ἐμφαινομένων σαφῶς τοῖς πρώτοις τὰ ὕστερον ἐγγινομένων. ἢ τίς ἂν ἐπίστευσεν, μὴ τὴν πεῖρα διδασκομένος, σὺν ὁμοιομερεῖ καὶ δίχα πλάσεως τῶν σπερμάτων τοσαύτην καὶ τηλικαύτην ἀρκεῖν δυνάμεων, ἢ τὰ ταύτῃ συνιστάμενα καὶ πηγνυμένων ὄγκων διαφορὰν, ὀστέων φημὶ, καὶ νεύρων καὶ χόνδρων, ἔτι δὲ καὶ μυῶν, καὶ σαρκῶν, καὶ σπλάγχνων, καὶ τῶν λοιπῶν τοῦ σώματος μερῶν. οὔτε γὰρ ἐν ὑγροῖς ἔτι τοῖς σπέρμασι τούτων ἐστὶν ἰδεῖν οὐδ' ἐν, οὔτε μὴν τοῖς νηπίοις ἐμφαίνεταί τι τῶν τοῖς τελείοις ἐγγινομένων ἢ τὰ τὰ τελείων ἡλικίας τὰ τὰ παχυβιωτέρων, ἢ τὰ τῆς τὰ γεγηραικότων. ἀλλὰ δὴ καὶ τοῖς τὰ εἰρημένων ἐνῶν μὴ ὅλως, ἐνῶν δὲ ἀμυδρῶς ἐμφαινόντων τὴν φυσικὴν ἀκολουθίαν,

καὶ τὰς τῇ φύσει τῶν ἀνθρώπων ἐπιγινομένας μεταβολάς, ὅμως ἴσασιν ὅσοι μὴ τυφλῶνται ὑπὸ κακίας ἢ ῥαθυμίας περὶ τῶν τοιούτων εἰσίν, ὅτι δεῖ πρῶτον μὲν γονὴ θεῖναι τῶν σπερμάτων καταβολῇ, διαβρωθεντῶν δὲ τούτων καθ' ἕκαστον μέρος καὶ μόριον, καὶ προελθόντων εἰς φῶς τῶν κυηθέντων, ἐπιγίνεται μὲν ἡ κατὰ τὴν πρώτην ἡλικίαν αὔξησις, ἡ τε κατ' αὔξησιν τελείωσις, τελειωθέντων δὲ ὕφεσις τῶν φυσικῶν δυνάμεων μέχρι γήρως· εἶτα πεπονηκότων τῶν σωμάτων ἡ διάλυσις. ὥσπερ οὖν ἐπὶ τούτων οὔτε τοῦ σπέρματος ἐγγεγραμμένον ἔχοντος τὴν τῶν ἀνθρώπων ζωὴν, ἡ μορφὴν, οὔτε τῆς ζωῆς τὴν εἰς τὰς πρώτας ἀρχὰς διάλυσιν, ὃ τῶν φυσικῶς γενομένων ἑρμὸς παρέχει τὴν πίστιν τοῖς ἐνδοξοτέροις τῶν φαινομένων ἔχουσι τὸ πιθανὸν, πολὺ μᾶλλον ὁ λόγος ἐκ τῆς φυσικῆς ἀκολουθίας ἀνιχνεύων τὴν ἀλήθειαν, πιστοῦται τὴν ἀνάστασιν, ἀσφαλέστερος ὤν, καὶ κρείττων τῆς πείρας πρὸς πίστωσιν ἀληθείας τῶν πρώτων ἡμῖν εἰς ἐξέτασιν προτεθέντων λόγων, καὶ τὴν ἀνάστασιν πιστουμένων, ὅτι πάντων μὲν εἰσὶν ὁμογενεῖς, ὡς ἐκ τῆς αὐτῆς φύσεως ἀρχῆς (ἀρχὴ γὰρ αὐτοῖς ἡ τῶν πρώτων ἀνθρώπων ἐκ δημιουργίας γένεσις) ἀλλ' οἱ μὲν ἐξ αὐτῆς κρατούντα τῆς πρώτης ἀρχῆς ἐξ ἧσπερ ἔφυσαν, οἱ δὲ, παρεπόμενοι τῇ τε φύσει καὶ τῷ βίῳ τῶν ἀνθρώπων, ἐκ τῆς τοῦ θεοῦ πρὸς ἡμᾶς προνοίας λαμβάνουσι τὴν πίστιν. ἡ μὲν γὰρ αἰτία καθ' ἣν καὶ δι' ἣν γεγόνασιν ἄνθρωποι, συνεζευγμένη τῇ φύσει τῶν ἀνθρώπων, ἐκ δημιουργίας ἔχει τὴν ἰσχύν· ὁ δὲ τῆς δικαιοσύνης λόγος, καθ' ὃν κρίνει θεὸς τοὺς εὖ καὶ κακῶς βεβιωκότας ἀνθρώπους, ἐκ τοῦ τούτων τέλους. φύονται μὲν γὰρ ἐκεῖθεν, ἀρτίζονται δὲ μᾶλλον τῆς προνοίας. δεδειγμένων δὲ ἡμῖν τῶν πρώτων ὡς οἷόν τε, καλῶς ἂν ἔχοι καὶ διὰ τῶν ὑστέρων δεῖξαι τὸ προκείμενον. λέγω δὲ διὰ τῆς ὀφειλομένης ἐκάστῳ τῶν ἀνθρώπων κατὰ δικαίαν κρίσιν τιμῆς ἢ δίκης, καὶ τοῦ κατὰ τὸν ἀνθρώπινον βίον τέλους. αὐτῶν δὲ τούτων τὸ τάξει τῆς φύσιν ἡγεμονικὸν τῆς πρὸς τὸν μὲν ἀσκεῖν τὸ δὲ κρίσεως λόγον. ὅσον μόνον ἐπεὶ πόνας φρονεῖν τὸ τοσκικόσκης τοῖς τοκεμένοις ἀρχῆς τῆς τάξεως, ὅτι δεῖ τὸν ποιητὴ τὸ θεὸν τὸ δὲ τὸ παντὸς πεδαδεξαμένους, τῆ τότου σοφίᾳ καὶ δικαιοσύνῃ τῶν γενομένων ἁπάντων ἀνατιθέντες φυλακὴν τε καὶ πρόνοιαν· εἴγε ταῖς ἰδίαις ἀρχαῖς πεδαμένῳ ἐθέλοιεν. ταῦτα δὲ περὶ τούτων φρονοῦντας, μηδὲν ἡγεῖσθαι μήτε τὸ γῆ γῆν, μήτε τὸ κατ' οὐρανὸν, ἀνεπιτρόπευτον, μηδ' ἀπρόνοητον,

hominibusq; superuenientes uarietates indicant, sciunt tamen nihilominus qui malitia aut ignauia occæcati non sunt, quid de istis rebus iudicandum sit. primùm enim requiritur ut semina spargantur: ea ubi in membra & articulos distincta fuerint, ac fœtus iam effecti in lucem prodierint, accipiunt in prima ætate proceritatem: post proceritatem, totius corporis absolutam perfectitudinem: postmodum succedit naturalium uirium declinatio, quæ se usque ad extremum senium extendit: tum demum defectis corporibus dissolutio superuenit. Quemadmodum igitur in hoc negotio neque semen ulla imagine aut similitudine hominis uel uitam uel formam ostendit, neque uita dissolutionem illam præiudicat, qua se compago in prima elementa disparsura est: series tamen ductúsque naturalium euentuum fidem conciliat ijs quę pro sua apparentia & uultu nullam fidem admittere uidentur, ita quoque multo magis ratio indagine naturalis consequentiæ ueritatem inuestigans, resurrectionē corroborat, quæ multo certior est quàm experientia, ad comprobationem eorum dictorum quibus paulò antè fidem resurrectioni conati sumus astruere: idq; ideo quia omnes cōgeneres sumus, ut eodem exordio nati. exordium enim nobis ex primorum hominum proceatione quos Deus cōdidit. Sed alij ex ipso unde nati sunt exordio ad fidem corroborantur, alij ducem naturam hominumq; uitam sequentes, ex diuina aduersus nos prouidentia fidem capiunt. Causa enim secundum quam & ob quam nati sunt homines, coniuncta naturæ hominum, ex opificio conditi hominis uim suam obtinet. Cęterùm iustitiæ ratio, secūdum quam iudicabit Deus homines uel bonæ uel malæ uitæ, ex horum fine uires trahit: inde enim nascuntur. pēdet tamē magis ex prouidētia. Quum igitur ostēsa & probata sint à nobis quantum licuit quę primi ordinis erant, ostendamus quoq; quæ deinde sequuntur. loquor autem de præmio uel supplicio quod pro meritis cuique hominum ex iusto iudicio attribuetur, & de fine qui ad humanam uitam correspondebit. Verùm id ita fiat ut ea præcedāt quæ naturaliter prioris loci sunt: primúmq; tractemus de iudicij ratione. quæ uerba ideo loquimur, quòd nobis curæ est fundamentum ordóque institutæ disputationis, & quòd oporteat eos qui Deum admittunt ut conditorem huius uniuersitatis, illius ipsius sapientiæ & iustitiæ attribuere omnium rerum custodiam & procurationem, si modò fundamento constituto ac principijs semel admissis inhærere uelint. Porrò quum huius opinionis sint, æquum est ut nihil existiment neq; terrestrium neq; cælestium rerum cura & prouidentia destitutū esse:

ſed in omnia æquè, tum quæ in aperto ſunt, tum quæ latēt, in magna itē & parua penetra re creatoris ſollicitudinem. omnia enim quæ ſunt, creatoris ſui prouidētia indigēt: peculia riter autē unumquodq; pro ſui natura, & ad quod cōditū eſt. Nō enim exiſtimo ambitio- ſè ſingulatim explicandū & diuiſionibus di- ſtinguendū quid cuiq; naturę conueniat: ho- mo certè de quo ſermo inſtitutus eſt, ut fame licus, aliméto opus habet: ut mortalis, prolis ſucceſsione: ut rationalis, iudicio. Indiget au- tem iudicio, ut legitimè ad uictū & ſucceſsio nem incūbat. neceſſum eſt autē, uictu & ſuc- ceſsione ad id quod ex utroq; cōpoſitum eſt pertinēte, ad illud idem quoq; iudiciū perti- nere: (uoco autē ex utroq; compoſitum, ho- minē ex anima & corpore conſtantem:) atq; iſtiuſmodi hominē omniū quæ agit reum fie- ri, ut pro illis uel præmiū uel ſupplicium reci- piat. Quòd ſi cōtra id quod ex utroq; cōpo- ſitū eſt, pro factis ipſius ſententia iuſti iudicij profert, fieri non poteſt ut anima ſola talionē referat eorū quæ cū corpore geſsit. nam ipſa per ſe nō tangit peccatis, quæ per uoluptates corporales uel cibos uel cultus perpetrātur. Neq; itē ſolū corpus talionē referre oportet, ut quod legū & iudicij diſcrimen nō ſentiat: ſed homo qui iſtis cōſtat, p unoquoq; facto iudiciū accipere debēt. Id autē in hac uita cō tingere nulla ratione deprehēdas, non enim id in pręſenti uita legitimè obſeruatur, quum multos uideamus impios & omnis iniquita- tis ſtudioſos uſq; ad mortē malorum exper- tes perſiſtere: eos uerò qui omni uirtute ſpec- tati ſunt, inferēdis doloribus, uexationibus, calūnijs, cōtumelijs, ac omni genere afflictio nis uitā abſumere. Neq; item poſt mortē de- prehendere id queas: non enim iam ſupereſt id quod ex utroq; cōſtat, quum & anima ſe- parata ſit à corpore, ipſūmq; corpus rurſum diſsipatū ſit in ea ex quibus congeſtū fuit ni- hilq; iam ſuperſit quod uel ueterē formā, uel naturā, imò ne memoriā quidē eorū quę acta ſunt, retineat. Liquet igitur id quod ſequitur, nimirū quòd oportet, ſecūdū Apoſtolū, cor- ruptibile iſtud diſsipatū induere incorruptio nem, ut uiuificatis reſurrectione mortuis, ac rurſus unitis quæ diſiecta erāt aut penitus cō ſumpta, unuſquiſq; referat iuſtè ea quæ p cor pus geſsit, ſiue bona, ſiue mala. Aduerſus illos igit q; puidētiā admittūt, & eadē principia & fundamēta nobiſcū recipiūt, deinde à ſuis in ſtitutis & receptis opinionib⁹ neſcio quo pa cto excidēt & deficiūt, iſtiuſmodi uerbis aliiſ- que multo uberiorib⁹ uti poſsis: ſi q; dē ea dilatare uelis q breuiter & in trāſcurſu dicta ſunt.

ἀλλ' ἐπὶ πᾶν ἀφανὲς ὁμοίως καὶ φανὸν ἥκει, μικρόν τε καὶ μέγα, διήκουσαν γινώσκειν τὴν παρὰ τοῦ ποιήσαντος ἐπιμέλειαν. δίεται γὰρ πάντα τὰ γινόμενα τὴν παρὰ τοῦ ποιήσαντος ἐπιμέλειαν, ἰδίως δὲ ἕκαστον καθ' ὃ πέφυκε, καὶ πῶς ὁ πεφυκὼς ἄρχεται. οὐ γὰρ οἶμαι φιλοτιμίας τὸ κατάνειν, ἢ διαιρεῖν νῦν, ἢ τὸ πρόσφορον ἑκάστῳ φύσει καταλέγειν ἐθέλειν. ὅτι μὲν ἄνθρωπος δεῖται νοῦ πρὸς κρίσιν λέγειν, ὡς μὲν γνῶσις, δίεται τροφῆς· ὡς δὲ θνητὸς, διδασκαλίας· ὡς δὲ λογικὸς, δίκης. εἰ δὲ τῶν εἰρημένων ἕκαστον δεῖν ἀνθρώπῳ τῇ φύσει, καὶ δι' οὗ μὴ τροφῆς δίδοται τὴν ζωὴν, δίεται δὲ διδασκαλίας δίδοται τὴν γνῶσιν διαμονὴν, δίεται δὲ δίκης δίδοται τὸ δὲ τροφῆς καὶ τὸ διδασκαλίας γίνομαι, ἀνάγκη δήπου, τὸ τροφῆς καὶ τὸ διδασκαλίας ὧν τὸ συναμφότερον φερομένης, ὧν τοῦτο φέρεσθαι καὶ τὴν δίκην. λέγω δὴ συναμφότερον τὸν ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος ἄνθρωπον· καὶ τὸν τοιοῦτον ἄνθρωπον γίνεσθαι πάντων τῶν πεπραγμένων ὑπόδικον, τοῦτο τε εἰκὸς τοῖς δίκαιον ἢ ἀμφοῖν. εἰ δὲ καὶ τὴν συναμφοτέρου φέρει τὴν ἐπὶ τοῖς εἰργασμένοις δίκην ἡ δικαία κρίσις, καὶ μήτε τοῦ ψυχοῦ μόνου δεῖ κομίζεσθαι τὰ ἐπίχαρα τῶν μετὰ τὸ σῶμα εἰργασμένων· (ἀπεῖπε γὰρ αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν τῶν περὶ τὰς σωματικὰς ἡδονὰς ἢ τροφὰς καὶ θεραπείας γινομένων πλημμελημάτων·) μήτε τὸ σῶμα μόνον. (ἄκεστον γὰρ τοῦτο καθ' ἑαυτὸν νόμου καὶ δίκης·) ὁ δὲ ἐκ τούτων ἄνθρωπος τοῦ ἑκάστου τῶν εἰργασμένων αὐτὸς δίεται κρίσιν. οὗτος δὲ ὅτε καὶ τοῦ δὲ τοῦ ζῶν εὑρίσκει συμβαῖνον ὁ λόγος. (οὐ γὰρ σώζεται τὸν καὶ ἀξίαν ὧν αὐτὸς πρὸς ὄντα βίῳ. δίδοται δὲ τὸν πολλοὺς μὴ ἀθέους καὶ πᾶσαν ἀνομίαν καὶ κακίαν ἀποτελοῦντας, μέχρι τέλους τὸ διατελεῖν κακῶν ἀπειρατοὺς, καὶ τοὐναντίον τοὺς κατὰ πᾶσαν ἀρετὴν ἠσκημένον τὸν ἑαυτῶν βίον ἀποτελεσαμένους, ὧν ὀδύναις ζῶν, ὧν ἐπηρείαις, ὧν συκοφαντίαις, αἰκίαις τε καὶ πανταχίαις κακοπαθείαις·) οὔτε δὲ μετὰ θάνατον· (οὐδὲ γὰρ ὅτι ἔτι τὸν συναμφότερον χωριζομένης μὲν τῆς ψυχῆς ἀπὸ τοῦ σώματος, σκεδαννυμένου δὲ καὶ αὐτοῦ τοῦ σώματος εἰς ἐκεῖνα πάλιν ἐξ ὧν συνεφορήθη, καὶ μηδὲν ἐπισώζοντος τὴν τοῦ πρὸς φυῆς, ἢ μορφῆς, ἤπου γε τοῦ μνήμου τῶν πεπραγμένων.) δῆλον παντὶ τὸν λειπόμενον, ὅτι δεῖ τὸν ἀπόλυτον, τὸν φθαρτὸν τοῦτο καὶ διασκεδασθὲν φθείσασθαι ἀφθαρσίαν, ἵνα ζωοποιηθέντων ἐξ ἀναστάσεως τῶν νεκρωθέντων, καὶ πάλιν φωθέντων τῶν κεχωρισμένων, ἢ καὶ πάντα διαλελυμένων, ἕκαστος κομίσηται δικαίως ἃ διὰ τὸ σῶμα ἔπραξεν εἴτε ἀγαθὰ, εἴτε κακά. πῶς μὲν οὖν τοὺς ὁμολογοῦντας τοῦ πρόνοιαν, καὶ τὰς αὐτὰς ἡμῖν παραδεξαμένους ἀρχὰς, εἶτα τὸ οἰκεῖον ὑποθέσεων ἐκ οἷδ' ἐκπίπτοντας, τοιούτοις χρῆσαι τοῖς λόγοις, καὶ πολλῷ πλείοσι τούτων, εἴγε πλατύνειν ἐθέλοι τὰ σωτόμως καὶ κατ' ἐπιδρομὴν εἰρημένα.

Aduerſus

πρὸς δέ γε τοὺς περὶ τῶν πρώτων διαφερομένους ἴσως αὖ ἔχοι καλῶς ἑτέραν ὑποθέσθαι πρὸ τούτων ἀρχήν, σωματοποιοῦντας αὐτοῖς περὶ ὧν διαξάζουσι, καὶ τοιαῦτα σωματασκεπομένους. ἔρα γε ταύτη κεῖται ἡ τῶν ἀνθρώπων παρουσία ζωὴ καὶ σύμπας ὁ βίος, ζόφος δέ τις βαθὺς κατακέχυται τῇ γῇ, ἀγνοίᾳ τε καὶ σιγῇ κρύπτων αὐτοὺς τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὰς τούτων πράξεις· ἢ πολὺ φύτων ἀσφαλέστερον, τὸ διαξάζειν ὅτι τοῖς ἑαυτοῦ ποιήμασιν ἐφέστηκεν ὁ ποιήσας, τάντων τῶν ὁπωσοῦν ὄντων ἢ γινομένων ἐφορος, ἐπιγνώστης καὶ βουλευμάτων κριτής. εἰ μὲν γὰρ μηδεμία μεταμελομένοις τῶν ἀνθρώποις πεπραγμένων γίγνοιτο κρίσις, οὐδὲν ἂν ἔξουσι πλεῖον τῶν ἀλόγων ἄνθρωποι· μᾶλλον δὲ κἀκείνων πράξουσιν ἀθλιώτερον, οἱ τὰ πάθη δουλαγωγοῦντες, καὶ φροντίζοντες δυσεβείας καὶ δικαιοσύνης, ἢ τῶν ἄλλων ἀρετῶν· ὁ δὲ κτηνώδης βίος καὶ θηριώδης, ἀρίστος· ἀρετὴ δέ, αὐόντος· δίκης δὲ ἀπειλή, γέλως πλατύς. τὸ δὲ πᾶσαν θεραπεύειν ἡδονήν, ἄγαθον τὸ μέγιστον. λόγμα δὲ κοινὸν τούτων ἁπάντων καὶ νόμος ἐς τοῖς ἀπολάυστοις καὶ λάγνοις φίλον, φάγωμεν δὲ καὶ πίωμεν. αὔριον γὰρ ἀποθνήσκομεν· τοῦ γὰρ τοῦτο βίου τέλος ἡ δὲ ἡδονὴ κατάλυσις, ἀλλ' ἀναισθησία παντελής. εἰ δὲ ἐστί τις ὁ ποιήσαντι τοὺς ἀνθρώπους τῶν ἰδίων ποιημάτων φροντὶς, σώζεται τοῦ τῶν εὖ ἢ κακῶς βεβιωμένων ἡ διάκρισις, ἤτοι κατὰ τὸν παρόντα βίον ζώντων ἔτι τῶν κατ' ἀρετὴν ἢ κακίαν βεβιωκότων, ἢ μετὰ θάνατον ἐν χωρισμῷ καὶ διαλύσει τυγχανόντων. ἀλλὰ κατ' οὐδέτερον τῶν εἰρημένων εὑρεῖν δυνατὸν σωζομένην τὴν δικαίαν κρίσιν. οὔτε γὰρ οἱ πονηροὶ κατὰ τὴν παροῦσαν ζωὴν φέρονται τὰ τῆς ἀρετῆς ἐπίχειρα, οὔτε μὴν οἱ φαῦλοι τὰ τῆς κακίας. παρίημι γὰρ λέγειν ὅτι σωζομένης τῆς φύσεως, ἐν ᾗ νῦν ἐσμεν, οὐδ' ἡ θνητὴ φύσις ἐνεγκεῖν οἵα τε τὴν σύμμετρον δίκην πλειόνων ἢ βαρυτέρων φερομένων πλημμελημάτων. ὅ, τε γὰρ μυρίους ἐπὶ μυρίοις αὐξήσας ἀδίκως λῃστὴς, ἢ δυνάστης, ἢ τύραννος, οὐκ ἂν ἑνὶ θανάτῳ λύσειε τὴν ἐπὶ τούτοις δίκην· ὅ, τε μηδὲν περὶ θεοῦ διαξάζων ἀληθές, ὕβρει δὲ πάσῃ καὶ βλασφημίᾳ συζῶν, καὶ παροράων μὲν τὰ θεῖα, καταλύων δὲ νόμους, ὑβρίζας δὲ παῖδας ὁμοῦ καὶ γυναῖκας, κατασκάψας δὲ πόλεις ἀδίκως· ἐμπρήσας δὲ οἴκους μετὰ τῶν ἐνοικούντων, καὶ δῃώσας χώραν, καὶ τούτοις σωκαφανίσας δήμους καὶ λαοὺς ἢ καὶ σύμπαν ἔθνος, πῶς ἂν ἐν τῷ φθαρτῷ σώματι πρὸς τὴν τούτοις σύμμετρον ἀρκέσειε δίκην, προλαμβάνοντος θανάτου τὴν ἀξίαν, καὶ μηδὲ πρὸς ἕνα τῶν ἐργασαμένων θνητῇ ἐξαρκέσῃ φύσει; ἐπ' οὖν τῇ παροῦσαν ζωὴν ἢ κατ' ἀξίαν δείκνυται κρίσις, οὔτε μετὰ θάνατον.

Aduersus illos autem qui de ipsis principijs controuersiam mouent, rectum fuerit aliud ante ista principium & quasi fundamentum statuere, ut interim dubitabilia fingamus & quæstionibus exploranda, de quibus ipsi hęsitant: num uidelicet hominũ uita moresque neglectui dati sint, ac crassæ terrarum umbræ offundantur, quę ignorantia & silẽtio inuoluunt tum ipsos homines, tum eorũ acta. An quod multò certius est, existimandũ, creatorem creatis rebus præsidere, omniúmq; quæ sunt & fiunt obseruatorem, factorũ simul & cogitationum iudicem esse. Si enim nulla usquam de hominum facinoribus censura, nihil supra bruta possidebunt homines, quinimo ijs ipsis infelicius agent qui affectus suos in seruitutem redigũt, & pietatem, iustitiam, aliásque uirtutes curæ habent. pecunia contrà uita & feralis, optima censenda est, uirtus è diuerso, stolida res: iudicij minæ, ingẽs ridiculum: uoluptatem colere, summum bonum. Cõmune item placitum habendum est omnium & præcipua lex, id quod nequã & luxuriosis plausibile est, Comedamus & bibamus: cras enim morimur. Istiusmodi enim uitæ finis: non uoluptas est, secundũ nonnullos, sed sentiendi plena uacuitas. Quòd si est creatori hominũ suarum creaturarũ cura aliqua, & instabit ullo in tẽpore bonorũ & malorum facinorũ dijudicatio: siue dum in præsenti uita uel bene uel malè agunt, siue post mortẽ, dũ in dissolutione & separatione consistunt. Verũm neutro pacto inuenias iustum iudicium seruari posse. Nõ enim boni in præsenti uita præmia uirtutis referũt, neque item mali pœnas scelerũ. ut omittã interea quòd incolumi natura in qua nũc sumus, ne possit quidem mortalis natura partẽ sceleribus aut multis aut grauibus talionem sustinere. Quũ enim innumeras hominum cædes alias super alias accumulat uel latro, uel princeps, aut tyrannus aliquis, fieri non potest ut una morte culpas suas expiet. quum item qui nihil ueri de Deo sensit, & in omni libidine & blasphemia uixit, diuina omnia despexit, leges perfregit, necnon & in fœminas & pueros stupris lasciuiit, urbes iniustè excidit, domos unà cũ suis incolis combussit, prouinciã euastauit, populos & gentes, imò integras nationes internecione deleuit, quomodo in hoc corruptibili corpore ad talionis pœnã suffecerit, præcurrente morte debitos cruciatus, & ne ad unum quidem scelus luendum suppeditante mortali hac natura? Non igitur in præsenti uitã iudicium pro dignitate & merito cuiusque ostendi potest, neque post mortem.

Siquidem

Siquidem illa aut est totius uitæ in solidũ extinctio, perdita cum corpore anima: simulq; putrefacta: aut manet quidem per se indissolubilis anima, indissipabilis, incorruptibilisque: sed corpus dissoluitur, nullam ulterius memoriam factorum seruans, aut accidentium sibi sensum. Extincta enim omnino hominum uita, nullus apparet hominum respectus aut cura, neque ullum de bene, aut malè factis iudicium destinatum uidetur, ingruet autem denuo & inundabit quicquid est exlegis uitæ, reliquæq; absurditates, quas istiusmodi uita quasi comitum examen secum trahit, & una cum ipsis impietas Dei negatrix, quæ princeps & caput est eius uitæ in qua sine lege uiuitur. Quòd si corrumpatur corpus, & ad cognata sua, ut quodq; dissolutum est, elementa recedat, maneat autẽ per se anima ut incorrupta, ne ita quidem locus erit iudicandæ animæ, quum non affutura sit iustitia. Nefas autẽ est suspicari, ex Deo & à Deo iudicium fieri cui non adest iustitia: non adest autem iustitia quum non incolumis manserit & capax iudicij, qui iusta aut iniusta fecit. qui enim singula in uita egit de quibus iudicandum est, homo fuit, non anima sola. Vt summatim dicam, istiusmodi ratio nulla in parte iustitiam tuebitur. in recipiendis enim rerum præclarè gesterum præmiijs iniuriam hauĉ dubiè patietur corpus, eo quòd particeps fuerit laborum in bonis rebus gerendis: nunc autem exors sit honorum qui uirtuti repensantur, ac quum uenia sæpius animę indulgeatur in quibusdã delictis, respectu corporalis inopiæ & necessitatis, ipsum corpus excidat à communicatione pręmiorum, pro quibus unà in uita labores sustinuit, quî quęso non iniquũ reputabitur? E diuerso si damnentur scelera, nõ iustè agetur cum anima. siquidem sola eorum culpam luet quæ ad obturbationes corporis & ad suos appetitus & motus trahentis in uita deliquit: dum nunc raptu, nunc quasi furto abducitur à recto, nunc uiolentiori propensitate trahitur: inter dũ gratificandi studio, & ut ablandiatur contubernio corporis, uitijs indulget. Aut quî quæso iniustum nõn est, animam solùm condemnari ob illa quorum, ex sua natura, neq; appetitum, neq; motum, neque impetum habet: ut luxuriæ, uiolentiæ, auaritiæ, iniustitiæ, eorumq; delictorum quæ hac de causa fiunt? Si enim pleraque mala fiunt, quòd homines non satis imperent tumultuantibus affectibus: tumultuantur autem ideo ut studeant & medeãtur corporis egentiæ & necessitati (horũ enim causa omnia parant, ut inde ad usum & fruitionem perueniatur: necnon & nuptiæ ineuntur, aliáque negotia quæ in uita fiunt, in quibus

ἔτι γὰρ παντελὴς ἄδηλος βέβηκε τῆς ζωῆς ὁ θάνατος σωδιαλυομένης τοῦ σώματος τῆς ψυχῆς καὶ σωδιαφθειρομένης· ἢ μένει μὲν καθ' ἑαυτὴν ἄλυτος ἡ ψυχὴ, ἀσκέδαστος, ἀδιάφθορος, φθείρεται δὲ καὶ διαλύεται τὸ σῶμα, οὐδεμίαν ἔτι σῶζον οὔτε μνήμην τῶν εἰργασμένων, οὔτ' αἴσθησιν τῶν ἐπ' αὐτῇ παθημάτων. συγγνωμένης μὴν γὰρ παντελῶς τῆς τῶν ἀνθρώπων ζωῆς. οὐδεμία φανήσεται τῶν ἀνθρώπων οὐ ζώντων φροντὶς, οὐ τῶν κατ' ἀρετὴν ἢ κακίαν βεβιωκότων ἡ κρίσις· ἐπεισκυκλήσεται δὲ πάλιν τὰ τῆς ἀνόμου ζωῆς, καὶ τῶν ταύτῃ συνεπομένων ἀτόπων τὸ σμῆνος, τό, τε περὶ ἀνομίας ταύτης κεφάλαιον ἀθεότης. εἰ δὲ φθείροιτο μὴν τὸ σῶμα καὶ χωροῖ πρὸς τὸ συγγενὲς τῶν λελυμένων ἕκαστον, μένοι δὲ ἡ ψυχὴ καθ' ἑαυτὴν ὡς ἄφθαρτος, οὐδ' οὕτως ἕξει χώραν ἡ κατ' αὐτῆς κρίσις, μὴ προσόντος δικαιοσύνης. ἐπεὶδὴ μηδὲ θεμιτὸν ὑπολαμβάνειν ἐκ θεοῦ καὶ παρὰ θεοῦ γίνεσθαί τινα κρίσιν, ἣ μὴ πρόσεστι τὸ δίκαιον. οὐ πρόσεστι δὲ τῇ κρίσει τὸ δίκαιον, μὴ σωζομένου τοῦ διαπραξαμένου τὴν δικαιοσύνην ἢ τὴν ἀνομίαν. ὁ γὰρ διαπραξάμενος ἕκαστον τῶν κατὰ τὸν βίον ἐφ' οἷς ἡ κρίσις, ἄνθρωπος ἦν, οὐ ψυχὴ καθ' ἑαυτήν. τὸ δὲ σύμπαν εἰπεῖν, ὁ λόγος τοῦτος ἐπ' οὐδενὸς φυλάξει τὸ δίκαιον. καταδικασθήσεται τὲ γὰρ τιμωμένων, ἀδικηθήσεται τὸ σῶμα ἀφῶς, ἐκ τοῦ κοινωνῆσαι μὲν τῇ ψυχῇ τῶν ἐπὶ τοῖς πονουλαζομένοις πόνων, μὴ κοινωνῆσαι δὲ τῆς ἐπὶ τοῖς κατορθωθεῖσι τιμῆς, καὶ συγγνώμης μὲν τυγχάνειν πολλάκις τὴν ψυχὴν ἐπὶ τινων πλημμελημάτων, διὰ τὴν τοῦ σώματος ὠφελειάν τε καὶ χρείαν, ἐκπίπτειν δὲ αὐτὸ τὸ σῶμα τῆς ἐπὶ τοῖς κατορθωθεῖσι κοινωνίας, ὑπὲρ ὧν τοῦς γὲ τῇ ζωῇ συνδιήνεγκε πόνους, πῶς ἐκ ἀδικοῦ; Ἐμὴν καὶ πλημμελημάτων κρινομένων ἐσώζετο τῇ ψυχῇ τὸ δίκαιον, εἴτε μόνη τινὶ δίκην ὑπὲρ ὧν, φόχλοῦντος τοῦ σώματος, καὶ πρὸς τὰς οἰκείας ὀρέξεις ἢ κινήσεις ἐλκόντος, ἐπλημμέλησεν· ποτὲ μὲν τὴν τῶν συναρπαγῶν καὶ κλοπῶν, ποτὲ δὲ κατὰ ἔνα διαιτόβραν ὁλκὴν, ἄλλοτε τὴν συνδρομὴν, φιλάνθρωπος μέρει καὶ θεραπείας τοῦ τοῦ συνάσεως. ἢ πῶς ἐκ ἀδικον τὴν ψυχὴν κρίνεσθαι καθ' ἑαυτὴν ὑπὲρ ὧν ἐν ἔνοιῶ ἔχει, καὶ τὴν ἑαυτοῦ φύσιν, ἐκ ὄρεξιν, ἐ κίνησιν, ἐχ ὁρμήν· οἵονται λαγνείας, ἢ βίας, ἢ πλεονεξίας, ἢ ἀδικίας, καὶ τὰ ἐπὶ τοῦτοις ἀδικημάτων; εἰ γὰ τὰ πλεῖστα τοιούτων γίνεται κακῶν ἐκ τοῦ μὴ κατεκρατεῖν τοῦς ἀνθρώπους τῶν φόχλοιώτων παθῶν· φόχλοῦνται δὲ ὑπὸ τῆς τοῦ σώματος φιλοτιμίας καὶ χρείας, καὶ τῆς πορὶ τοῦτο πουδῆς καὶ θεραπείας. (τούτων γὰρ ἕνεκν πᾶσα ἡ κτῆσις, καὶ πρὸς ταύτης ἡ χρῆσις· ἔτι δὲ γάμοι, καὶ ὅσαι καὶ τὰ βίου πράξεις,

in quibus

ᾧ οἷς καὶ περὶ ἃ θεωρεῖται τό, τε πλημμελὲς, καὶ ὀρθὸν.) πῶς δίκαιον, ᾧ οἷς πρωτοπαθεῖ τὸ σῶμα καὶ τῇ ψυχῇ ἕλκει πρὸς συμπάθειαν καὶ κοινωνίαν τῶν ἐφ' ἃ δεῖται πρᾶξεως, αὐτῇ κρίνεσθαι μόνῃ; καὶ πᾶς μὲν ὀρέξεις καὶ τὰς ἡδονὰς, ἐπὶ φόβος τε λύπας, ἐφ' ὧν πᾶν τὸ μὴ μέτριον, ὑπόδικον, ἀφ' τοῦ σώματος ἔχει τῇ κίνησιν· τὰς δὲ ἐκ τούτων ἁμαρτίας τὰς ἐπὶ τοῖς ἡμαρτημένοις τιμωρίας ἐπὶ τῇ ψυχῇ φέρεσθαι μόνῃ, τῇ μήτε δεομένῃ τοιούτου πόνου, μήτε ὀρεγομένῃ, μήτε φοβουμένῃ· ἢ πάσχουσά τι τοιοῦτον καθ' ἑαυτῇ, ὅλον πάσχειν τὸ ἄψυχον αὔθρωπος; ἀλλὰ κἂν μὴ μόνον τοῦ σώματος, αὐθρώπου δὲ θῶμεν εἶναι τὰ πάθη, λέγοντες ὀρθῶς, εἰ τὸ μίαν ἐξ ἀμφοτέρων εἶναι τῶν τόνου ζῴων, ὁ δίλυπον γε καὶ τῇ ψυχῇ τοῦτο προσήκειν φήσομεν, ὁπόταν καθαρῶς τῶν ἰδίων αὐτῇ ἀποσπῶμεν φύσιν. εἰ γὰρ πάσης καθάπαξ τροφῆς ὅλην ἀνενδεὴς, οὐκ ἂν ὀρεχθείη ποτὲ τούτων ὧν ὁ δίαμῶς δεῖται πρὸς τὸ εἶναι, ὅτ' ἂν ὁρμήσειεν ἐπί τι τούτων οἷς μηδ' ὅλως χρῆται τὸ φύκεν· ἀλλ' οὐδ' ἂν λυπηθείη δι' ἀπορίαν χρημάτων ἢ κτημάτων, ὡς ὁ δίλον αὐτῇ προσήκοντων. εἰ δὲ καὶ φθορᾶς ὅλη κρείττων, ὁ δίλον φοβεῖται τὸ πρᾶγμα, ὡς φθορικὸν ἑαυτῇ. οὐ γὰρ δέδοικεν οὐ λιμόν, οὐ νόσον, οὐ τέμνειν, οὐ λώβλα, οὐ πῦρ, οὐ σίδηρον· ὅτε μὴ δὲ πάθεν ἐκ τούτων δυνάτα τι βλαβερόν, ὅτ' ἀλγεινόν, οὐχ ἁπλῶς ἀλλ' ἀπομεγέθη αὐτῇ τὸ πρᾶγμα ὅτε σωματικῶν, ὅτε σωματικῶν δυναμένων. εἰ δὲ τὸ τὰ πάθη τῆς ψυχῆς ἰσχύοντος προσάπτειν ἄτοπον, τὸ τὰς ἐκ τούτων ἁμαρτίας καὶ τὰς ἐπὶ ταύταις τιμωρίας ἐπὶ μόνας φέρειν τὰς ψυχὰς, ὑπερβαλλόντως ἄδικον, καὶ τῷ θεοῦ κρίσεως ἀνάξιον. πρὸς δὲ τοῖς εἰρημένοις, πῶς οὐκ ἄτοπον τῶν μὲν ἀρετῶν καὶ τῶν κακίαν μηδὲ νοεῖν δυνάσθαι χωρὶς ἐπὶ τῆς ψυχῆς· (ἀνθρώπου γὰρ ἀρετὰς ἔνα γινώσκομεν τὰς ἀρετὰς ὡς πρόσθεν καὶ τῶν ταύτας ἀντικειμένων κακίαν, οὐ ψυχῆς κεχωρισμένης τοῦ σώματος, καὶ καθ' ἑαυτῶν οὔσης·) τῶν δ' ἐπὶ τούτοις τιμῶν ἢ τιμωρίαν ἐπὶ μόνης φέρεσθαι τῆς ψυχῆς; ἢ πῶς ἂν τις νοήσειεν ἐπὶ ψυχῆς μόνης ἀνδρείαν, ἢ καρτερίαν, οὐκ ἐχούσης οὐ θανάτου φόβον, οὐ τραύματος, οὐ πυρώσεως, οὐ ζημίας, οὐκ ἀκίας, ὁ τῶν ἐπὶ τούτοις ἀλγημάτων, ἢ τῶν ἐκ τούτων κακοπαθείας; πῶς δὲ ἐγκράτειαν καὶ σωφροσύνην, καὶ δεμίας ἕλκοσης αὐτὴν ἀθυμίας πρὸς τροφῶν, ἢ πίειν, ἢ τὰς ἄλλας ἡδονὰς τε καὶ τέρψεις, οὐδ' ἄλλου τινὸς οὔτ' ἔσωθεν ἐνοχλοῦντος, οὔτ' ἔξωθεν ἐρεθίζοντος; πῶς δὲ φρόνησιν, οὐχ ὑποπεπτωκότων αὐτῇ πρακτέων, οὐδ' ἀρετῶν καὶ φυκτῶν· μᾶλλον δὲ μηδεμιᾶς ἐνόσης αὐτῇ κινήσεως τὸ πρᾶγμα, ἢ φυσικῆς ὁρμῆς ἐπί τι τῶν πρακτέων;

in quibus & circa quæ ſpectatur quicquid in laude uel in uitio eſt:) ubi hîc æquitas, quum ob ea quibus præafficitur corpus, animámque trahit ad conſortiũm eiuſdem affectionis, ſtudio obtinendi ſui uſus, anima ſola condemnetur, quúmque cupiditates, uoluptates, formidines & dolores, quorum immodeſtia omnis, iudicio obnoxia eſt, motum trahant à corpore, peccata tamen inde manantia eorúmque ſupplicia in ſolam animam incumbere, quæ nihil tale requiſiuit, nihil tale appetiuit, nec metuit, nec paſſa eſt iſtiuſmodi quippiam per ſe, qualia homo pati conſueuit? Quinimo ſi nõ ſolius corporis ſed hominis ſtatuamus eſſe paſsiones, eo quòd una illi ſit ex ambobus uita, nequaquam tamen eas ad animam pertinere allegabimus, quum liquidè eius propriam materiã inſpexerimus. Si enim nullius omnino alimenti eſt indiga, nunquam ea appetierit quorum uſum non requirit ut ſuam eſſentiam tueatur: neque ad ea rapietur quibus ut fruatur ex natura non habet. imò ne doluerit quidem ob inopiam pecuniarum aut poſſeſsionum, ut nihil ad ipſam pertinentiũ. Quòd ſi ſupra corruptionem conſiſtit, nihil ſcilicet ſibi exitiale ueretur, non enim famem aut morbum, aut mutilationem, aut truncationem, aut ignem, aut ferrum timet. quãdoquidem nihil cladis aut triſte ab ijs accipere poteſt, quum nullum corpus aut corporeum ulla ex parte illam attingere ualeat. Quòd ſi abſurdum eſt peculiariter affectiones animæ aſsignare, etiam harum pœnas attribuere animabus, immenſæ iniquitatis eſt, & alienum à diuino iudicio. Præter iſta quæ iam dicta ſunt, quî quęſo non abſurdũ eſt, uirtutes & uitia ne intelligi quidem poſſe, ſeorſum in anima conſiſtere: (hominis enim eſſe uirtutes, quæcunque uirtutes ſunt, perſentiſcimus: ut itidem & uitia uirtutibus contraria, non animæ ſeparatę à corpore, & per ſe exiſtentis dijudicamus:) ſupplicia tamen & præmia iſtorum ad ſolas animas referre uelle. Aut quî quæſo ſentias ſolius animæ fortitudinem, aut tolerantiam eſſe, quæ nec mortem, nec uulnera, nec mutilationem, nec damnum, nec contumelioſam tractationem exhorret, neq; eos qui inde proueniunt, uel dolores, uel miſerias? Aut quî rurſum tẽperantiã uel prudentiã intelligas, ubi nulla appetentia animũ ad cibum, ꝯ cubitum, aliáſue uoluptates & oblectationes trahat. nihlq; uel intus obturbet, uel foris irritet? Aut quî denique prudentiã imaginaueris, quũ materia rerum eligendarũ & fugiendarũ ad animas non ſpectet, quũ materia delectus in rebus agẽdis animæ nõ ſubijciatur, uel potius, nullus ei inſit motus aut naturalis impetus ad res agẽdas?

Vbi

Vbi autem omnino inter duas animas congruens iustitia, siue res cognatas siue externas respicias: aut unde, aut quibus, aut quomodo tribuent id quod æquũ est uel secundum dignitatẽ cuiusq; uel secũdum proportionem? nihil profectò tale est, si excipias honorem Deo ab illis impartiendum quum neque impetum aut motum habeant, ut uel suis utantur, uel ab alienis abstineãt: quũ usus abstinẽtiáque in illis cernatur quibus istiusmodi res ex natura necessariæ sunt, anima cõtrà ita nata sit ut nihil horum requirat: atque inde est quòd in re ita ingeniata propriã membrorum functionem deprehendere nequeas. Quin illud quoq; absurdissimum, leges conditas ad homines referri, pœnam legum ad solas animas retorqueri. Si enim qui leges recipit, iure etiam receperit uiolatarum legũ multas, leges autẽ recepit homo, nõ anima sola, æquum est hominem delictorũ pœnas luere, non animam solam. Quandoquidem nõ animabus præcepit Deus ut ab illicitis abstinerent, ut pote adulterijs, cædibus, furtis, rapinis, & neglectu parentum, & ab omni noxa & iniusta alienę rei cõcupiscentia. Non enim præceptum, Honora patrem & matrem, animabus competit, quum ad eas istiusmodi nomina non pertineant. non enim anima animã gignit, ut inde sibi uendicet nomen parentis: sed homo hominem. Neque item, Ne adulterium facias, de animis aut dici aptè aut intelligi potest, quũ in ipsis nõ sit masculini aut fœminini sexus ullũ discerniculum, aut coituũ aptitudo, aut coeundi appetitus. at ubi appetitus ille non sit, misturã illã fieri impossibile est: apud quos autẽ istiusmodi mistura nõ est, ne legitima quidem coitio, nimirum connubialis, reperiri potest. ubi uerò connubialis coitio nõ est, neque illegitima & alienæ uxoris uel appetentia uel coitio (id enim adulterium est) locum habet. Neque item præceptum de furto uitando, aut nimietatis concupiscentia in animae congruit. nihil enim illis opus habẽt, quorum qui indigi sunt, ob naturalem inopiam uel necessitatem, uel furto uel latrocinio ea sibi parare solent: quale est aurum, argentum, pecus, aut quippiam quod ad uictum uel cultum idoneum sit. Inutile enim est immortali naturæ quicquid indigis ideo appetibile est, quia utile. Cæterum exactior ratio illis relinquatur qui ista diligentius cupiunt rimari, aut ardentius cum aduersarijs contendere. Nobis autem quum sufficiant superius dicta, eáque quæ cum istis concorditer & quasi uno concentu resurrectionem stabiliunt, ijsdem diutius immorari intempestiuum uidetur.

ποῦ δὲ ὅλως ψυχαῖς ἡ πρὸς ἀλλήλας δικαιοσύνη προσφυὴς, ἢ πρὸς ἄλλο τι τῶν ὁμοιοτρόπων ἢ ἑτερογενῶν, ὁπόθεν ἐχόσας ὅτε πόθεν, ὅτε δι' ὧν, ὅτε πῶς ἀπονέμουσι τὸ κατ' ἀξίαν ἢ κατ' ἀναλογίαν ἴσων, ἐξαρμογὴς τῆς εἰς θεὸν τιμῆς· ὁσί' ἄλλων ἐχόσας ὁρμὴν ἢ κίνησιν πρὸς χρῆσιν ἰδίων, ἢ πρὸς ἀρχὴν τῶν ἀλλοτρίων· τὸ μὴ χρήσεως τῶν ἰδίων φύσιν, ἢ τὴν ἀρχῆς ὧν τὸ χρῆσθαι περιόντων θεωρουμένης· τὴν δὲ ψυχῆς, μήτε δεομένης τινὸς, μήτε χρῆσθαι δυνάμενος ἐστὶν ἢ ἐνὶ περιόντος, καὶ διὰ τοῦτο μήτε τὴν λεγομένης ἰδιοπραγίας τῶν μεροῦς ὧν τὸ ὅτως ἐχόσης ψυχῆς ἐνεργεῖν δυναμένης. καὶ μὴν κἀκεῖνο παντῶν παραλογώτατον, τὸ τοὺς μὴ θεοσεβοῦντας νόμους ἐπ' ἀνθρώπους φέρειν, τῶν δὲ νομίμων ἢ παρανόμων πεπραγμένων τὴν δίκην ἀθῶν μόνας τρέπειν τὰς ψυχάς. εἰ γὰρ ὁ τοὺς νόμους δεξάμενος, τοῦτον δίκας αὖ δικαίως καὶ τὴν παρανομίας τὴν δίκην, ἐὰν δὲ ἐξαῶ δὲ τοὺς νόμους ἄνθρωπος, ὁ ψυχὴ καθ' ἑαυτὴν, ἄνθρωπον δεῖ καὶ τὴν ὑπὲρ τῶν ἡμαρτημένων ὑποσχεῖν δίκην, ὁ ψυχὴ καθ' ἑαυτὴν. ἐπεὶ μὴ ψυχαῖς ἐνετείλατο θεὸς ἀπέχεσθαι τῶν ἀνοσίων ἀπὸ τῶν συγκόντων, οἷον μοιχείας, φόνου, κλοπῆς, ἁρπαγῆς, καὶ τῶν γεννησάντων ἀτιμίας, πάσης τε κοινῆς καὶ ἀδικίας καὶ βλάβης τῶν πέλας γινομένης ἀπὸ θυμίας. οὔτε γὰρ τὸ τίμα τὸν πατέρα σοῦ καὶ τὴν μητέρα, ψυχαῖς μόνον ἁρμόσον, ὁ πρὸς συγκόντων αὐταῖς τῶν ἰδίων ὀνομάτων· ὁ γὰρ ψυχὰ ψυχὰς γεννᾶσαι, τὴν τοῦ πατρὸς ἢ καὶ μητρὸς οἰκειοῦται προσηγορίαν, ἀλλ' ἄνθρωπος ἄνθρωπον. ὅτε οὖν ὁ μοιχεύσας ἀπὸ ψυχῶν λεχθέν ποτ' ἂν ἢ νοηθέν δεόντως, ὁπόσης γὰρ αὐταῖς καὶ τὴν ἄρσεν καὶ θῆλυ διαφορᾶς, ὁδὲ πρὸς μίξιν ἐνὸς ἀπὸ τῆς θηλειότητος, ἢ πρὸς ταύτην ὀρέξεως. ὀρέξεως δὲ διαύτης ὁπόσης, ὁδὲ μίξεν ἐν σωματῶν· πρὸς οἷς ἡ μίξις οὐκ ἔστιν, ὅλως οὐδὲ ἐνθεσμος μίξις, ὅπερ ὅτιν ὁ γάμος. γνῶμεν δὲ μίξεως οὐκ οὔσης, οὐδὲ τὴν παρανομον καὶ τὴν ἐπ' ἀλλοτρίᾳ γυναικὶ γινομένην ὄρεξιν ἢ μίξιν εἶναι δυνατὸν. τοῦτο γὰρ ἐστι μοιχεία. ἀλλ' οὐδὲ τὸν κλοπὴν ἀπαγορεύειν, ἢ τὴν τοῦ πλείονος ἐπιθυμίαν, ψυχαῖς προσφυές· οὐδὲ γὰρ δέονται τούτων, ὧν οἱ δεόμενοι, διὰ τὴν φυσικὴν ἐνδειαν ἢ χρείαν, κλέπτειν εἰώθασιν, ἢ λῃστεύειν, οἷον χρυσὸν, ἢ ἄργυρον, ἢ ζῶον ἢ ἄλλο τι τῶν πρὸς τροφὴν ἢ σκέπην ἢ χρῆσιν ὧν δεῖται. ἀχρεῖον γὰρ ἀθανάτῳ φύσει παῦ ὁ πόσον δεῖ δεῖσθαι ὀρεκτὸν, ὡς χρήσιμον. ἀλλ' ὁ μὲν ἐντελέστερος περὶ τούτων λόγος ἀφείσθω τοῖς σπουδαιότερον ἔκαστον σκοπεῖν βουλομένοις, ἢ φιλοτιμότερον διαγωνίζεσθαι πρὸς τοὺς διαφερομένους. ἡμῖν δὲ ἀρκούντων τῶν ἀρτίως εἰρημένων καὶ τῶν συμφώνως τοῖς τῆς ἀναστάσεως πιστεμένοις, τὸν πῆς αὐτοῖς ἐν πλείοσι διατρίβειν, ὁπόταν ἂν ἔχοι καιρός.

Mon

ὀλίγα τὸ μυδλῶν παραλιπεῖν τῶν γιγνόντων εἰπεῖν, παραιτούμεθα σκοπῶν, ἀλλὰ τὸ κεφαλαιωδὲς ὑποδείξαι τοῖς σωμελθεῖν ἃ χρὴ περὶ ἀναστάσεως φρονεῖν, καὶ τῇ δυνάμει τῶν παρόντων συμμετρῆσαι πάσι τοῖς ἐξ ἀρχῆς ἀφορμάς. διηκριβωμένων δὲ πάντων τῶν παρεστώτων, ὑπόλοιπον ἂν εἴη καὶ τὸν ἀπὸ τέλους διασκέψασθαι λόγον, ἤδη μὲν τοῖς εἰρημένοις ἐμφαινόμενον, πρὸς αὐτοῖς δὲ μόνον ὑπῆρξε σίας καὶ παραδύκης δεόμενον, ὡς μὴ δοκεῖν τῶν μικρὸν εἰρημένων ἡμῖν ἀμνημόνευτον καταλιπεῖν, καὶ παραβλάψαι τὴν ὑπόθεσιν, ἢ τὴν ἐξ ἀρχῆς γενομένην διαίρεσιν. Τούτων τε οὖν ἕνεκεν καὶ τῶν ἐν τούτοις ἐγκειμένων, καλῶς ἂν ἔχοι πρὸς τὸν ἐπιμένασθαι μόνον, ὅπερ δεῖ καὶ τῶν ἐκ φύσεως συνιστάμενων, καὶ τῶν κατὰ τέχνην γινομένων οἰκεῖον ἑκάστου τέλος εἶναι τρόπον, καὶ ἅμα κοινῆς πάντων γνώσεως ἐκδιδασκούσης ἡμᾶς, καὶ τῶν γὰρ ὀφθαλμοῖς προφερομένων ἐπιμαρτυρούντων. ἢ γὰρ ὁ θεωρούμενος ἑτέρου τι τοῖς γεωργοῦσιν, ἕτερον δὲ τοῖς ἰατρεύουσιν ὑποκείμενον τέλος· καὶ πάλιν ἄλλο μέν τι τῶν ἐκ γῆς φυομένων, ἄλλο δὲ τῶν ἐπ' αὐτῇ τρεφομένων ζώων, καὶ κατὰ λόγον φυσικὸν εἰρμὸν γιγνομένων· εἰ δὲ τοῦτ' ἔστιν ἐναργές, καὶ δεῖ πάντως ταῖς φυσικαῖς ἢ τεχνικαῖς δυνάμεσι, καὶ ταῖς ἐκ τούτων ἐνεργείαις τὸν ἐν τῇ φύσει ἐπιθεῖναι τέλος, ἀνάγκη πᾶσα καὶ τὸν τῶν ἀνθρώπων τέλος, ὡς ἐξαιρέσεως ὄν φύσεως, ἐξῃρῆσθαι τῶν ἄλλων κοινόν τος. ἐπεὶ μὴδὲ θεμιτὸν τὸν ὑποθέσθαι τέλος τῶν λογικῆς κρίσεως ἀμοιροούντων, καὶ τῶν ἐν τῇ τὸν ἔμφυτον νόμον καὶ λόγον ἐνεργούντων, ἐμφρονέστερα ζῶν καὶ δίκην χρωμένων. ὅτ' οὖν τὸν ἄλυπον, οἰκεῖον τοῦτ' αὐτὸν εἶναι τέλος· (μετέκηλον αὐ τοῦτο καὶ τοῖς παντελῶς ἀναιδεστάτοις·) ἀλλ' ὀδὲ τῶν τὸ σῶμα τρεφόντων ἢ τῶν πόντων ἀπόλαυσις, καὶ πλῆθος ἡδονῶν· (ἢ πρωτεύειν ἀνάγκη τὸν κτηνώδη βίον, ἀτελῆ δὲ εἶναι τὸν κατ' ἀρετήν. κτηνῶν γὰρ οἶμαι καὶ βοσκημάτων οἰκεῖον εἶναι τέλος, ἢ ἀνθρώπων ἀθανάτῳ ψυχῇ καὶ λογικῇ κρίσει χρωμένων.) οὐ μὴν ὀδὲ μακαριότης ψυχῆς κεχωρισμένης σώματος· ὀδὲ γὰρ τῶν θνητῶν τούτων ἐξ ὧν συνέστηκεν ἄνθρωπος ἐστηκότων ζῶν, ἢ τέλος, ἀλλὰ τοῦ συνεστῶτος ἐξ ἀμφοῖν. τοιοῦτος γὰρ πᾶς ὁ τόνδε λαχὼν τὸν βίον ἄνθρωπος, καὶ δεῖ τοῦτο ζῶντα εἶναί τι τέλος οἰκεῖον. εἰδὲ τὸ συναμφοτέρου τὸ τέλος, οὐδὲ ἔτι ζώντων αὐτῶν ἐπὶ τῇ τόνδε τὸν βίον εὐρεθῆναι δυνατόν, ἐξ ἃς πολλάκις ἤδη ἐρρήθη αἰτίας. ὅτε μὴν χωρισμῷ τυγχανούσης τῆς ψυχῆς, ὥστε μηδὲ σωζεσθαι τὸν τοιοῦτον ἄνθρωπον, ἐξαλυθέντος ἢ καὶ πάντη σκεδασθέντος τοῦ σώματος, κἂν ἡ ψυχὴ διαμένῃ καθ' ἑαυτήν.

Non enim eum fecimus scopum, ut nihil eorum quæ huc pertinent, omitteremus: sed ut summatim subostenderemus omnibus huc conuenientibns quid de resurrectione sentiendum esset, & ut ui eorum quæ iam in præsentia diximus, emetirentur alias rationum facultates eodem pertinentes. Excussis aliquo modo & examinatis quæ proposita erant, reliquum iam fuerit, rationem finis cõtemplari, iam ex superioribus uerbis perspicuam & euidentem: cuiq; nulla maiore cura opus est quàm ut cæteris apponatur, ne uel per obliuionem uideatur omissa, uel susceptum argumentum & institutam ab initio diuisionem lædere. His de causis alijsq; eodem pertinentibus, pulchrum fuerit, uel catenus tãtùm rem aperire, quòd eorum quæ ex natura aut artificio constant, suos quoq; fines & peculiares habent, ipso modo & communi intellectu id edocente, idemq; rebus illis quæ ante oculos obuersantur, contestantibus. An non uidemus alium finem esse agricolis, alium medicis constitutum: rursumq; alium è terra succrescentibus, alium inde uictitantibus animalibus, ac secundum naturalem seriem successionisq; consequentiam procreatis? Quòd si illud euidens est, & necessum est omnino naturales & artificiales facultates earumq; actus suum pro ipsorum natura finem sequi, necessum est omnino hominum finem, ut peculiaris naturæ, excipi ab aliorum communione. Quandoquidem fas non est eundem finem statuere eorum quæ carent rationali iudicio, & eorum quæ secundum insitam legem & rationem agunt, uitæq; prudentia & iustitia utuntur. Neq; igitur indolentia, propria istorum & peculiaris finis: id enim pariter inuenias in sensu carentibus. Neque rursus eorum quæ corpus uel oblectant uel alunt perfruito, aut copia uoluptatum: alioqui præstare necessum pecuinam uitam, ac uitam uirtutibus præditam, rem imperfectam esse. bestiarum enim & pecorum istiusmodi finis est, non hominum immortali anima & rationali iudicio utentium: Neq; item beatitudo animę à corpore segregatæ. non enim alterutrius partis, ex quibus homo constat, respicimus aut uiam aut finem, sed illius quę ex ambabus plenitudinem & integritatem accipit. Talis enim est qui hanc uitam sortitus est homo, eiúsque uitæ necessum est esse suum proprium finem. Quòd si eius quod utrunq; simul est, nimirum cõpositi ex anima & corpore, finis statuendus est, neq; illum, dum in hac uita agit, reperire queas, ob causas iam sæpius allegatas: neque tum quum anima segregata à corpore est, eo quod nihil tale censeri homo debeat, dissoluto aut penitus dissipato corpore, etiamsi anima per se supersit:

omnino necesse est in alia aliqua utriusq; partis eiusdemq; animalis recompositione & instauratione hominum finem apparere. idq; quum ex necessitate consequatur, omnino necesse est, mortuorum aut penitus dissolutorum corporum resurrectionem fieri: eosdemq; homines rursus constitui. quandoquidem finem non quemuis neq; quoxumuis hominum esse iubet naturæ illa lex, sed illorum ipsorum qui in superiori uita uixerunt. Eosdem autem homines rursus constitui impossibile est, nisi eadem corpora animabus reddantur. ut autem idem corpus eandem animam recipiat, aliter fieri non potest quàm per resurrectionem. Ea enim quum fuerit, etiam naturam hominum congruens finis sequitur: finem uerò uitæ prudentis & rationalis iudicij non errarit si dicat id esse ut perpetuò ijs inhæreamus & perennemus, cum quibus maximè & principaliter naturalis ratio congruit & consentit: idq; respectu & contemplatione eius qui est, eorumq; gratia quæ illi placuit in perpetuum promittere. tametsi uulgus hominum acrius & uehementius rebus quæ istic sunt iam antea affecti, nihilq; curant & respiciunt istiusmodi finem. Nó enim infirmat communem officij designationem multitudo eorum qui à fine ipsis decoro deficiunt & absistunt: quum peculiaris aduersus illud constituta sit examinatio, suppliciáque & præmia destinata sint quæ ad benefactorum uel malefactorum mensuram respondeant.

FINIS.

ἀναγκη πᾶσα κατ' ἄλλω τινὰ τὸ σωμα φοτέρου καὶ τ αὐτοῦ ζῴου σύστασιν τῶν ἀνθρώπων φανῆναι τέλος. τότε δ' δ ἀνάγκης ἐπομένος, δ ἐ πάντως γενέσθ τ νεκροθῴτων ἢ καὶ πάντα διαλυθῴτων σωμάτων ἀνάστασιν, καὶ τ ὀνς αὐτοὺς ἀνθρώπους συσταῖναι πάλιν. ἐπεὶ δὴ γε τὸ μὴ τέλος οὐχ ἁπλῶς, οὐδὲ τῶν ἐπιτυχόντων ἀνθρώπων ὁ τῆς φύσεως τίθεται νόμος· ἀλλ' αὐτῶν ἐκείνων τῶν κατὰ τὴν προλαβοῦσαν ζωὴν βεβιωκότων. τοὺς δ' αὐτοὺς ἀνθρώπους συσταῖναι πάλιν, ἀμήχανον, μὴ τ αὐτῶν σωμάτων ταῖς ψυχαῖς αὐταῖς ἀποδοθῴτων. τὸ δ' αὐτὸ σῶμα τὴν αὐτὴν ψυχὴν ἀπολαβεῖν, ἄλλως μὴ ἀδυνάτου, κατὰ μόνην δὲ τὴν ἀνάστασιν δυνατόν. ταύτης γὰρ γινομένης, καὶ τῇ φύσει τῶν ἀνθρώπων προσφορον ἐπακολουθεῖ τέλος. τέλος δὲ ζωῆς ἔμφρονος καὶ λογικῆς κρίσεως οὐκ ἂν ἁμάρτοι τις εἰπὼν τὸ τούτοις ἀπολισθάσεως συνδιαιωνίζειν, οἷς μάλιστα καὶ πρώτως ὁ φυσικὸς συνήρμοσται λόγος, τῇ τε θεωρίᾳ τοῦ ὄντος καὶ τῶν ἐκείνῳ δεδογμένων ἀπαύστως ἐπαγάλλεσθαι· λέγω οἱ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων ἐμπαθέστερον καὶ σφοδρότερον τοῖς τῇ δε πεπεισμένοις, ἄσχολοι τούτου διακελεύσιν. οὐ γὰρ ἀκυροῖ τὴν κοινὴν ἀποκλήρωσιν τὸ πλῆθος τῶν ἀποπιπτόντων τοῦ προσήκοντος αὐτοῖς τέλους, ἰδιαζούσης τῆς ἐπὶ τούτοις δεταστάσεως, καὶ τῆς ἑκάστῳ συμμετρουμένης ἐπὶ τῶν δι' ἢ κακῶς βεβιωμένων ἀμοιβῆς ἢ δίκης.

ΤΕΛΟΣ.

CONR. GESNERVS LECTORI.

ETSI propter alias occupationes in translationem Apologiæ Athenagoræ non licuerit mihi ita incumbere ut optabam, & par erat: uolui tamen, quod res ipsa postulare uidebatur, annotationes quoque adijcere, quibus partim obscurius quædam ab authore dicta elucidarem, partim contextum orationis eius Græcæ emendarem, partim & translationis meæ rationem redderem: atque hæc omnia non penitus, nec accuratè, sed quantum præpropera festinatione licuit. Quòd si aliquid desiderent in me oculatiores, non tam ab illis ignosci mihi petam, quàm ut suppleant ipsi & perficiant ea, quæ ego tum ob angustiam temporis, tum inscitiam, præterij. Certè homines moderatos (qui neque ipsi nimium sibi placent, ueque aliena tantùm incessere, ipsi nihil præstare solent) neque omnia, neque nihil in hac utcunque festinata lucubratione uidisse me dicent: nec deerit fortè unus aut alter qui etiam gratias agat. Non patiebantur negotia mea integros authorum locos à me exscribi, quibus, Athenagoræ dictis lux maior afferetur: itaque citare ipsorum libros, & ueluti digito per capita & paginas interdum demonstrare, sat habui. Si tantum mihi otij fuisset, ut Tatianum, Theophilum, Iustinum, Cyrillum, Eusebium, Theodoretum, Clementem, Arnobium, Lactantium, & alios qui idem quod Athenagoras argumentum tractarunt, studiosius euoluere licuisset, nulla fortassis aut minori excusatione mihi opus fuisset, sed hanc lampadem trado alijs. Hæc interim, ceu lucrum quoddam & ἑρμαιον, non quidem theologi & philosophi, sed homines philologi habebunt.

CONR. GESNERI ANNOTATIONES IN ATHENAGORAE APOLOGIAM, SIVE

Legationem pro Christianis: Quibus etiam Hen. Stephani typographi Annotationes, seorsim prius æditæ inseruntur, asterisco * passim notatæ, anà cum literis H. S. Ex numeris, ubi duo sunt, prior paginam, posterior uersum significat. ubi unus, uersus paginæ prius expressæ, indicatur.

H.S. † 4.3 πρεσβεία περὶ Χριστιανῶν] Addat qui uolet ἢ ἀπολογία, ex altero exemplari. Ego certè illam inscriptionem huic præferò, quam suspicor ex margine irrepsisse, in quo adnotata esset Iustini ad eosdem argumenti eiusdem oratio, eo titulo. Quanquam non περὶ sed ὑπὲρ Χριστιανῶν apud illum legitur. uerùm legi utroque modo potest. quia idem Isocrates qui in Busir. Encomio dicit, ὀκ ἀπολογίαν ὑπὲρ Βουσίριδος, in Hel. Encomio ita loquitur, ἀπολογεῖσθαι μὲν γὰρ προσήκει περὶ τῶν ἀδικεῖν αἰτίαν ἐχόντων. Sic harum præpositionum in hac phrasi & quibusdam alijs significationes confunduntur: quæ alioqui distinguntur, ut pulchrè infra, pag. 39. λόγων διήθων, τῶν μὲν, ὑπὲρ τῆς ἀληθείας, τῶν δὲ, περὶ τῆς ἀληθείας. & alibi.

† H.S. 24. μεγάλοι βασιλέων] Crediderim legendum esse μέγιστοι. ut pag. 17 dicet, μέγιστοι αὐτοκράτορες, dicere poterat μεγάλοι.

27. γλοῖα uidetur referri ad δίκη. ego γλοῖα proparoxytonon legerim, gen. neutro, numero plurali, ut referatur ad τὰ πάτρια: nisi quis malit γλοῖα penanflexum, sicut ueteres Attici protulerunt. Lege Indicem Eustathij in Homerũ, in uocabulis ὁμοῖον & ὁμοῖος.

28. θεὸν Ἑκάβην λέγει. idem dicit infrà pag. 14.

29. Ἑλένης Ἀδράστειαν. Helenæ templum apud Lacedæmonios fuisse Pausanias scribit: & alterum apud Rhodios Helenæ cognomine Dendritidis, cuius ipse causam affert. Adrastiam uerò Helenam hactenus nõ legi.

30. Agamemnonem in Clazomeniorum lauacris coli author est Pausanias. De Phylonoe nihil inuenio. Tyndari uerò filios pro dijs habitos idem Pausanias scribit.

31. Pro ὀδίαν fortè legendum Τενέδιον. Tenem apud Tenedios putant esse sanctissimum deum, ac eorum urbem condidisse. Cicero 3. Act. in Verrem. Eustathius Τένεω scribit ν simplici, alij duplici. Cynici filium hunc fuisse aiunt, arcæ inclusum, & in mare immissum. Vide Pausaniam in Phocicis. Eras. Rot. in prouerbio Tenedia bipennis.

32. Neptuni Erechthei meminit Gyrald. De dijs. Erechthei etiã filias in numero deorum habitas, M. Cicero refert. Agraulos (aliàs Aglauros) & Pandrosos Cecropidis filiæ fuerunt. Aglauro in lapidẽ conuersam canit Ouid. Agraule Minerua legit apud Eusebiũ.

† H.S. 39. ὁ μοῦ] Particula οὖ habet utrũq; exemplar: quæ tamẽ quod ad sensum, superuacanea est: ut & pag. 59 post ὥσπερ. ubi coniunctim ὡσπεροῦ legere malui (ut solet ὡσπερεὶ dici) quàm separatim ὥσπερ οὗ, ut antea legebatur. Sic uocula γὲ sæpe uacare cõperitur.

† H.S. 43. ἡμῖν ἢ (καὶ μὴ πρᾶκρ. &c. Non dubito quin author scripserit, ἡμῶν ἢ ut sit τῷ ὀνόματι ἡμῶν ἀπεχθανέσθαι. parethesim tamẽ audacter notaui, eã esse uidens pneccessariã: at lectionẽ immutare neq; hîc ausus sum, neq; alibi usquã: nisi ubi apertè mẽdosa erat lectio, & huiusmodi quę nullo modo defendi posset: eius autem emendatio certis argumentis testata esse poterat.

49. ἡ σύμπαξα οἰκουμένη ἀπλαύσει, pulchra est locutio, qualis & ab initio libri statim. nam & in οἰκουμένη synecdoche est, & in constructione figura, ut in illo, Turba ruunt.

† H.S. 50. τῇ ὑμετέρᾳ σωτέσῃ καθέας ἐρημίας ἀπλ. Tali utitur insinuatione Tertullius in sua apud Felicem præsidem oratione. Act. cap. 24. eius enim hæc sunt uerba, πολλῆς ἐρημίας τυχανόντες δίκαστε, καὶ κατεδωμάτων γινομένων τῷ ἔθνει τούτῳ διὰ τῆς σῆς προνοίας. Athenagoras statim pòst, ὅπ μὲν προνοήκαστε καὶ ἡμῶν.

56. ἐλαύνειν καὶ φέρειν. Vide prouerbiũ, Agi & ferri: apud Eras. Inferius pag. 26. dicit ἄγειν καὶ φέρειν.

16. Lego ὁ μὲν αὐτοπάθειν.

† H.S. 30. ἡ κοινὴ] Hũc uersum, sicut & præcedentẽ, & aliquã partẽ sequẽtis, inclusi nota parethesis, ut lectori hũc locũ expedirẽ. sed ei aliquid impedimẽti adfert articulus ἡ, nõ quidẽ quod ad sensum, sed quod ad loquendi formã attinet. si. n. huic orationi, quæ planè similis est, ἃ ἢ περὶ ἡμῶν βρυλλῶσι, μῦθοι ἄρα καὶ λῆροι, articulo itidẽ addito, dicã, οἱ μῦθοι ἄρα, an nõ oẽs Græco sermoni assuefactas aures offẽdã? Cęterùm huc ptinet quod gag. 6. dicit, καὶ μὲν τῇ κοινῇ καὶ ἀλόγῳ φύσει συναπεχθέντας. & 13. ἵνα γὰρ μὲν τῇ κοινῇ καὶ ἀλόγῳ συναποφέρεσθε γνώμῃ.

H.S. 32 μετίσων.

*H.S.32. μεγίστων καὶ φιλανθρώπων καὶ φιλομαθεστάτων) Vereor ne putidum sit admonere legendum esse φιλανθρωποτάτων. Cur enim omnium honorificentissimum titulum in eodem gradu quo cęteros non poneret? Sic & pag. precedẽte huius uocabuli uim quasi dilatans, dixit, τὸν πρᾶον, ἥμερον & πρὸς ἅπαν εὐρωπικὸν, & ad extremũ addit, καὶ φιλάνθρωπον. Ac certè, ut aliunde discimus, nullo nomine magis aures regũ & imperatorũ illius seculi permulcebant, quàm hoc. unde etiam extat Themistij oratio περὶ φιλανθρωπίας Θεοδοσίου τοῦ αὐτοκράτορος. At ut nunc sunt mores, si quis ad regem scribens, non serenissimum, sed humanissimum eum appellet, barbarismum propemodum commisisse existimabitur: etiamsi is sit rex cuius non minus quàm illorum testata sit humanitas.

*H.S.34. κοσυμπαθεῖν ταῖς) Vel adde οἰκουμένῃ, uel saltem subaudi, repetitum ἀπὸ τοῦ κοινοῦ ex pagina præcedente. Mihi tam procul uocem hanc non placet arcessere.

*H.S.6.2. σιν, εἰδότες) Omnino cõiunctione aliqua opus habet hęc periodus. Ego copulatiuã καὶ ante εἰδότες addiderim: ut sit, καὶ εἰδότες ὅτι, &c. γὰρ ἔστι τάξις λέχοντος. id est δῆλον ὅτι εἰδῶς.

31. Thyestæ & OEdipi fabulæ satis protritæ sunt. uocant aũt Thyesteas epulas, quib. caro humana deuorat: & OEdipodios coitus, incestos. quæ duo crimina Christianis obiecta, in postrema huius orationis parte refellet. Impio ore garriunt nos humanis uesci carnibus. &c. Theophilus cõtra Gentes lib. 3. pag. 331. uoluminis nostri Locorũ cõmunium Theologicorũ, quod è Gręco transtulimus: & Theopili Tatianiq; aduersus Gentes scripta addidimus: ac idem uolumen Græcè edidimus. Apud nos non inuenitur anthropophagia, &c. Tatianus in eodem uolumine, pag. 358, huius rei meminit.

38. ἐπ' ἀδείας) Licentiosè & libidinis tantùm gratia. Sic infrà pag. 32. εἰ δίφνον τὸν ἐπ' ἀδιαφόρως μίγνυσθαι.

26. Φυσικῷ λόγῳ πρὸς τὴν ἀρετὴν) Eandẽ sententiã repetit inferius pag. 31. paulo post medium.

†H.S. 44. καὶ πολεμοῦντων ἀλλήλοις τῶν ἐναντίων θείῳ νόμῳ) Id est, Et quum diuina lege fiat ut quæ sunt contraria, inter se pugnent. Hæc est horum uerborum sententia: sed ego pro τῶν legẽdo τὸν, aliam inuenio nõ ita frigidam, et quam alius eiusdem scriptoris comprobare uidetur locus: hanc uidelicet, Et quum diuina lege fiat, ut hæc duo sibi inuicem contraria sint & repugnent: nimirum uirtus & uitium: uel potius, cũ Cicerone, uitiositas. Locus quem dico, pag. 31. est hic, ὅπερ ἄνωθεν πως ἔθος καὶ ὀνὲ ἐφ' ἡμῶν μόνον, κατὰ λόγον θεῖον νόμον καὶ λόγον πρὸς ἀλλήλους πρὸς πολεμεῖν τὴν κακίαν τῇ ἀρετῇ: utroq; autem locò ponit τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν κακίαν, αὐτὶ τῶν ἀγαθῶν καὶ τῶν κακῶν ἀνθρώπων. Et intelligit, hanc legem statuisse Deum ut perpetuò improbi bonos persequantur, quem admodum uidelicet Athenis Socratem uirum optimum nebulones pessimi oppugnauerunt, atq; adeò expugnauerunt.

45. κελεύοντος μὴ ὁμονοεῖν) Hęc uerba, quòd parum quadrare uiderentur, omisi: mallem ea præcedente uersu legere post θείῳ νόμῳ, sed κελεύοντα pro κελεύοντος.

7.12. De Eleusinijs sacris, quæ uiris occultabantur, unde & mysteria dicebantur, nimirum propter Baubo mulierem, quæ ut Cererem tristantem exhilararet, sua ei pudenda detexerat, &c. lege Eusebium de præparatione Euangelica 25 Horum mentionem facit & Arnobius contra Gentes, lib. 5.

*H.S.20. γεννητὴ] At præcedenti uersu habetur ἀγένητον, duplici ν. quam scripturę uarietatem & in Platonis exemplaribus reperi in eodem uocabulo: ideoq; à meo codice ne in hac quidem scriptura discedere uolui. quam certè qui mendosam esse putauerit, longè falletur. Est enim γίνεσθαι fieri, γεγενῆσθαι factum esse. unde γενόμενον factum, ἀγένητον infectum. ut aput Aristot. 7. Ethnicorum, μόνου γὰρ αὐτοῦ ὁ θεὸς στέρεται ἀγένητα ποιεῖν ὅσα αὐ ἐκ πεπραγμένα, id est, facta, infecta reddere. Est item γίνεσθαι gigni, nasci, γεγενῆσθαι natum esse. unde γενετὸν genitũ, ἀγένητον ingenitum: idem significantia quod γεννητὸν & ἀγέννητον à γεννᾶσθαι. Sic dicitur γέγονεν ὁ κόσμος, καὶ γένεσις τοῦ κόσμου. Et ἀγένητον Cicero uertit aqud Platonem, Quod nunquam oritur, Cuius nulla est origo. ut legere potes in meo Ciceroniano Lexico Gręcolatino. At in Lexicis istis uulgaribus, etiam in nouissimis editionibus, scribitur, Αγένητος, Ingenitus. Item, Non factus, Fallò, ut infinita alia: ex nõ perspecta ea quam modò annotaui deriuatione. Nam γίνεσθαι quod simpliciter significat Fieri, accipitur & pro γεννᾶσθαι, Gigni, Nasci, Oriri. At uerò γεννᾶσθαι non itidem pro γίγνεσθαι. i. Fieri. unde fit ut ἀγένητον ubiq; pro ἀγένητον usurpari possit, at non uicissim ubiq; ἀγένητον pro ἀγένητον. Verbi gratia in eo quem modò citaui Aristot. loco, pro ἀγένητα malè scripseris ἀγένητα duplici ν. quum illi oppositum sit nõ γεννητὰ, sed πεπραγμένα. Et hanc differentiam quiddam Græci theologi in Christi persona diligenter obseruarunt: qui fuit ἀγένητος.

ut & Pater: at non ἀγένητος. ut contrà in omni animantium genere, quę prima extiterũt, fuerunt ἀγένητα, at nõ ἀγένητα. siquidẽ γεγόνασιν, i. ἐκτίσθησαν, condita fuerunt à Deo cõditore omnium & creatore: nõ aũt ἐγεννήθησαν ἐξ ὁμοίων, id est, non generata fuerunt ex eiusdem generis animantibus. Repugnantia enim loqueretur qui diceret prima esse quædam, & γεννηθῆναι ἐκ τῶν ὁμοίων. Quinetiam hîc si dicas, Prima animantia ἐγεννήθησαν, unicav, id uerum comperietur: si ἐγεννήθησαν duplici, falsum. Magna igitur attentione & cautione in huiusmodi locis opus est. At in hoc Athenagoræ nostri loco ubi habetur γένητον, deinde γενητῶν: quemadmodum γεννητὴ scribi possit, ut sit ab eodem uerbo à quo ἀγένητον: ita uicissim nõ malè scribat ἀγένητον simplici vut ab eodem sit à quo γεννητῶν. Cur uerò (dicet aliquis) non utrobique duplici v ἀγένητον & γεννητὴ, uel utrobiq; simplici ἀγένητον & γενητὴ scribitur? Atqui non uideo cur hoc magis mirari quis debeat quàm τέλειον & τέλεον in eadem periodo in exemplarib. interdum reperiri, sicut οὗ & ὅπου & alias uarias διαγραφίας. Eius uerò quæ est in isto Athenagoræ loco, mentionem facere dignatus non fuissem, nisi passim in hoc libello eam offendissem.

29. ὅπερ ὄν ἀεὶ γίνεται, ἀλλὰ τὸ μὴ ὄν. Vide Aristot. lib. 1. physicæ auscultationis.

39. & 40. Hos uersus sic lego, Ὀρθῶς δ' εἴπερ ἐσί τοι γὰρ οὐρανῷ Ζεύς, μὴ τὸν ἐσθλὸν δυσυχῆ καθῆσθαί. Alios etiam Euripidis uersus, quibus dubitat Deus an fortuna res humanas regat, eodem argumẽto, quoniam boni ferè infortunati, mali uerò fortunati sint, Athenagoras affert infra pag. 26. Eusebius quoq; de præp. Euang, lib. 14. cap. 6, in Trapexuntij translatione, Euripidis, Diagoræ & aliorum, qui Deo hæc inferiora curæ non esse putauerunt, sententias explicat. item Plutarchus de placitis philosophorum lib. 1. cap. 7.

41. ὡς ἐκεῖνον] Vide an melius legatur ὅπου θεός.

† H.S. 43. ὁρᾷς] Hos uersus ita uertit Cicero lib. 2. De nat. deorum,

Vides sublimè fusum immoderatũ æthera,
Qui terram tenero circumiectu amplectitur? (hibeto Iouem.
Hunc summum habeto diuũm, hunc per-

8. 1. Lego, ἐκ ἀδήλων νοῶν (uel τῶν) φαινομένων.

7. πῶς τὴν τοῦ θεοῦ φύσιν] Constructio uerborum hoc in loco non bene quadrat. Quid si sic? τὴν τοῦ θεοῦ φύσιν ἀπὸ τῶν κάλλους τῶν ἐκείνου (τοῦ οὐρανοῦ) ἀνθρώπων ἐπάτρον, &c. nam ex pulchritudine mundi homines primùm commotos, de Deo cogitare cœpisse, Plutarchus De placitis philosophorum docet.

12. λύσις δὲ καὶ ὄψει) Vox ὄψει corrupta est. debebat enim esse nomen philosophi alicuius.

14. πρὸς τὸν ἐγγυτάτων) Lego πρὸς τὸν ἐγγυτάτω. ut mox etiam sequitur, scilicet ἀριθμόν.

19. pro ἐλάχισον, malim ἀριθμόν.

30. τὸν μὲν οὖν ποιητὴν καὶ πατέρα) Timæi apud Platonem uerba sunt. Eandem sententiam plurib̃us & grauissimè quidem Mercurius Trismeg. ad Tat. exposuit, quam recitat Stobæus in sermone de dijs.

35. Iouis uerba ex Timæo sic leges, θεοὶ θεῶν ὧν ἐγὼ δημιουργὸς πατήρ τε ἔργων· ἃ δ' ἐμοῦ γενόμενα, ἄλυτα ἐμοῦ γε θέλοντος. τὸ μὲν οὖν δὴ δεθῆναι πᾶν, λυτόν. τόγε μὴν καλῶς ἁρμοσθὲν καὶ ἔχον δὴ, λύειν ἐθέλειν. κακοῦ. &c. Locus in Basiliensi editione, pag. 481, paulò infra medium. Nos in translatione pluscula addidimus quàm Athenagoras citarit.

† H.S. 36. De hac lectione ἐμοῦ μὴ θέλοντος, an melior sit uulgata, ἐμοῦ γε θέλοντος, satis longa est in meis in Ciceronem castigationibus disquisitio. Illam certè non hanc sequutum ipsum fatebitur, quicunq; Me inuito, non autem Nutu meo, in eius interpretatione legerit.

42. Aristotelis de Deo sententiam Plutarchus De placitis philosoph. lib. 1, cap. 7 (ex quo etiam Eusebius lib. 1. cap. 6. De præp. Euangelica repetijt) aliter quàm hîc Athenagoras, & melius exponit.

9. 10. τῶν τεχνίτης) Plutarchus & Eusebius, locis proximè citatis, hanc quoq; Stoicorum definitionem afferunt, & pro τεχνίτης habent τεχνίτη, & pro ἐμπεδοειληφὸς, ἐμπεδοφληφὸς. Apparet autem eos Deum uocasse ignem artificiosum, ut à naturali distinguerent: & artificiosi uocabulum actiuè usurpare, quòd arte, id est ratione, mensura, pondere & numero, certis omnibus omnia faciat, ut Plato alicubi scribit. Cic. 2. de Nat. Zeno igitur naturam ita definit, ut eam dicat esse ignem artificiosum ad gignendum progrediẽtem uia. Cẽset enim artis maximè proprium esse creare & gignere, &c. Et paulo pòst, Ipsius enim mundi qui omnia complexu suo coercet & continet, natura, non artificiosa solùm, sed planè artifex à Zenone dicitur. Porrò Deum esse unum, pro diuersitate autem materię & operum eius, nomina uaria sortiri, multis & eleganter Aristot. quoq; disserit circa finem lib. De mundo, quem Alexandro dicauit. Spiritus (inquit Tatianus) inest stellis, Angelis, stir-

lis, stirpibus, aquis, hominibus, animalibus: & quanuis unus acidem sit, differentias tamen in se habet.

†H.S.20. ζῶα] Post hæc uerba in exempl. legitur, δοκιμάζουσιν. ἐπεὶ δὲ οἱ πολλοὶ τῶν ὠνηλούντων ἡμῖν, & cetera uerba, quę habes infrà pag. 13. & 14, nimirum omnia quæ sunt à 30. uersu pag. 13, usq; ad 14 uersum 6, inclusiuè. si quidem ibi has uoces ἐπ' ἀδείας δέξαιναι proximè præcedunt illæ poeticæ λοιβῇ τεκνίοις τε πᾶσι τοῖς ὁρῶσιν. Vnde autem acciderit ut bis posita sint in exempl. eadem uerba, sed illic suo loco, at hîc omnino alieno: ne suspicari quidem adhuc potui. Memini certè, dum pater meus excuderet Dionysij Halicarnassei historiarum uolumen, usos nos exemplariis in quo idem acciderat. nisi quòd non bis eadem uerba diuersis in locis posita erant, ut hîc: sed eo in loco erant unde prorsus abesse debebant, utpote non solùm orationis contextum, sed ipsam etiam historiæ seriem perturbantia in suo uerò loco, qui erat aliquot quaternionibus pòst, desiderabantur. Qua de re ego alios admoneo, ut eos cautiores in uersandis ueteribus libris reddam.

25. Pro ὡς, malim οἷ & mox post ἐχασκῶς distinxerim, non post ἐπέβαλον.

26. συμπάθειαν hîc φέρειαν uel σωέργειαν interpretor.

29. Lego ὅσον δὲ ὅσον μὴ διωκθῶτον πόθεινοῦσα. Dictio quidem ὅσον sæpe uel abūdat, uel potius auget: ut, ἀμήχανον, ὅσον θαυμαστὸν ὅσον, ὀλίγοι ὅσοι. Verbum νόησαι simpliciter aliarum rerum cogitationi, πόθεινοῦσαι uerò contemplationi de Deo conuenit. est enim ὁ πόθος τῆς καὶ διαφορόν τι νοῆσαι.

30. Pro ὄν, lego ὡς uel οἷ.

46. ὀλὴ εἰ θεοί] Legendum fortè, εἰ γὰρ ἦ θεοί.

10.13. Lego, καὶ τὸν κόσμον.

23. Lego, φέρω ἢ πόθι ἔτρον.

26. καὶ ἐκ ἔσιν] καὶ hîc est particula illatiua, ut etiam aliquando Latinis in hypothetico sermone.

29. ἀλλ' ἔστι τί ἔτρον] ἀλλὰ hîc interrogat, & est interrogatio negationis loco. Ibidem pro ἢ lego μετά.

30. τὰ τοῦ θεοῦ] Intelligo bonitatem, sapientiam & potentiam Dei, quæ infrà ἀθανασμβεβῆκότα Dei nominat, gag. 24, circa medium.

32. Legerim, καὶ μὴν ὁ δὲ πθνοῖ, εἰ μὴ πεποίηκε.

38. Lego, νομίζω δὲ κὴ ὑμᾶς.

11.20. Pro γὰρ, malim δέ.

25. Lego, φύσει μὲν ὄντος.

34. Materiam omnem dicit esse subiectã Verbo opifici, ὀχέας instar. quod uocabulum quomodo uel commodè uel honestè satis hoc loco exprimam, uix inuenio. neq; enim etiam ijsdem uocabulis, hoc est rem eãdem significantibus, in diuersis linguis honestas eadem est. ita q; sententiam potius quàm uocabulum (cuius similem apud alios authores usum non memini legisse) respexi, quum uerti, materiam rationem habere subiecti quod se formandum præbeat. ὀχεῖται γὰρ πως ἡ ὕλη, κὴ ἐποχεῖται αὐτῇ ὁ δημιουργός, ὁ ὥσπερ βυκὸς τῇ σφαίρᾳ τοῦ παντός. ut materia uehiculi instar sit, super quo opifex inuehitur ipse immobilis: (quod si uerum esset, per accidens moueretur, quod falsum est. neq; enim per se neq; per accidens, qui undiquaq; immutabilis est, moueri potest.) sed ὀχεῖον Græcis uehiculum est ὀχέα non item. An quòniam Deus pater est omnium, materia, uelut mater, quæ in suo ueluti utero concipit omnia, & formas recipit omnes, ὀχέα idcirco dicenda est? Timęus de Deo, συνήσας ὁ πᾶν, δεῖλε ψυχὰς ἰσοπαλεῖθμους τοῖς ἄστροις, φύσμι θ' ἑκάστῳ πρὸς ἕκαστον, καὶ ἐμβιβάσας ὡς εἰς ὄχημα, τὸν τοῦ παντὸς φύσιν ἐδείξε.

36. An filius idea dicetur, ut in patre ab æterno fuit: φέργα uerò, quòd ab eo ueluti exierit, & in cõdito mundo se manifestarit?

37. κύριος ἔκτισέ με) Epiphanius in Panarijs contra Ariomanitas hęreticos agēs, Hebraica lingua, inquit, non sic habet. Vndē & Aquila dicit, Dominus possedit me. Semper autem ij qui liberos generant, dicunt, Possedi uel adeptus sum filium. Hebraica ueritas dicit קנה quod dici potest, tum, exclusit me, tũ, possedit me, &c. Athenagoras simpliciter uulgata translatione usus est, non oportunam nactus erat subtiliorem huius loci explicationem.

38. ὁ φέρουσῶν φῶς ἐκφωνοῦσι. De filio & patre plura leges inferius p. 17, quæ melius ad hunc locum quadrassent.

12.24. Post κατηγορούμενον, addo διδασκόντων.

†H.S. 25. Lege ἐπιχυνόμενοι. aut adde οἷ ante

†H.S.33. Pro κακὸν γράψαι σκιάν. (δυδαίμονας.

13.7. φαγόμεν καὶ πίωμεν. αὔριον γὰρ ἀποθνήσκομεν) Apud locupletes AEgyptiprum (inquit Herodotus lib. 2.) quum multi conuenerunt, & à cœna discessum est, circumfert aliquis in loculo mortuum è ligno factum, sed pictura & opere uerum maximè imitantẽ, longitudine cubitali omnino, aut bicubitali: ostendens q; singulis conuiuarũ ait. In hunc intuens, pota & oblectare, talis post mortem futurus. Idem scribit Plutarch. in lib. de Iside & Osiride, τὸ δεικνύμενον αὐτοῖς

εἴδωλον κὐθρώπος γενομένος ὡς κιβωτίῳ παρεφερόμεθα, ὃν κεῖται τὰ μνήματα τῶν περὶ Ὀσίριδος πάθους, ἃ ἔνιοι ἀπολαμβάνουσιν. ἀλλ' οἰομένους [fortè ἀλλ' οἰομένῳ, uel ἀλλὰ μόνον εἰς τὸ] πᾶν καταλαῖν, αὐτὸς μὲν δὴ τοῖς πᾶσι τὸν ἀπολαύειν, ὡς πάντας αὐτίκα μάλα θνητοὺς ἐσομένους· ὁ χάριν ὑπὲρ κόσμου ἐπιδείκνυσιν. Nó igit ad moderationem aliquam aut tristem de morte cogitationem, sed ad hilaritatem & lætitiã conuiuij promouendam, ut ederent ac biberent omnes, hoc est hilaritati & lasciuiæ indulgerent, tanquam citò morituri, nec ulla amplius fruituri uoluptate, mortis hoc simulacrum in conuiuijs ostentabant illi. Talis Sardanapali uita fuit, & dignum tali uita epitaphium, quod incidi iussit in busto, ut refert Cicero lib. 5. Tuscul.

Hęc habeo quæ edi, quęq; exaturata libido
Hausit: at illa iacẽt multa & pręclara relicta.

Eadem pluribus Græcè recitat Scholiastes in Auibus Aristophanis. Plura leges in Onomastico nostro, in Sardanapalo.

9. ὕπνῳ καὶ θανάτῳ διδυμάοσι] Casus sunt tres dualis numeri, nescio quàm rectè, neq; cuius authoris. malim ego datiuos, ὕπνῳ καὶ θανάτῳ διδυμάοσι. Tum consanguineus leti sopor, Virgilius. Et alibi, Dulcis & alta quies, placidæq; simillima morti. Hesiodus quoq; in Theogonia, Somnum & Mortem fratres, & Noctis filios, facit.

12. ὅμ ἴσως θεόν] pro ἴσως lego ἐπιθυμοῦσι uel ἔτυχον ἄν, uel tale quid. Prolixa est hæc periodus: sed alibi apud hunc scriptorem etiam prolixiores inuenias, & hyperbata quoq;. nos utrunq; in translatione nostra plerunq; cauimus.

15. τοσοῦτον] Bene quidem est: sed etiam τόσον uel ἢ τριῶν legi poterat.

27. ὄμ ὀρόν] Fortè οἶνον, uel μύρον, uel ὄπον legendum. dicitur autem ὀπὸς per excellentiam de lasere seu liquore Cyrenaico.

14. 10. Lego, ὃ ἢ περὶ τῶν πεποιήκαι, scilicet τοῖς εἰδώλοις. nam & paulo pòst aliquoties expressè coniungit.

19. Lego Αἰσαῖον. Vide Gyraldum De dijs Syntagmate primo, ubi de Aristæo scribit: & rursus secundo, ubi de Ioue Aristæo.

20. De Theagene scribit Pausanias in Eliacis, cùm alia, tum quod eius statua ęrea collapsa quendam oppresserit.

22. Lego, Ἀλκμαὶ καὶ Ἡσίοδος Μήδειαν, Νιόβην Κίλικος. Nam Hesiodus in Theogonia circa finem Medeæ tantùm meminit, non etiam Niobes. Bonam deam siue Gynæceam aliqui Medeam putauere, quòd in eius æde omne genus herbarum esset, &c. Gyraldus.

Osiris quidem ab aliquibus traditur Iouis filius ex Niobe Phoronei filia.

29. τὸ πόντος γὰρ ἐν τοῖς ἱεροῖς λεγόμενος] ut pluribus scribunt Herodotus lib. 2. & Plutarch. in libro de Iside. sicut & de cultu & sepulturis ferarum in AEypto Herodot.

45. ὕλαν, id est materiã, passim Athenagoras uocat omne corpus, siue simplex, id est elmẽtũ: siue ex elemẽtis cõpositum. mox uerò in hac pag. ἡ πανδεχὴς ὕλη ab eo dicitur, materia prima tãtùm, omniũ. s. formarũ capax, chaos poetarũ, terra inanis & informis, in sacris (literis.

15. 3. pro ἀλλὰ lego καὶ.

13. pro ὡς legendum puto ὥστε.

16. τῇ δεξιᾷ τοῦ] Scilicet ἀστέρων. Et proximè antè, καὶ τῷ μεγέθει περιέχων. Paraphrasin huius loci de pulchritudine mũdi ratione figurę, coloris, & magnitudinis, Plutarc. dabit lib. 1. de placitis philosophorũ, cap. 6. ubi inter cætera de magnitudine sic scribit, καὶ ἐκ τοῦ μεγέθους καλός. πάντων γὰρ τὰ ὁμογενῶν τὸ περιέχον καλόν. hoc est, Magnitudinis etiam ratione pulcher est mundus. quod enim omnia suæ naturæ eognata in se contineat, pulchrum est, uel potius, quod enim omnibus suæ naturæ cognatis excellat, pulchrum est. nam περιέχειν uerbum aliquando excellere significat.

28. πάντα] melius ἅπερ πάντα.

† H.S. 39. ὑπὲρ τὰ πόρρω καὶ ἀδύνατα στοιχεῖα καταπεπόμεθα) Hìc non ad Pauli locum allusit duntaxat, ut alibi: sed eius uerba accepit, ex epistolæ ad Gal. cap. 4.

15. Cælum & mundum pro eodem corpore cælesti usurpant philosophi, ὁ δὲ πᾶς οὐρανὸς, ἢ κόσμος, ἢ καὶ ἄλλο ὅ, τι ποτὲ ὀνομαζόμενος μᾶλλον· εἰ δὲ λέγοιτο, τοῦτ' ἐμοὶ ἀνομάσθω, Plato in Tim.

15. χθὲς καὶ πρώην) Vide prouerbium apud Erasmum, Heri & nudiustertius. qui & hoc citat absq; authore, ὁ χθὲς καὶ πρώην ἑαυτῷ σήσας θεὸς, simile ijs quæ hìc ab Athenagora dicuntur.

* H.S. 15. ὅπερ χθὲς καὶ πρώην γεγόνασιν, ὡς λόγος, εἰπεῖν. At pag. 30. οἱ, ὡς εἰπεῖν λόγῳ, χθὲς καὶ πρώην ἄνθρωποι &c. quo modo quin & hìc legi debeat non dubito.

20. Post Ἡσίοδον addiderim ἰσοχρόνους uel ὁμήλικας.

22. τὰς καὶ γένη καὶ ὀνόματα δόντας) Hæc uerba non sunt in Græco codice Herodoti nostro.

27. νομίζοντο) Malim ὠνομάζοντο.

Plastices fuit fingere ex argilla similitudines, è gypso reddere hominũ imaginem, rubrica item & creta, ut ex cap. 12. lib. 35. Plinij didicimus. Nostræ ætatis artifices (inquit Guilielmus

Guilielmus Philander) quod huiusmodi in antiquorum ruinis reperiuntur, Stucchum appellat. illosq; imitati, marmoreas nonnulli assulas pilis ferreis contusas cribris excernunt, subtilissimaq; scobe, admista purissima calce, in lacu macerata utuntur, effinguntq; quodlibet. Longè politius fuerit, illustriusq;, si pro marmore, silice fluuiatili candido & pellucido, ut una pars ad duas calcis respondeat, utaris. &c.

Coroplastes sigilla fingit ex argilla: ceroplastes è cera. κηροπλαστῶν Diodorus de apibus fauificantibus dixit. sed κηροχοϊκὴ nuper inuenta (ut rei nouæ nomen ponamus nouum) elegantiora magisq; ad uiuum quàm ceroplastice opera facit. ut ex argẽto etiam non pridem apud Germanos excogitata argyrochoice. Aleuroplastas dixerim qui farina triticea cum melle subacta placentas formis ligneis imprimendas, uel imagines uarias conficiunt.

30. ἡ σκιαγραφίας μὲν εὗρεθ.) Picturam (inquit Plin. lib. 35. cap. 3.) Græci alij Sicyone, alij apud Corinthios repertam affirmant, omnes umbra hominis lineis circumducta, (sciagraphiam hanc uocat Athenagoras) itaq; talem primam fuisse: secundam singulis coloribus, & monochromaton dictã, postquam operosior inuenta erat: duratq; talis etiam nunc, Inuentam linearem dicunt à Philocle AEgyptio, uel Cleãthe Corinthio. Primi exercuere Ardices Corinthius & Telephanes Sicyonius, sine ullo etiamnum colore, iam tamen spargẽtes lineas intus: (quasi sciagraphia tãtùm foris circumscripserit) ideo & quos pingerent ascribere institutũ.

32. φ' πίνακι λελευκωμένῳ) Picturam hanc ex Plinio monochromaton dixeris.

43. χρόνῳ ὀλίγῳ ὅσῳτῳ) Tempus adeò breue, eleganter dictum.

46. ὡς οἱ μυσικώτεροι) Scilicet ὀνομάζουσιν: uel potius οἱ μυσικώτεροι, scilicet ὀνομάζουσι. sed hic Ἀθλωῶν & Ἀθηλῶν pro eadem ea accipit: in frà uerò pag. 19. diuersas facit. Fust. in Illiad. α, Ἀθλωῶν dictam ait quasi ἀθήλω quòd è capite Iouis sine matre nata, neq; lactata sit. Statua quidem eius oleagina facta non temere uidetur. nam & oleum ei sacrum est: & oleam ipsam reperit: & galea eius oleagina corona tegebatur.

47. καθημένῳ) Legimus Mineruam sæpius stantem (inquit Gyraldus,) sed & sedentem, cuius & Eustathius meminit. Perinam enim scribit, mulierem quandam AEgypti, ipsam sedentem contexuisse: unde ait, Mineruæ sedentis statua fieri cœpta est.

17. 5. Pro ἑταῖρα lege ἑταίρα, quod est meretrix. Hetæræ autem Veneris Athenis & in Samo cultæ Gyraldus meminit.

8. εἰ δίνων θεοὶ οὐκ ἦσαν ἐξ ἀρχῆς) Vir quidam eruditus negationem hîc expungendam putabat: sed inferius etiam in hac pagina sic legitur, οὐκ ἐξ ἀρχῆς ὡς φασὶν ἦσαν οἱ θεοί.

† H. S. Ibidem. εἰ δίνων θεοὶ οὐκ ἦσαν ἐξ ἀρχῆς) Existimau expungendam particulam οὐκ tanquam suppositiam: ut argumentaretur ab absurdo, Si igitur dij erant à principio, ut uulgus hominum credit: quomodo ætate posteriores sunt ijs qui ipsos fecerunt? At qui dicit, Si igitur dij non erant ab initio, quî posteriores sint, &c. nihil dicit. consentaneum est enim ut qui illud fatetur, etiam hoc fateatur. Nunc uerò existimo relinqui posse hanc particulam, modò ei præfigatur τί: ita legendo, εἰ δίνων θεοὶ, τί οὐκ ἦσαν ἐξ ἀρχῆς; Id est, Atqui si dij, quî fit ut ab initio non fuerint? Nam ab initio eos nõ fuisse iam euicit Athenagoras, quũ eorũ opifices ꝓtulit.

† H. S. 13. ἡ γὰς πεοσόδους ἂς τοῖς πεοσίασι) πεοσόδους ꝓ supplicationib. accipio: ut coniunxerit Athenagoras hęc duo uocabula πεοσόδους & θυσίας, ut à Demost. cõiũgi uidem⁹, dicẽte, τῷ θυσίας ὅσις θεοῖς & πεοσόδους ὡς ἀγαθῶν ἕστων ὄν γων ἡμᾶς πεποιῆσθ. (ναι θεοῖς γὰ πεοσόδια.

14. πεοσίασι) Apud Aristoph. etiã legit πεοσιέ

24. Fortè ἔχεῖε uel ἔχοῖεαν.

25. εἰλιφόσι] si inducatur, sensus erit clarior: & erroris occasio uidetur, ꝓ in altero mox uersu εἰλιφόσι similiter post βασιλέαν legatur.

35. Ὠκεανόν τε θεῶν γένεσιν) Illiados ξ, ubi & uersus ille, quem Athenagoras Orpheo (à quo fortè mutuatus est Homerus) in fine huius paginæ tribuit, sic legitur, Ὠκεανὸς, ὅς πεῦ γένεσις πάντεσσι τέτυκται.

† H. S. 38. πεπίσευται πεῦ' αὐτοῖς] In exempl. post uerbum πεπίσευται habentur hæc uerba, βασιλέαν ἐξετάζειν. ὡς γὰρ ὑμῖν πατρὶ καὶ ἑῷ πάντα κεχάρωται αὐτῶν. deinde πεῦ' αὐτοῖς, &c. quæ uerba perperam esse interiecta, & malè hoc loco repetita ex uersu 25 & 26 huius paginę, quis nõ uidet? Sed animaduertendũ legi in hac repetitione βασιλέαν ἐξετάζειν, rectius quàm illic βασιλέαν εἰλιφόσιν ἐξετάζειν. ideoq; dũ excuderẽ librũ, parũ abfuit quin tollerem hoc participium: & certè in eo retinẽdo nimiũ religiosus fuisse mihi uideor.

43. ἀπὸ τῆς ὕλατος ἐλυγματέσθ] Similia quædam in sua theologia circa limum & ouum Phœnices apud Eusebiũ de prępara. Euãg. 46. αὐτῶν) malim αὐτ. (fabulant.

† H. S. 50.

† H.S.50. ἐρεαὶ δ' ἐπιλέδη] Accipio ἐπιλέδη pro ἐπὶ πλετὶ ἐπιδόδη, quod Latina uoce una exprimi non potest.

18.3. Hesiod. in Theogonia κόπον, γύνιω, ἠδ' βεα ἄρειων ἑκατόγχειρας Cęli terręq; filios nominat.

† H.S.10. οὕνεκα ἱσάδδω μ' γαν] In exẽpl. legitur, οὕνεκα ἡμωρήσωσιν, ἢ ἡμήσωσιν σάδδω μέγαν, &c. Ego ex tribus uerbis id quod uersui accommodatum erat delegi, præfixa ei quæ deerat particula ἡ fasiens ἡσάδδω: nec dubitans quin illa duo uerba ἡμωρήσωσιν & ἡμησάδδω pro scholio adscripta margini, in contextum ab imperito librario translata essent. Sic apud Diogenem Laertium in Empedoclis uersu (quem cum alijs citat in eius uita, pag. 432. Germ.) in eadem uoce est error, & qui ex eodem fonte manauit. Legitur enim illic πωλοῦμαι μετὰ πᾶσι πεπιμμένος, ὥς πόρ ἔοικα. quum legi debere πεπιμμένος satis ostendat metri ratio. Sed nimirum πεπιμμένος erat explicatio τ πεπιμμένος (siquidem πίειν hîc est ἡμᾶν) quæ in locum eius uocabuli quod exponebat, irrepsit. At in uersu isto quem citat Athenagoras, πίειν significat ἡμωρεῖν, nõ ἡμᾶν. adeò ut ex duabus illis explicationib. quas dixi, uera sit una, falsa altera.

12. ἐκεῖνο τοίνυν. ἕκαστον γὰρ τῶν τεθεολογημένων ὡς τὴν ἀρχὴν ὄν εἶν. Locum hunc corruptum, ex coniectura sic restituo, ἕκαστον δὲ τῶν γεγενημένων, ὡς τὴν ἀρχὴν ὄν, φαμέν. ἐκεῖνο τοίνυν σκεπτέον. εἰ γὰρ γεγόνασιν, &c.

17. Τί τὸ ὄν ἀεὶ] Locus est in Timęo Platonis, ubi sic legit, πρῶτον διαιρετέον τάδε· τί τὸ ὄν μὴ ἀεὶ, γένεσιν δὲ οὐκ ἔχον· καὶ τί τὸ γιγνόμενον μὲν, ὄν δὲ οὐδέποτε.

30. ἀλλ' οὐ κατ' αὐτὸς] Lego τό γε γ' κατ' αὐτὸς, & post ἄρχὴ punctum nõto.

36. ἃ μὴ σοῦ μέχρι τ φῆσαι] Prolixissima hæc periodus, membra magna & parentheses duas magnas continet: priorem de formis seu figuris deorum absurdis, alteram de facinoribus eorum. extenditur autem usque ad hæc uerba decimi octaui uersus paginæ sequentis, τί τὸ σεμνὸν, &c.

43. Ρέας καὶ Δήμητρος] Pro καὶ lego ἢ. Rheam quidem & Cererem, eandem esse deam nũ quis tradiderit, ignoro. Hesiodus omnino discernit, Rheam è Saturno Cererem peperisse canens.

† H.S. Ibidem. ἢ ἐκ τῆς μητρὸς Ρέας καὶ Δήμητρος ἢ Δημήτορος τὸν αὐτῆς ἐπαιδοποιήσαν. Corrupus locus, qui ex his pag. 32. uerbis restitui posse mihi uidetur, ἐκ μητρὸς μὲν Ρέας, θυγατρὸς δὲ Κόρης πεπαιδοποιημένον. Sed & in sequenti 18. pag. uers. 2, habemus τῇ Αθήνᾳ τῇ ἀπὸ τ Κόρης.

44. τὸν αὐτῆ] Lego τῆς αὐτῆς, sine commate præcedente.

† H.S.19.44. ἄγριος ἀέρει] Apud Homerum legitur ἤρει, & legi debet illic, habita ratione præcedentium & sequentium. solent tamen nonnunquam authores in citandis uersibus, magis sui sermonis ἀκολουθίαν quàm præcedentia & sequentia poetæ uerba spectare (quod & in Maximo Tyrio nuper, dũ eum Græcè excuderem, deprehendi) eoq; uerborum tempora præsertim immutare. Fortasse igitur Athenagoras, ut dixerat, ἵνα μὴ βλέπωσι σκυζομένη, ita etiam subiunxerat ἀέρῃ. quod in ἀέρει perperam uersum postea fuerit. nam ἵνα μὴ ἤρει dicere non poterat. Quanquam ne id affirmare ausim obstat proximè sequens uersus, Ηρη δ' οὐκ ἔχαδε, &c. Nisi quis respondeat, saluo metro, tempus itidem hîc non potuisse mutari. Sunt autem ex ιλ.θ. hi uersus,

19.13. De Herculeo nodo lege Erasmum in Prouerbijs.

21. ἄνδρωπος διακριμένος) Id est homo alicuius iudicij, prudens. participium passiuum, nominis significatione actiua, ὁ κρίνων δυνάμενος. Valla etiam Latinè discretum uocat uirum qui personarum qualitates ac rerum momenta discernit: sed authoris, qui ita fit usus, testimonium nullius affert.

22. Talem seu deam seu nympham semiserpentem, ex Phorcyne & Ceto prognatam Hesiod. in Theog. describit.

31. ἢ δαίσας πεθλῶσι ἐνὸ τ Διὸς) Addo τ Μῆτιν. non enim Phanetem à Ioue deuoratum legimus, sed Μῆτιν (apud Hesiodum, Clementem, Epiphanium, Theophilum Antiochensem episcopum) qua deuorata mox Mineruam conceperit. Vide Gyraldũ De dijs Syntagmate 11, in Mineruæ historia. Iupiter (inqt Hesiodus) quum deberet parere Mineruam, Mêtin uxorem suam, deorum atque hominum sapientissimam deuorauit, Cœli Terræq; consilio ne quis alius deorum imperium ei præripere posset, &c. Si cui uacat, Græcorum etiam (Procli & Moscopuli) hunc in locum annotata adeat. Ibidem pro ἀχώρητος equidem malim ἀνώρυτος, quod est insatiabilis, idem quod ἀνώρυς.

34. τῶν ἀπὸ τ ὕλης ἀπεκρινομένων] eorum quæ à materia separantur, hoc est, ex materia gignuntur: tanquam materia una quadam & communi ceu massa existente, cuius ueluti segmenta quædam sunt res singulæ quæ generantur, & per generationem ab ea separan-

ea separantur, superueniente forma: ut fœtus iam formatus & perfectus ab utero matris separatur. Sic infrà in fine paginæ 21, ἀφ' ἧς ἡ ὕλης διακριθείσης ὑπὸ τοῦ θεοῦ ἡ τούτων σύστασίς τε καὶ γένεσις.

20.6. Versus In hac pagina primus apud Homerum Iliad. ω, sic habet, Ω μοι ἐγὼν ὅτι μοι ζαρπηδόνα, &c. ἐγὼν facilè in λέγων mutatum est.

* H. S. ibidem. Αἴ αἴ (λέγων) ὅτι μοι] Aut pro ἐγὼν perperam positũ fuit participium hoc λέγων: aut quum scripsisset author, Αἴ αἴ ἐγὼν (λέγων) harum uocum affinitas cur altera omitteretur in causa fuit.

*H.S.9. ἀδωματῆ] Legendum est ἀδωματῖ, ut in ultimo pag. præcedentis uersu habetur ὀδύρηται. debet enim & illud ad ὅταν referri. nam omissis ijs qui per parenthesin interijciuntur uersibus, talis remanebit oratio, ὅταν δὲ ὁ πατὴρ ἀνδρῶν τε θεῶν τε ὀδύρηται μὲν ὀμόν, ἀδωματῖ δὲ ὀδυρόμενος τῷ κινδυνώτ δέχαρ πάσαι, τίς ἐκ αὐτὸς &c.

Post uersum decimum nonum huius paginæ, nempe post hæc uerba, ἀίδηλον Αρηα, addiderim, μηδὲ Αρης ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ.

*H.S.26. καὶ τὴν μοιχείαν] Ξενοφάνης, inquit Sextus philosophus, διελέγχων τὸς πόδι Ομηρον καὶ Ησίοδον, φησὶ,

Πάντα θεοῖς ἀνέθηκαν Ομηρός θ' Ησίοδός τε,
Οσσα παρ' ἀνθρώποισιν ὀνείδεα καὶ ψόγος ἐστὶ,
Κλέπτειν, μοιχεύειν τε, καὶ ἀλλήλους ἀπατεύειν.

Idem alio loco, Ομηρος δὲ καὶ Ησίοδος, κατὰ τὴν πολυφώνιον Ξενοφάνη, οἱ πλεῖς' ἐφθέγξαντο θεῶν ἀθεμίστια ἔργα, Κλέπτειν μοιχεύειν τε καὶ ἀλλήλους ἀπατεύειν. Κρόνος μὲν γὰρ ἐφ' ὃ &c. Totum enim locum citarem qui cum hoc Athenagoræ facit, nisi authorem ipsum à me editum iri sperarem.

38. Lego, εἰ γὰρ θεοὶ, οὐχ ἅψεται αὐτῶν τῶν θυμία.

39. κἄν πάρεκα θεός;] Interrogatio est loco negationis.

* H.S.21.11. Ω δώματ'] Hic uersus & proximè sequens sunt primi tragœdiæ Euripidis quæ inscribitur Alcestis.

* H.S.14. Ελθὼν δ' ὃν ἄιαν] Ibidem habentur hi, sed intersectis inter illos & hos, quinque alijs. Rectius autem hîc legitur δ' ὃν αἴαν quàm in uulgatis editionibus δὲ γαῖαν.

18. Hyacinthꝰ Amyclę filius ab Apolline discoludẽte interfectus est: Vide Onomasti-
20. pro malim ὁ. (con nostrum.

29. Αἰδωνεὺς, id est Pluto, creditꝰ est esse aer, & ἀΐδης quasi ἀΐδης dicit, id est obscurus & inuisibilis, (& ἀΐδος κυνῆ, Orci galea, inuisibiles reddere putabatur,) quòd aer omnis suapte natura opacus & caliginosus sit, nisi extrinsecus illustrẽt, luno uerò, terrã: unde & φερέσβιος epitheton ei attribuitur. ut terra ab Homero ζείδωρος cognominat, quòd fruges & alia omnia ad uitã cictumq; necessaria producat Stoicis tamen ἄερα aerẽ significat. Cæterùm νῆσις Empedocli aqua est, fortè à uerbo νάω, quod est Fluo: unde & Naides dictæ sunt, & νῆσος, insula. In uersib. Empedoclis, quos lib. primo de anima Aristot. citat, Philoponus νήσιδα αὔγλω (liquidum uel humidum splendorem) aquam & aerem interpretatur: quòd utraq; hæc elementa & humida & splendida seu pellucida sint. Eustathius in Iliad. ζ, Νῆσις, inquit, perhibetur etiam dea quædam esse in Sicilia, Σικελική τις θεός.

Quod autem κρόνωμα βρότειον in his uersib. legimus, hinc forsan est, quòd de humani corporis constitutione ex elementis Empedocles in eis uerba faciat. βρότειον enim humanum est. Per κρόνωμα intelligo κενὸς, uenas & meatus qui humorem continent.

† H.S.30. Γίγνε κρόνωμα βρότειον] In exempl. legitur, δακρύοις τ' ὑδικόρτε νωμᾶ βρότειον. Quam adeò corruptam scripturam dum cernerem, & eundem uersum apud Plutarchum, & Sextum philosophum ac Diogenem Laertiũ, legere me meminissem, eos adij. Apud hunc igitur inueni hanc lectionem, δακρύοις ἐκπικροῖ ὄμμα βρότειον, non solùm in editione uulgata, sed etiam in ueteri codice Veneto, alioqui satis fideliter descripto, ut ex collatione totius operis deprehẽdi: in eo tantùm à uulgata editione dissentiebat quòd pro ἐκπικροῖ haberet ὠπικροῖ. At uerò apud illos duos eam lectionem reperi quam hîc posui. Huic autem uersui Ζεὺς ἀρχὴς &c. præponunt istum, Τέσσαρα τῶν πάντων ῥιζώματα πρῶτον ἄκουε. Vocat autem (inquit Plutarchus) νῆσιν καὶ κρόνωμα βρότειον, οἱονεὶ τὸ πνεῦμα καὶ ὕδωρ.

29. ὁ ἀὴρ] addo ἡ γῆ.

*H.S.36. Πῦρ, καὶ ὕδωρ] Sextus philosophus paulo pòst quàm citauit illos uersus quos modò protuli, interiecta duntaxat Ocelli sententia (nam apud illum mendosè, ni fallor, legitur ὁ ἤκελος, pro ὠκελλὸς) adiungit, ἐκ τῶν δὴ τῶν πάντων ὑποτέθεικε γένεσιν οἱ περὶ τὸν Εμπεδοκλέα. φησὶ γὰρ λέγει τέσσαρα τῶν πάντων ῥιζώματα, ἐκ τεσσάρων ποιεῖ τὴν γένεσιν· ὅταν δὲ προσθῇ, Νεῖκός τ' ὀυλόμενον δίχα τῶν ἀτάλαντον ἁπάντων, Καὶ Φιλίη μετὰ τοῖσιν, ἴσον μῆκός τε πλάτος τε δὴ πρασλίδωσι τὰς τῶν ὄντων ἀρχὰς, τέσσαρας μὴ τὰς ὑλικὰς, γῆν, ὕδωρ, ἀέρα, πῦρ· δύο δὲ τὰς δραστηρίους. Φιλίαν καὶ νεῖκος. Vnde apparet omissum esse uersum unũ apud nostrũ Athenagorã.

Acne quis

Ac ne quis existimet hunc uersum νεῖκος &c. apud Sextum esse pro illo πῦρ καὶ &c. positum: audiat quid idem Sextus alibi dicat, δόξαι δ' ἄν, ὡς πθεῖπον, καὶ ὁ Εμπεδοκλῆς πιστὸς εἶν. σὺν γὰρ τῇς τέσσαρσι σοιχείοις τὸ νεῖκος καὶ τὴν φιλίαν καταειδμεῖται· τὴν μὲν φιλίαν ὡς συναγωγὸν αἰτίαν, τὸ δὲ νεῖκος ὡς διαλυτικήν. deinde ipsos uersus adscribit,

πῦρ καὶ ὕδωρ καὶ γαῖα καὶ ἠέρος ἄπιδος ὕψος,
Νεῖκός τ' ὀλόμενον δίχα τῶν ἀτάλαντον ἁπάντῃ,
καὶ φιλότης μετὰ τῇσιν, ἴσον μῆκός τε πλάτος τε.

Obserua autem hîc esse φιλότης pro φιλίᾳ ut apud Athenagoram, & in altero eiusdem Sextiloco. quod tamen uocabulum idem sonat. Alibi etiam στοργὴ pro eodem dicit idem Empedocles, ut in hoc uersu, Στοργὴ τοῦ στοργῆ, νεῖκος δὲ τε νείκεϊ λυγρῷ. Vide infrà pag. 25.

40. De Empedoclis opinione, quatuor elementa cum amicitia & lite, unientibus & dissipantibus illa, mutationum omnium causam facientis, Aristoteles etiam scribit lib. i. de anima. Athenagoras quidem uidetur amicitiæ nomine Deum accipere: uel potius, tanquam Empedocles ita acciperit, uæ orationis argumentum ducere.

41. Lego, ὥστε ἐὰν μίαν καὶ τὴν αὐτὴν τοῦ τε ἀρχομένου.

22.4. συνεκφωνεμένου] Fortè σύμφωνεμένου.

5. διφυῆ] duplicis uel utriusque sexus, uti ipse per epexegesin interpretat, ἀρσενόθηλυν, quod in homine ἀνδρόγυνον & ἑρμαφρόδιτον dicimus. Cecrops Athenis olim διφυὴς dictus est, ut Eusebius scribit, hoc est duplicis naturæ: siue ob longitudinem corporis: siue idcirco quòd quum esset AEgyptius, utranque linguam calebat, Græcam & AEgyptiacam: uel quòd primus utrunq; sexum instituto matrimonio copularit. uel quòd superior in eo pars, uirilis, inferior, muliebris aut ferina fuerit. &c. Vide Suidam. Hac ultima ratione & πᾶνα διφυῆ Plato uocat in Cratylo.

10. ἴσα] Lego ὅσα.

13. τὰ εἴδη τῆς ὕλης] Mundi partes, cælum & elementa.

22. ἀναγκαῖα uocat pudenda. quam significationem Camerarius etiam obseruauit, de partibus humani corporis scribens.

25. Venerem, exectis Cæli uirilibus in mare proiectis, è spuma esse natam fabulantur. unde & ἀφροδίτη & ἀφρογένεια dicitur à spuma: & à coleis φιλομμήδεια. Η δὲ φιλομμήδεια, ὅ τε μηδέων θηφαάνθη, Hesiodus in Theogonia.

31. πάγος, id est summa frigiditas, quæ gelu & glaciem parit, quam similiter πάγον & κρύσταλλον uocant. Αἱ φλοῦς μὴ τὸ παγετῶδες παίνοσιν, (fortè χλιαίνοσιν,) οἱ πάγοι δὲ τὰς φλόγας ἀνιᾶσιν. Aristot. de mundo.

38. φοχλεῖν] addo ὑμῖν.

42. Pro πάντου bis lego πάντα. Simpliciter omnia ab Iside esse facta testis esse potest Plutarchus in libro de Iside, Τὸ δ' ὑπὸ Σάτιδος γεγονῶς, ὃν Ισιν νομίζοσιν, ἐστὶ τὴν γραφὴν ἔχε τοιαύτην. Εγώ εἰμι πᾶν τὸ γεγονὸς, καὶ ὄν, καὶ ἐσόμενον, καὶ τὸν ἐμὸν πέπλον οὐδεὶς πω θνητὸς ἀπεκάλυψε. Et rursus, Η γὰρ Ισις δὴ τὴν τῆς φύσεως ὅλην καὶ διεκεκριμένον ἀπάσης γενέσεως· καθὸ λιθίνη καὶ πανδεχὴς ὑπὸ τῆς κάτωνος, ὑπὸ τῆς πολλῶν μυριάνυμος κεκλῆσθαι πάλαι πάλαι ὑπὸ τῆς λόγου τρεπομένη μορφὰς διέχειν καὶ ἰδέας. Et rursus, Σπολαὶ δὲ αἱ μὴ Ισιδος, ποικίλαι ταῖς βαφαῖς. πολὺ γὰρ ὕλιν ἡ δύναμις αὐτῆς, πάντα γινομένη καὶ δεχομένη. Verùm de Iside, Osiride & Typhone innumera eodem libro scribit Plutarchus.

23.2. περὶ Πελώρου] fortè πρὸς (uel potius μετὰ) Ωρου. Pelorum enim Isidis filium nusquam legi. In Onomastico autem nostro, non allegato authore, sic legitur, Horus Isidis filius, quem quum Isis amisisset, uerita ne obueniret quod Osiri patri acciderat, multum fleuit: sed eo inuento mœrorem in lætitiam conuertit. Plutarchus in libro de Iside. Horum seniorem fratrem Isidis facit, qui aliâs Apollo & Arueris dicatur: item fratres alios Typhonem & Osirim: Nephthen sororem: parentes Saturnũ & Rheam. Idem non ex filio suo, sed ex Anubide Nephthes sororis filio, ubinam Osiridis cadauer esset, cognouisse scribit. Et filium quoq; eius Horum nominat, pag. 334, in Basiliensi editione Frobeniana, τὸν δὲ Ισιδος πρὸς τὸν υἱὸν Ωρον τὸν βότρυν τρεφόμενον τοῦ δυθείσης, &c. Et pag. 335, circa finem, Aegyptios ait deorum quorundam genitorum & corruptibilium sepulchra habere, quorum animæ in cælo, mutatis nominibus, splendeant: interq; cæteras Horum esse, qui Orion dicatur. Herodotus Horum Osiridis filium, quem Græci Apollinem nuncupent, nominat. Et fortè aliqui Horum Isidis fratrem cum filio eiusdem nominis confundunt,

4. De Osiridis sepultura quoq; à quo Taphosiris urbs nominata, Plutarch. leges pa. 335, mox Infra medium.

Ibidem. Ανω κάτω] Vide in Chiliadibus Erasmi, Sursum, deorsum.

6. τῷ λόγῳ [Lego τὸ λόγῳ.

13. καὶ τὶ γὰρ] Lego, καί τι γε.

15. λόγος,

15. λόγους) id est fabulas.
17. πῶς ταῦτα) Fortè τούτους.
18. Post ἀέρος, signum interrogationis noto: & ἀναπίπτοντος, lego in recto plurali.
19. Lego ὑπορρύψαι, ut inferius pag. 26. circa medium rectè habetur.
41. δεῖται καμεῖν.) Defendi potest, sed malim δεῖται σωμεῖν.
44. διαῤῥεῖ) Addi potest τὸ θεῖον. Ibidem διαῤῥοῦτον abundare uidetur.
24.6. τὸν οὐρανὸν) Malim τοῦ οὐρανοῦ, ad ornatum cæli.
16. φασκόντων) Codex Platonis noster habet φάσκοσι.
18. πρὸς αὐτῶν) Lego, καὶ πρὸς τούτων τῶν θεῶν.
20. φόρκος) Aliâs Φόρκυς.
25. De accidentibus Dei, uide annotata in sequentis paginæ uersum 25.
26. Lego δεσπόν.
28. πρὸς τὸν πάντων βασιλέα πάντα ἐστί) partim necessariò: (quid enim ab eo separatum duraret?) partim ministerij causa.
30. δεύτερον δὲ πρὸς τὰ δεύτερα.) Locus est apud Platonem in epistola secunda ad Dionysium, ubi Græcè sic legitur: περὶ τὸν πάντων βασιλέα πάντ' ἐστὶ, καὶ ἐκείνου ἕνεκα πάντα, καὶ ἐκεῖνο αἴτιον ἁπάντων τῶν καλῶν. δεύτερον δὲ, περὶ τὰ δεύτερα· καὶ τρίτον περὶ τὰ τρίτα. Hoc est, ut Marsilius Ficinus uertit: Circa omnium regem cuncta sunt: ipsius gratia omnia: ipse pulchrorum omnium causa: circa secundum, secunda: tertia, circa tertium. Nos fortè dilucidiùs, nisi quòd καλῶν exemplaris uitio omiseramus. Videtur autem Deus aut natura Dei primùm esse & cõsiderari circa substantias immortales, Angelos & corpora cœlestia, ut Platoni uidetur: deinde ex immortali natura mistas, ut homines animo immortales, corpore mortales: tertiò circa reliqua quæ undiquaque mortalia sunt. Vel, circa essentias & formas materiæ expertes primùm, deinde circa formas à materia inseparabiles, tertiò circa ipsam materiam. Plato in Timæo de Deo mundi conditore sic scribit, Καὶ πολλῷ μᾶλλον τὸν πρώτον κρατῆρα, ἐν ᾧ τῷ τοῦ παντὸς ψυχῷ κεραννὺς ἐμίσγετο τὰ τῶν πρόσθεν ἀπολοιπὰ κατεχεῖτο μίσγων, τρόπον μέν τινα τὸν αὐτὸν, ἀκήρατα δ' ὀπίσω τοῦ ταυτὰ ὡσαύτως, ἀλλὰ δεύτερα καὶ τρίτα. Ergo Deus, qui & ingenitus & incorruptibilis est, unus & ipsa unitas fuerit: deinde genita quidem, sed incorruptibilia τὰ δύο dixerim: tertiò genita simul & corruptibilia, τὰ τρία. Possem & ex Pythagoræ philosophia aliquid de his numeris depromere, sed properandum est. Hoc tantùm addam, Deum etiã alio modo primum esse in seipso, τὸν ὑπερφυῆ, τὸ ὑπερούσιον, τὸ νοῦ τε καὶ νοητὸν παντὸς ὑπέρτερον καὶ κρείττω, τὸν καὶ πάντα ἀῤῥήτον καὶ ἄπειρον: secundò ὑπὸ νοῦν τοῖς αἰδίοις: tertiò ὑπὸ τοῖς αἰδίοις. Immensa hæc contemplatio est, neq; humanę opis: sed, quæ ad tertium usq; cœlum rapiatur, mentis.
36. ἐπὶ) Malim ἐπί.
41. δυναμένος) Lego δυναμένου.
42. ὁ δὲ μέγας ἡγεμὼν) Vndenam quæso didicit retulitq; Plato (inquit Iustinus in Parænetico) alato curru Iouem per cœlum duci, quàm à Prophetarum historijs? quibus nouit de Chrerubinis ita memoriæ mandatum: Et à domo egressa est gloria Domini, & ascendit super Cherubin: & susceperunt Cherubin alas suas, in quibus erant rotæ.
48. ἐτόρευε) adde γὰρ.
25.2. ἢ δύναμιν) Videntur hæc abundare nisi addas ἀνθρωπίνην. Locus est ex Timæo. Vide suprà .
7. πάντα λόγον κεκινηκότας) Loquutio est affinis prouerbio, Omnem lapidem mouere.
9. εἰ καὶ μὴ) Lego, εἰ μὴ καί.
10. περὶ δὲ φύσεων) Clarius legeretur, περὶ δὲ τῶν ἄλλων.
* H.S. 12 ἡμεῖς τε αὖ εἰκότως ἐγκελατόμεθα] Vbi pro τε repositum fuerit γε (quod mendũ frequentissimum est) nondum emendatum locum habuerimus. nam ut hæc uerba significent, Meritò non reijceremur, ex præsenti ἐγκελατόμεθα, faciendum fuerit præteritum imperfectum ἐγκελατόμεθα, quod iungatur cum αὖ. neq; enim ita loquetur quisquam Græci sermonis peritus, ἐγὼ αὖ εἰκότως ἐγκελατόμαι, dicere uolens, Ego meritò reijcerer. Verùm hoc modo, ἐγὼ αὖ εἰκότως ἐγκελατόμην, uel ἐγκελαβίμην. Sequendo igitur illam interpretationem, legendum fuerit, ἐγκελατόμεθα uel ἐγκελατοίμεθα. Sed mihi magis placet, tempus præsens retinendo, αὖ cum εἰκότως iungere, ut fit αὐεικότως. legendo etiam in principio huius periodi, εἰ καὶ οἱ ποιηταί. Sequendo enim illam priorem sententiam, uidetur pendere quodammodo oratio.

Ibidem. Lego ἡμεῖς γε αὖ. nisi malis ἡμεῖς γε αὐεικότως. & ab initio huius periodi, εἰ καὶ οἱ ποιηταί. sed sensus eodem recidit.
16. γένοιντο μὲν ἢ δύναμιν) Quid si sic? τρία μὲν ἢ δύναμιν, γένοιντο δὲ κατ' οὐσίαν, τὸν πατέρα, &c.
17. Post πατέρος punctum geminum signo. Ibidem sensus & constructio uidentur requirere ut ad ἀπόῤῥοιαν subaudiamus τὸ πα-

πρὸς, uel πρὸ αὐτοῦ: quare uertimus, & (ab eodem) Spiritus, &c. quod moneo, ne quis me cum Græcis illis sentire putet, qui Spiritum à solo Patre procedere asserunt.

25. ὅ ἐστι συμβεβηκὸς circa medium etiam præcedentis paginæ, τὸ ἀγαθὸν, τὸ ὄντως ὄν, &c. ἐπισυμβεβηκότα τοῦ θεοῦ, hoc est accidentia uel adiuncta Dei, appellauit. hic autem docet accidentia hæc huiusmodi esse ut perpetua & inseparabilia sint. In Deum quidem, qui simplicissima purissimaq; & totus undiquaque essentia est (quamobrem & uerè ens, & ens entium appellatur, & in sacris literis, Ego sum qui sum) accidentia non cadunt: sed ueluti accidentia quædam ei attribuit contemplatio nostra, quæ absq; phantasia in hoc ergastulo nihil cogitat, ὥστε καὶ τὰ ἀμερῆ μερισῶς νοεῖ.

26. Color est accidens corporis necessariò. sine corpore enim aut superficie eius, nec esse nec definiri potest. Separabile tamen accidens dicitur, non quòd ipsum sine corpore esse queat: sed contrà corpus sine ipso: siue re ipsa: (corpora enim quædam colorem nullum habent, ut aer, aqua) siue cogitatione & definitione. nihil enim ad corporis essentiam facit. Sic bonitas, sapientia, &c. & primò & necessario in Deo insunt, sed tanquam ideæ & essentiæ quædam potius, id est formæ essentiales, ut Platoni uidetur, quàm accidentia. itaq; sine ijs Deus esse non potest, ne sine seipso sit. ipse enim ipsissima bonitas est. Sic fons sine aqua esse non potest: ratione tamen ab ea distinguitur, quòd aquæ principium sit, non simpliciter aqua: & quòd aqua in eo purissima: & quòd perennet. nec exhauriri possit, ut aliæ in lacunis aquæ: & quòd corpore aut loco minimus, potentia maximus sit. Verùm hæc omnia magis ut intelligentiæ nostræ accommodantur, quàm ut re uera sunt, de Deo dicuntur aut dici possunt. Et pulchrè Timæus apud Socratem, Εὰν ἄρα μυθολογῶν ἥπερ λόγους παρεχόμεθα εἰκότας, ἀγαπᾶν χρὴ, μεμνημένον ὡς ὁ λόγων ὑμεῖς τε οἱ κριταὶ φύσιν ἀνθρωπίνην ἔχομεν· ὥστε περὶ τούτων τὸν εἰκότα μῦθον ἀποδεχόμενοι πρέπει μηδὲν ἐπιπέρα ζητεῖν.

29. συγκεχρωσμένα] Pulchrum hoc uerbum est, tum raritate (non memini enim apud alios legisse) tum significatione. uidetur autem idem significare quod συσσωματοῦσθαι, ut ita dicam, hoc est concorporari, in unam & eandem corporis essentiam redigi (nam χρὼς χρωτὸς corpus est) ut aqua & farina subigendo in unam massam uniuntur. Præsens huius participij uidetur συγχρόω, inusitatum.

33. πεδυσάμενον] Passiuè accipitur: quod rarum est in aoristis medijs. Ibidem pro ὥσπερ γὰρ, lego καὶ γὰρ, uel ἀλλ' ὥσπερ γάρ.

37. Post πρόνοιαν deest uerbum quod accusatiuum illum regat, ἐπέχῃ, uel ὠφελήσει, uel διοικῇ, uel aliud simile.

Ibidem post τῶν δὲ, adde τῶν.

39. αὐθαίρετον καὶ τῶν ἀρετῶν] Plerique ueterum Græcorum nimium uidentur tribuere libertati arbitrij: nimirum quòd ex philosophia eam opinionem sibi retinuissent. Augustinus, utpote exercitatus à Pelagianis, multò circumspectius de eo disseruit. Dominus in Euangelio dixit, Sine me nihil potestis facere. Et Paulus, Non sumus idonei ex nobis ipsis cogitare bonum, &c.

26.3. Quæ de angelis uirginum amatoribus dicit, cautè legenda sunt. Nam quæ Moses de filijs Dei, id est religiosis hominibus, aut saltem prognatis ex pijs, qui se matrimonio iunxerant cum puellis impijs (unde נפילים gigantes, prognati sunt) scribit Gen. 6, ipse ad Angelos transfert, qui alicubi in Scripturis filij Dei nuncupantur.

11. ἀλλαπάσσων] Clarius dixisset ἀλλαπάσσων τὴν θείας uel πεφυκυῖας.

12. τὸν ἄρχοντα τῆς ὕλης] Sic & Christus principem huius mundi uocat.

19. οἱ δαίμονες] Lego οἱ γίγαντες.

25. ἀπ' οἴκων δ' ἀπαπίπτοντας] Lego ἀπ' οἴκων καταπίπτοντας (uel ἀκροπίπτοντας) ἀτὴ θεῶν τοὺς δ' δυτυχοῦντας ἄγει τὸν (τὸν uidetur abundare) πρὸς ἐλπίδα καὶ δίκαν. ut hactenus sint uerba Euripidis, deinde author subijciat, δυπρωτεῖν ἢ κακῶς.

35. Lego, φύσιν πόιον.

38. λόγῳ.

46. ἄγεσθαι καὶ φέρεσθαι] Vide prouerbium, Agi & ferri, apud Erasmum.

27.22. ἐγκόπτουσιν) Huc pertinet quod de Nemorensi uel Aricina Diana scribit Gyraldus, cuius sacerdos rex dicebatur. serui de honore decertabant, fugitiuus qui uictimam prior mactasset, alteri quem gladio uicisset, succedebat, &c. Meminit idem Tauricæ Dianæ cui hospites mactabantur: & uirgines etiam Dianæ aliquando mactatas refert. Herodotus libro 2, Gladijs (inquit) frontes concidunt Cares in AEgypto, in festo Isidis: & in alijs quibusdam sacris, fustibus se inuicem cædunt.

24. τοῖς ἀστραγάλοις) ἀστραγαλωταὶ μάστιγες ab Eustathio nominantur Iliad. ξ & ψ. καπ-

κροτοῦν

κροφῶν δὲ (φησὶν) ἢ ἀστραγάλων ἢ χριστῶν πνῶν γνιερομένων.

30. ἐφ' ἑτέρων] Fortè ἐφ' ἑτέροις. sic enim aliquoties hanc præpositionem cum datiuo construit Athenagoras, hoc sensu, in alicuius honorem.

32. De Neryllino an alius quisquam meminerit nescio.

43. Δύσπαρι] Versus est Homeri: unde Parianos Alexandrum Priami filium, qui alio nomine Paris dicebatur, coluisse suspicor. Est autem Parium ciuitas Asiæ in regione Mysiæ.

28.3. Peluis aureæ Amasidis AEgypti regis historiam prosequitur Herodotus libro secundo.

27. ὠμβατεύοντες αὐτῶν τοῖς νόμασιν) Lego τοῖς ὀνόμασιν: hoc est, eorum nomina inuadentes, uel subeuntes, nomina aliena sibi usurpantes. nam & suprà pagina 27, similiter hac loquutione utitur author, & similiter de idolis loquens, quorum nomina sibi dæmones usurpant.

36. μέμφι) Datiuis huiusmodi ἴσι, βουσίρι, μέμφι, Herodotus uti solet.

43. ὕστερον) ὕστατον scribo, ex Herodoti codice.

47. οἵτε οὖν ἄλλοι) Videtur uerbum aliquod deesse, ut sensus sit, Ergo & alij quos pro dijs Aegyptij colunt, homines fuerunt, uel potius, reges AEgypti, & postremus eorum Horus.

29.8. ἄρσενας) Lego ἔρσενας Ionica dialecto, qua usus est Herodotus. cuius & hæc sunt, θηλέας pro θηλέας, κατάπερ pro καθάπερ: & ἰοῦν pro ἰὼν in accusatiuo, eiusdem, ni fallor.

14. Post ἀπαλλαχόμενοι interrogatio signanda est.

15. ἱακόρους hîc uocat ipsos sacerdotes. Annotarunt quidam ἱάκορον honestiore loco habitum quàm νεωκόρον.

19. Lege ἀνωγημάτων, Ionicè.

20. Sic lege, οὐκ εἰμὶ πρόθυμος ἐξηγεῖσθαι, ἔξω ἢ τὰ ὀνόματα αὐτέων μοῦνον, νομίζων τοὺς αὐθρώπους ἴσα περὶ αὐτέων ἐπίστασθαι: & ita subiunge, μὴ πτσθύειν ὡς μυθ. &c.

23. σιωάπων) Ex coniectura sic lego, συμφωνοῦσι μὴ εἶν ἀίδιον αὐτοῖς χρόνον.

25. Negationem μὴ ante βασιλῆς reposuerim, perspicuitatis causa.

26. καὶ ὅσι μὴ ἄνθρωποι) Pro μὴ lego ἦσαν: quod & sententiæ conuenit, & constructioni. alioqui enim ad μὴ nihil redditur.

31. Apollodori bibliothecam siue de dijs librum Romæ nuper euulgatum esse audio. Pro μαθήματα lego παθήματα: quod ex sequentibus tribus aut pluribus locis approbari potest, & res ipsa loquitur.

35. τὴν τυφῶνος βόρον) Herodoti codex noster habet, ὃς δὲ τυφῶνα τοῦ μὴ ὅσιον ὄντι λέγειν. Suspicetur autem aliquis rem turpem & obscœnam, quam aures honestæ uix etiam in profanis rebus nominandam audire sustineãt. Quum Typhon inuentum Osiridis cadauer (ut refert Plutarchus) in partes xiiii. diuisum disiecisset: Isis perquirendo singulas reperit, præter pudendam: quæ in fluuium proiecta mox à phagro & oxiryncho piscibus deuorata fuerat. illius igitur loco ad eius similitudinem factum φαλλὸν consecrauit. cui etiam nunc diem festum AEgyptij celebrant. Hæc ille. hoc autem phalo (aut potius phallo) percuti solitos in sacris illis execrandis AEgyptios probabile est.

38. εἰσὶ δὲ καὶ αὐτάφαι] De Osiridis sepultura eum sentire conijcio.

40. Et deinceps sic lege ex codice Herodoti, ἐν ὃς ἱρῷ τῇ Ἀθηναίης, ὅπισθε τοῦ νηοῦ πανταχῇ ἐχόμενοι τοίχου, καὶ ἐν ὃς τεμένεϊ ὀβελοὶ ἑστᾶσι μεγάλοι, λίθινοι· λίμνη τε ἔστι ἐχομένη, λιθίνη κρηπῖδι κεκοσμημένη, καὶ ἐργασμένη εὖ κύκλῳ, μεγαθεῖ, ὡς ἐμοὶ ἐδόκεε ὅσον περ ἐν ἐν Δήλῳ, ἡ τροχοειδὴς καλεομένη. ἐν δὲ τῇ λίμνῃ ταύτῃ τὰ δεικηλα, &c. quanquam etiam δείκηλον per ε in medio scribi potest.

30.1. καὶ οὐ μόνον ὁ τάφος τοῦ Ὀσιριδος) His uerbis Athenagoras ipse insinuat Herodotum de Osiridis sepulchro sensisse. Memorantur & aliorum deorum sepulchra passim ab Arnobio & alijs. Sepulchrum Olympij Iouis apud uos ostenditur, Tatianus contra Gentes: apud quem & Dionysium in Omphalo sepultum legimus. De diuersis quidem Osiridis sepulchris non pauca tradit Plutarchus in libro de Iside, &c.

3. πεδαλείγματα τῶν νεκρῶν ξυλινα) Vide quæ ex Plutarcho scripsi, suprà ad paginam 13.7.

5. τὸ οὖν ὅσιον ποιοῦμαι, ὄνομα) Iterum de Osiride eum sentire dixerim: cuius & phallum & sepulturam suprà nominare noluit. Vide annotata superius ad pag. 13.7.

9. Lege τῶν δηοῖ.

*H. S. 10. καὶ αὐτὸν ἱερόν.) Non est apud Homerum hic accusatiuus ἱερόν. nec dubito quin superscriptum ab aliquo fuerit tanquam declaratio pronominis αὐτόν.

13. Lego αὐδῶν τε) χώρατ' &c. Hos uer-

sus Hesiodi in ipsus poematis non reperio.

17. Post φὶ χρόνι φανεὶς, sic lego ex codice Pindari, Ἀνδρ' ἐκ θανάτου νομίσαι. Ἡδὺ ἐαλωκότα. χερσὶ δ' ἄρα κρονίωρ ῥίψας, &c. Locus est in Pythijs, Carmine 3, in quem scholia Græca leget cui uacabit.

21. Malim Ω χρυσὲ δεξίωμα, ut alij legunt, locum hunc citantes.

*H.S.22. Ως ὅτε] Particula ὡς in exempl. non est. eam, quòd necessaria esset, addidi ex alijs authoribus qui eosdem citant uersus. apud quos etiam δεξίωμα legitur, non ἀξίωμα. quod tamen retinui, non quin illam lectionem hac meliorem iudicarem: sed quòd hæc non penitus displiceret.

23. οὐ παῖδ' ὀν ἀνθρώποισιν, ὁ φίλτ' πατήρ. Versus sunt Euripidis, quos & Stobæus recitat in Laude diuitiarum, cum alijs pluribus.

26. τί με] Lego τὶ δεῖ, uel τί με δεῖ.

30. De Ino uel Inone, & Melicerte seu Palæmone lege Onomasticon nostrum, & Eustathium in Odysseę.

34. ὡς, lego οἱ.

35. De Derceto uel Decertone est quod legas in Onomastico nostro. De Syria dea Luciani libellus extat.

31.1. Lege δεκάτη γρ ἐν, ut sint duo nomina tiui.

Verubus 5.6.7. Γαίης τέκνα φέριστα καὶ ὀρανῶ ἀγκάλεσαν Ἀνθρωποι, Γαίης τε καὶ Οὐρανῶ ὄνομαθόντες, οὕνεκα οἱ πτοφέεσσι ἔσαν μερόπων ἀνθρώπων.

12. De Antinoi cultu apud Romanos, & sacratis ei lucis, Theophilus etiam & Tatianus mentionem faciunt: & nos in annotationibus in Tatianum multa diximus, pag. 371. editionis apud nos excusæ.

15. Κρῆτες ἀεὶ ψεῦσαι) Versus sunt Callimachi in hymno Iouis, qui hodiecq; extat. secundus integer erit si addas, ἐσσὶ γὰρ αἰεί. Adi scholiasten Callimachi super his uersibus: & prouerbium in Chiliadibus Erasmi, Cretiza cum Cretensi. Epimenidis uersiculum diuus Paulus citat, Κρῆτες ἀεὶ ψεῦσαι, κακὰ θηρία, γαστέρες ἀργαί. Sic & Hesiodus in Theogonia, Ποιμένες ἄγραυλοι, κάκ' ἐλέγχεα, γαστέρες οἶον, Musis sic alloquentibus pastores.

22. ὁ γηγενὴς) Lege, ὁ ἀγήνωρ, uel ὁ μὴ γηγενής.

26. Lege οἱ ἔρωτες.

29. ὧν τὸ σεμνότερον πρὸς αὐτῶν) Simili argumento usus est superius à sacerdotibus AEgypti, qui & ipsi deos mortales faciunt.

38. νομίζοιεν) Melius νομίζοιντο.

†H.S.32.9. ὑμᾶς μὲν οὖν) Puto legendum ὑμῖν, ut sit οὐ οἶδα ἀπελογῆσθαι ἐμαυτῷ ὑμῖν. id est πρὸς ὑμᾶς. nam si post ἐμαυτῷ, futurum νομίσετε aut aliquod huiusmodi ponamus, palàm pronomine composito pro simplici abutemur, dicitur enim οὐ οἶδα ἀπελογῆσθαι ἐμαυτῷ, at οὐ οἴδατε ἀπελογῆσθαι ἐμέ. Quanquam miror cur non potius dixerit Athenagoras, οὐ οἶδα ἀπελογημένος, quàm οὐ οἶδα ἀπελογῆσθαι ἐμαυτῷ. est enim illud genus loquendi elegantius quàm hoc.

10. Post ἐμαυτῷ uidetur deesse uerbum νομίσετε, aut simile, sequente commate, & mox legendum, σωίσεσθε πάντας ὑπερφρονοῦντες. εἷς γὰρ ὁ βίος. &c.

13. Lego ἑκάστος.

22. Lego, καὶ τὸ φυτεῦσθαι.

25. μετὰ θεοῦ καὶ σὺν θεῷ) An pleonasmus hîc est, an μετὰ θεοῦ simpliciter apud Deum significat? σὺν θεῷ uerò, Deo adiuuante? an σὺν præpositio maiorem coniunctionem & ueluti unionem quàm μετὰ insinuat?

27. Pro ἢ lego ἐ.

41. καὶ γὰρ τὸν τῇ θυγατρὶ) Alij non cum filia Thyesten, sed cum fratris uxore concubuisse dicunt. Vide Onomasticon nostrum. Quæ ibidem sequuntur, βασιλεῦς ἐθέλων καὶ Θυέστης ἐκδικηθῆναι, nescio quomodo commodè reddam.

46. Pro τὸ lego ζ.

33.5. δεσπότα.

7. αὐτοὺς καὶ τοὺς πέλας) Pro καὶ lego πρός.

14. ἡμῖν λέγοντος τοῦ λόγου) Hæc citatio uidetur tantum sacræ scripturæ aut ipsius Filij Dei uerbis conuenire: quis autem horum uerborum sit author, iam non inuenio.

24. Αμητος proparoxyt. messem interpretantur, hoc est ipsas fruges: oxytonum uerò tempus messis.

33. Lege, ὁ γὰρ φ' μελέτη.

35. ὁ γὰρ δὲ σύζυγος) Atqui coniugium institutum est, teste Paulo, non modo ad procreandos liberos, sed etiam ad uitandam scortationem. Idem satius esse docet matrimonium contrahere quàm uri. Et uetustas concubitum cum uxore legitima (siue secunda siue tertia) castistatem appellauit. Fieri potest ut ab Encratitis uel Tatiano, qui & ipse doctrinam suam sub Antonino philosopho sparsit, hæc inserta sint.

*H.S.30. πρακτικαλυμμένως malim aduerbialiter. ut dicitur ἀπρακτικαλύπτως, pro Palam, Manifestè.

40. τῶν χεῖρα τοῦ θεοῦ) Hoc est τῶν πλάσιν ἢ κτίσιν

ἄκτίσιν θεῦ. sequente pagina, χεῖρα καὶ γνώμλν θεῦ nominat.

42.1. Pro τ fortè legendum καὶ. Rara quidem est hæc loquutio, λύειν τὶ πρός τι, pro ἀπό τινος.

45. ἡ πτέρνη τῶν σώφρονα] Subaudi, monet uel arguit. Speciem habet prouerbij quale est Sus Mineruam. Vsus eius esse poterit, ubicunq; improbi homines bonos ex suo animo suisque moribus metiuntur, aut immerentes uituperant. Erasmus in suis Chiliadibus non obseruauit.

*H. S. 34.3. ἀρσενες γὰρ ἄρσεσι) Alludit ad D. Pauli locum.

5. ἀπμοῶτον) Ab ἀπμόω, sed receptius est ἀπμαίω.

7. ὄρνιθ) Lego ὄρνιγα.

11. οἱ δίκλω ἰχθυων ζῶντον) Alludit ad uersus Hesiodi lib. 1. Operum, ἰχθύσι μὲν καὶ θηρσὶ καὶ οἰωνοῖς πετεινοῖς. Ἔδειν ἄλλήλους (νόμον γὰρ ἔσιν) ἐπεὶ οὐ δίκη ἔσιν ἐν ἀνθρῶποις.

17. Pro αὐτοὺς fortè ἄλλους reponendum.

25. ὁ δόλτρον) Addo φόνον.

33. Malim, τίς ὀχ ὑμῶν πόδι ἀπουδάσεις τὰς δ' ὅπλων, &c.

†H. S. Ibidem. τίς ὀχὶ τῶν πόδι ἀπουδῆς) Idem ualet τῶν πόδι ἀπουδῆς, ac τῶν πόδι ἀπουδάσων. Siue autem dicas τό μοι δὴ πόδι ἀπόδασον, siue τῶν πόδι ἀπουδάσων (ut dicitur τό δὴ τῶν ἀδυνάτων) perinde est. Aut igitur mutanda non est hæc lectio, τίς ὀχὶ, Aut, si mutetur, hæc loquendi per genitiuum forma retinenda est.

35.24. ἢ) Lego ἢ, præcedente commate, ut sit una periodus usque ad ἐκ δὲ τῶν νοητῶν. ubi sic lego, ἐκ δὲ τῶν νοητῶν οὐδὲν κωλύει, ἢ τὴν Πυθαγόρων καὶ τὴν Πλάτωνος. De Platonis sententia lege Eusebium De præpar. Euang. 11.18. Quòd si atomi rerum principia sunt, ueluti incorporea, νοητὰ καὶ λόγῳ θεωρητὰ μόνον, & horum dissipatione interire mundus, & rursus coagmentatione nouus exoriri potest, cur non singulorum etiam corpora noua oriri & resurgere possent? Quòd si etiam alia statuantur principia, homœomeriæ, elementa quatuor, si mundus poterit nouus ex eis coalescere, eadem & de singulis corporibus fuerit ratio, aut ut nihil tale circa mundum eueniat, poterunt tamen singula ex quibus constituta sunt initio, in eadem q̃ resoluta, denuo ex ijsdem principijs renasci. Plato mihi uidetur (inquit Iustinus) etiam de resurrectione sententiam, à Gentibus minimè creditam, à Prophetis didicisse. in eo enim quod affirmauit animam unà cum corpore iudicari, nihil aliud insinuauit, quàm si sententiæ de resurrectione astipularetur.

41. Lego ἀπαλέχητα.

42. καὶ redundat.

Ibidem. πάντων ὑπηκοίων γιγνομένων) Poterat & ὑπηκοίων legi, hoc sensu, ut omnes homines uobis subijciantur, uel omnes hostes uestri in potestatem uestram ueniant, ἐπίκειρον quidem uel ἐπήκειον, mercedem, præmium & manupretium significat.

43. Lego ἡμῶν per η.

FINIS.

H. STEPHANVS P. NANNIO. S. D.

ANNVS agitur septimus, Nanni, quum ego ex Britannia rediens, uestram Louaniensem Academiam & te eius columen celeberrimum inuisi: à quo tempore mihi non iam de nomine duntaxat, sed etiam de facie notus esse cœpisti. Ibi cum de alijs scriptoribus ἀνασυρέσεις, tum de Athenagora orto sermone, quam de illius exemplaribus spem tibi quidam eripuerant (suum solum in uniuersa Europa antigraphum extare dicentes) memini me non sine magna tua uoluptate reddere. Iam enim alterũ exemplar de illius resurrectione libelli reperisse me, insuper uerò de tertio sperare etiã audere aiebam. Tuum uerò gaudium eo quem paulò pòst attuli nuntio de inuenta altera eiusdem Athenagoræ oratione, cumulasse me recordor. Cuius itidem unum præterea exemplar nancisci, non solùm in uotis, sed in spe etiam mihi esse dicebam. Iam uide Nanni quàm non inanis illa fuerit. Vtriusque orationis exemplar unum, ultra iam inuenta, in manus meas peruenit. Orationis De resurrectione antigraphum in regis Gallorum bibliotheca offendi, quæ est non extra Europam, sed in pago Calliroe Parisus uicino: alterius autem exemplar Romæ Guilielmus Sirletus uir doctissimus mihi ostendit, & eius copiam perlibenter fecit. Nunc utranque ad te mitto, ex mea editione: si non ut uolui, certè ut potui emendatam. Atque utinam nulli mendosiores libri essent, Huius authoris stylum hyperbatis plenum postquam tandem mihi familiarem reddidi, in hac mea editione positis passim parentheseωs notis, uiam lectoribus straui, & aditum ad quosdam locos, qui mihi difficillimus fuerat, illis facillimum effeci. Quas habebam coniecturas in multos prioris orationis locos, in unum collectas ad calcem libri reijciendas putabam: quia, meo more, nimium religiosus in sequendis meis exemplaribus, quàm temerarius in ijs corrigẽdis esse malebã. Sed Gesnerus (ille literariorum laborum Atlas) in suis annotationibus me hoc onere leuauit. Sunt tamen quæ addenda illis existimem, nonnulla. Quinetiam in libellum De resurrectione alicubi meas coniecturas protuli, necnon aliquot locis (quos fortè inter legendas operarum nostrarum formas consideraueram) in tuam interpretationem familiariter & liberè inquisiui. Quod quanto cum fructu fecerim, nescio: illud quidem certè poetæ Græci uerbum uerissimum esse scio, σοὶ τε δὴ ἔρχομαι. Vale. Ex typographeo nostro. X. Cal. Iun.

HENRICI STEPHANI TYPOGRAPHI ANNOTATIONES in Athenagoræ philosophi Christiani orationem De resurrectione mortuorum.

PAG. 40. vers. 26. τοῖς ἀνολλυτοις κεχαρισμένον] Infrà pag. 57. ὃ τοῖς ἀνολάστοις καὶ λάγνοις φίλον, φαγωμένν. &c.

42.29. τῶν μηδικῶν τράπεζαν ἐκείνων] Hoc, ut opinor, referendum est ad historiam illam quam narrat primo libro Herodotus, de Harpago qui filij sui membra ab Astyage apposita imprudens comedit.

43.30. τρίτης δὲ ἡμέρας τῶν ἑκάστου ζώστροφῶν γενομένης] Puto legendum γινομένης. ut pag. 45. uer. 7. γινομένων pro γενομένων. Hîc præterea non malè fortasse ante ἡμέρας adatur ἡλ.

44. ὃν πολλῶν ἐκεῖνον ὄγκον ἐπεισαχθέντα) Ferri utcunque potest hoc participium ἐπεισαχθέντα ab ἐπεισάγομαι. sed, aut ualde fallor, aut scriptum reliquit Athenagoras ὑπεζαχθέντα per ι non ει, ab ὑπεζάγομαι. significat enim ὑπεζάγομαι non solùm Sternor, Insternor: sed etiam Accumulor. unde ὑπεζαχθεὶς uel ὑπεζεσταγμένος. Accumulatus, Congestus. ut ita hîc interpretemur, Et magnam illam molem ad saburrandum uentrem congestam. Suum tamen cuiq; hîc relinquo iudicium. tolerari enim potest, uti, dixi etiam nostra lectio.

44.16. μεταβεβληκὼς) Antea legebatur μεταβεβηκὼς. sed certior illa lectio ex nomine μεταβολὴ, quo toties hac in re utitur, & participijs μεταβληθεῖσαν & συμμεταβαλλομένων, quæ proximè sequenti pagina usurpat.

31. (προσειρήσθω δὲ τοῦτο σωκθέτερον καὶ πρ.) Id est. Ita enim, consuetudinem sequendo, appellet. At tu uertis Nanni, Adijciat quoq; id ũitatũ esse. longè, ni fallor, à sententia authoris discedens, & magnã etiam uerbo προσειρήσθω uim afferens. Nam προσερεῖν (sicut & προσφωνεῖν & προσαγορεύειν) nõ significat Adijcere, sed Compellare, Appellare. Vnde & pag. 63. προσρήματος, appellationis, ὀνομασίας: non autem adiectionis siue additionis significat. Deinde προσειρήσθω passiuam & terminationem & significationem habet: adeo ut Latinè quoq; tibi passiuo uerbo utendum fuerit. Sed fortasse non animaduersa parenthesis tibi imposuit.

45.46. μέρεσι καὶ μορίοις) In superiori editione legitur, μέρεσι καὶ χωρίοις.) At illam lectionem comprobant cum alij loci, tum qui sunt pag. 41 & 45 & 53.

46.17. μὴ μιζοθήρεις) Antea legebatur μὴ μισοθήρεις. quam lectionem in tua interpretatione sequutus es, quum hanc, ut suspicor, non inuenisses. quæ si tibi, ut & mihi, magis placuerit, interpretationẽ tuam mutare poteris.

48. ὀδὲ γὰρ ἔσαι] In margine prioris editionis adnotatum est, ὃ γὰρ πρὸ ἐλκει. sed adnotatum, opinor, ὄναρ ἐκ ὑπῆ.

48.16. κὴ πρὸ φθορᾶς] In priori editione habet καὶ ὑπὸ φθορᾶς. in ueteri codice πρὸ φθορᾶς. Lectionem illam prætuli, sed ν sublata, ob omnino similem eiusdem uocabuli usum in hoc libello.

50.3. τύχοις ἢ σωδιαιωνίζωσιν) Videtur potius impedimento quàm adiumento huic loco esse particula δὲ. Porrò gaudet hoc uerbo σωδιαιωνίζειν Athenagoras: utitur enim & infrà pag. 53, item 62.

51.29. ὅθεν οἶμαι χρῆναι δίκαιον) In ueteri codice legitur χρῆν. at ego non dubito quin author scripserit χῶ, per parenthesin οἶμαι addens, ut ferè solet. Id est, Vnde (opinor) parerat. Nisi fortè legamus, ὅθεν οἶμαι ἂν δίκαιον. sed mihi non placet.

41. ἔχω δὲ τῇ τάξει διὸ τοῦ δύουσαν) Prior editio negatiuam particulam non habet, quam ex ueteri codice posui: ut pro καὶ μάλιστα συνυπάρχουσιν, καὶ ὅτι μάλιστα σωυπάρχωσιν. Non quidem, inquit, quòd ordine sit posterior: sed quia &c.

52.2. πᾶσαν ἐπείρησαν αἰτίαν) Non uideo quomodo ferri uerbum ἐπείρησαν posit: sed nec ἐπεχείρησαν in eius locum reponi quî possit, satis perspicio. quod legisse tamen uideris.

9. μηδ' αὐξάνεσθαι. Hæc quæ sequuntur uerba, τουτέστι τοὺς κομιδῇ νέους παῖδας· ἔτι δὲ πάντας αὐξάνεσθαι, in priori editione deerant. ego pro δὲ, legendum aut δὴ aut γε existimo. alioqui perperam suspensa sententia maneret.

12. δικαιοῦσιν) Aliam huius uerbi interpretationem desidero. Ais enim, Ipsi quoque æquum censent ut non ob iudicium resurrectio fiat. Quasi uerò Deus ex eorum pendeat iudicio, quid illi æquum esse uel non esse censeant, respiciat. Et, ut nihil ab-

surdi ex hac interpretatione sequeretur, dicendum esset δικαιοῦσιν ὁ γίνεσθαι, uel potius δικαιοῦσι μὴ γίνεσθαι. Sed in hoc genere loquendi locum haberet ἀξιοῦσι; an item δικαιοῦσι habere possit, nescio. Quare δικαιοῦσι puto uertendum Probant, quasi διὰ δικαιωμάτων. δικαιώματα enim latè aliquando pro quibusuis probationibus accipi, satis notum esse potest.

20. καὶ πρός γε τῶν ἄλλων) Vertis, & inter reliqua. at πρὸς cum genitiuo id significare nullo modo queat: imò ne aliam quidem ullam huic loco aptam habere potest significationem. unde fit ut legam πρό γε τῶν ἄλλων, id est Ante alia.

53. 5. καὶ διαλυθγόντων) Hæ uoces in priori editione non erant: quæ tamen uidentur esse necessariæ.

35. κατὰ τὴν ἰδίαν] γράφεται οἰκείαν.

38. λογιζόμενοι) γράφεται λογιζόμενοι. Quæ lectio mihi magis placet. ut sit ἐγνιζεῖδω μηδεὶς, λογιζόμενοι ὡς. &c.

39. τὸ μέτρον) Malim uertere Mensuram, quàm Modum. etsi Modus pro Mensura etiam accipitur. sed uitandam esse in interpretatione ambiguitatem, optimè nosti. Quæ sequuntur in tua translatione uerba, non inueni quomodo distinguenda essent: ista, Nec mirum, quum non una sit rerum perdurantium natura: unumquodq; enim pro sua natura perdurationem habet: non inueneris in purè incorruptilibus & immortalibus parem istiusmodi perdurationem. Hæc enim uerba non satis aptè cum præcedentibus colligari uidentur. at sublatis ijs quæ de tuo addidisti, optimè cohærebunt, hoc modo, Neque unam esse perdurandi mensuram: quia ne perdurantium quidem rerum una est natura. Si enim secundum propriam naturam unumquodq; perdurantium habet perdurationem, non inueneris &c.

46. ἄτε δὴ τῶν μὲν). Valde me turbauit hic tua interpretatio, cuius neque per se, neque cum Græcis uerbis collatæ sententiam probabilem inuenire potui. nam quum dicat Athenagoras τῶν μὲν, & τῶν δὲ, nimirum τῶν μὲν καθαρῶς ἀφθάρτων καὶ ἀθανάτων, deinde τῶν δὲ ἀνθρώπων. tu hæc duo & horum duorum ingens discrimen confundis, & quæ duabus diuersis tribuuntur naturis, tu uni humanæ tribuis. Considera diligenter hunc locum obsecro, & uide an non hæc sententia sit eius interpretatio, Vtpote quum illæ incorruptibiles naturæ, ab initio immortales creatæ sint, & sola creatoris uoluntate sine fine permaneat: homines autem, secundum animam quidem, iam inde à creatione habeant mutationis expertam perdurationem: at secundum corpus ex ipsa immutatione incorruptibilitatem assumant. Hanc eandem distinctionem apertè etiam declarant quæ sequuntur, ubi ait, Ad resurrectionem respicientes, & corporis dissolutionem (ut quæ hanc uitam consequatur, egestatis & corruptioni obnoxiam) expectamus: & post eam, corruptionis nesciam perdurationem speramus. Adeo ut neque brutorum morti hominum mortem, nec immortalium perdurationi hominum perdurationem assimilemus.

54. 11. ὑπὲρ τῶν τῶν ἀνθρώπων δαιμονίων] Ex accusatiuo genitiuum faciendum puto: ut legatur, ὑπὲρ τῶν ἀνθρώπων δαιμονίων. at contrà alibi hæc præpositio genitiuum pro accusatiuo habere mihi uisa est.

21. ἀδελφὸν τὸν θανάτου τὸν ὕπνον ὀνομάζουσιν] Video in præcedenti oratione pag. 13, uers. 9 & 10, ὕπνῳ καὶ θανάτῳ διδυμάοσι.

25. ἕνεκά γε τῆς ἠρεμίας) interpretaris, Ratione quietis. quasi ἕνεκα τῆς ἠρεμίας idem esset quod διὰ τὴν ἠρεμίαν, aut ὡς λόγῳ τῆς ἠρεμίας. quum uelut restrictionem quandam denotet: quasi diceret, non usquequaque similia, sed in ijs tantùm quæ ad quietem spectant. Malim igitur, Quantum quidem ad quietem attinet. uel, Quietis quidem respectu. uel Quatenus quidem ambo quiescunt, & nihil. &c. Sed & illud non placet quod quum hic bellè procedant omnia ex ijs quę in contextu Græco habentur uerbis, tu de tuo nescio quæ addideris.

56. 5. καὶ πῶς ὁ τέφυκεν ἀχρή. ὁ γὰρ οἶμαι) Me torsit hic locus, & in eo immoratus sum aliquandiu: sed grande pretium moræ tandem me reportasse existimo. Nam hæ duæ particulæ ἀχρὴ quid sibi uolunt? quid aliud quàm sententiam alioqui manifestam perturbant? Deinde ista loquutio, ὁ γὰρ οἶμαι φιλοτιμίας τὸ ἐθέλειν, qualis erit, & quid significabit? Certè nihil aliud sonare potest, ὅσον φιλοτιμίας ἐστὶ, quàm ὅσον φιλοτιμίας πρόσεστι, uel τὸ φιλότιμον ἀνδρὸς, uel ὅσον φιλοτιμοῦν ἀνδρῶν ἔργον ἐστί. Hic igit dicet id ἐκεῖνο φιλοτιμίας, quod sententia ostendit & ratio etiam docet eum uelle dicere ἐκεῖνο φιλοτιμίας. Quid enim aliud, ὁ γὰρ οἶμαι φιλοτιμίας (sub. ἐκεῖνο) significare posit? At tu quũ absurditatẽ sequi ex hac particula negatiua animaduerteres, prudenter eam reiecisti: sicut & ἀχρὴ, quæ sententiam præcedentem

dentem impediebant. Sed quid tu pro illis? Nihil. At ego articulum ἄ reijcio, uerbum χρὴ respuo, negatiuam οὐ repudio: uerùm literas omnes harum particularum, præter unam, seruo. & ex tribus uocibus unam, literis seruatis & earum ordine, compono: ex ἄχρηὸν faciens ἀχρεῖον. ut post πέφυκεν notetur πλεῖα sιγκὴ, deinde legatur, ἀχρεῖον γὰρ οἶμαι φιλοτιμίας τὸ &c. Id est, Inutilis enim ambitionis esse puto, uelle, &c. aut, uanæ ambitionis. Aut commutata forma loquendi, Inutiliter enim, uel, Intempestiuè enim ambitiosi hominis fuerit, uelle. &c. Vides quàm parua sit mutatio ex ἀχρὴ οὐ in ἀχρεῖον. animaduertis quàm bene fluat oratio cum hac uoce: quæ quàm usitata sit in hoc sensu passim apud authores, non ignoras. Sed & ex hoc ipso scriptore si testimoium requiris, habes locum pag. 40, οὐκ ἀχρεῖον φαίνεται. Pro quo etiam sæpe dicunt Græci, οὐκ ἄκαιρον φαίνεται, quo modo & Latini, Non intempestiuum uidetur. Quid igitur superest? quid uerò aliud quàm ut hanc emendationem approbes? Ac ne putes apud Athenagoram solum huiusmodi menda reperiri. tale est apud Diogenem Laertium in uulgata editione πῶς μὴ ὄν pro πῶς μὴ ὄν. & contra apud Strabonem, ῥιοχάρ τοταμὸς, pro ῥεῦ ὀχάρ τοταμός. Et hæc quidem quasi ἐξ ὑπομέτρου habe.

6. τὸ καταίνειν ἢ διαιρεῖν νῦν.) Quum mihi aliquantum negotij exhibuisset superioris loci difficultas, utpote turpiter deprauati: eã excepit hæc non minor, imò uerò multò maior, ob errorem quem initio quidem inextricabilem esse credebam: ex eo tamen, ni fallor, me extricaui, & nunc alios itidem extricabo. Igitur quum uiderem ex ueteri codice adnotatum esse κατάγειν, initio de hoc loco minus laborare, & tanquam aliquid adiumenti ad eum intelligendum allatura illa esset lectio, minus anxius esse cœpi. Sed tandem comperi nihil differre scriptam lectionem ab impressa: nisi quòd hæc nihil prorsus significaret, illa autem significaret quidem aliquid, sed quod longè à sententia nostri authoris remotum esset. Tunc id quo me in alijs locis usum memineram remedium, huic quoque adhibendum censui: & an ex duabus malis lectionibus bona una confici posset, tentaui. sed hoc non processit, nihil enim aliud quàm κατάγνειν, ita efficiebatur. Quum hac non succederet, alia aggressus sum uia, & aliquam de meo literam addendam esse cogitaui. Adita ergo literam feci καταγνύειν, tale quid apud Platonem esse putans. Quærere quum ambigerem, etiam de lectione ea ambigebam: do nec tandem in eum quem quærebam Platonis locum incidi. is est in Phædro: ubi ait Socrates oportere in disputando de re qualibet τὸ κατ' εἶδη διατέμνειν κατ' ἄρθρα ἃ πέφυκε, καὶ μὴ ἐπιχειρεῖν καταγνῦναι μέρος μηδενὶ, κακοῦ μαγείρου τρόπῳ χρώμενον. Quinetiam ex abundanti locum Ciceronis illic libri mei margini adscriptum reperi, in quo apertè ad hunc Platonis locum allusit. is est in 2. De finibus, ubi cupiditatum diuisionem quam Torquatus libro primo posuerat, reprehendens, ait, Quomodo autem philosophus loquitur tria genera cupiditatum, naturales & necessarias: naturales, non necessaries: nec naturales, nec necessarias? Primùm diuisit ineleganter. duo enim genera quæ erant, fecit tria. hoc est non diuidere sed frangere rem. Qui si diceret. &c. Quid aliud sonant apud Ciceronem hæc duo uerba, Diuidere, Frangere, quàm apud nostrum Athenagoram καταγνύειν, διαιρεῖν? nónne eadem in re utrobique usurpata? Opus enim habent (inquit Athenagoras) quæcunque cre ata sunt, sui creatoris cura: singula autem peculiariter, secundum quod & ad quod à natura edita fuerunt. Inutilis enim ambitio, & uana quædam doctrinæ ostentatio eius fuerit qui nunc frangere, aut diuidere, aut sigillatim quid cuiq; naturæ accommodatum sit, recensere uoluerit. Sed ad probandam tibi cæterisque doctis uiris meam de hoc loco coniecturam nihil fortasse tot uerbis opus erat.

15. ὦν τῶν] Pro τῶν hîc τῶν reposui, sine mei exemplaris authoritate, cuius lectio, opinor, inter conferendum, aures meas præteruolarat. sed quin ita legendum sit, nemini dubium esse potest, quum referatur ad σωαμφότερον. hæc autem quæ sequuntur uerba, λέγω δὴ σωαμφότερον, τὸν ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος ἄνθρωπον, parenthesi inclusisse debueram. ut & in tua interpretatione feci.

19. εἰ δὲ ἡ τοῦ σωαμφοτέρου] Hoc est initium periodi (si periodus uocãda est) quam claudit paginæ præsentis uersus 48. adeo ut ad illa usque uerba, εἴτε ἀγαθὰ, εἴτε κακὰ, suspendatur. Ex tam longo & sinuoso hyperbato ut facilè se expedire posset lector, diligenter parentheses notaui suis locis. At in tua interpretatione eas notare eodem modo non potui, quia quam noster scriptor per tam longum spatium protrahit periodum

dum, tu aliquot in locis abscindis. Ego omissis omnibus ijs quæ per parenthesin addita sunt, huic orationi pro sinnuoso, ut dixi, hyperbato, rectum cursum dabo, hoc modo, εἰ δὲ καὶ τὸ σωματοφθόρου φέρει τὴν ὧν τοῖς ἐργασμένοις δίκην ἡ δικαία κρίσις, καὶ μήτε τὴν ψυχὴν μόνην δεῖν κομίζεσθαι τὰ ἐπιχειρα τῶν μετὰ τοῦ σώματος ἐργασμένων, μήτε τὸ σῶμα μόνον· ὁ δὲ ἐκ τούτων ἄνθρωπος τὴν ἐφ' ἑκάστῳ τῶν ἐργασμένων αὐτῷ δίκην κρίσιν· οὐδὲ γὰρ ὅτι καὶ τὴν δὲ τὴν ζωὴν εὐρίσκει συμβαῖνον ὁ λόγος, ὅτι δὲ μετὰ θάνατον· δῆλον πᾶσιν τὸ λειπόμενον, ὅτι δεῖ. &c. Libet etiam meo modo hæc interpretari, his uerbis, Quòd si aduersus utrunque simul (hominem, ex utroque, anima & corpore compositum) iustum iudicium (Dei) statuit retributionem eorum quæ fecit: & neque animæ soli rependi oportet ea quæ fecit unà cum corpore, neque corpori soli: homo autem ex ambobus his conflatus, singulorum factorum iudicium subit: iam uerò hoc neque in hac uita, neque post mortem fieri ratio euincit: Equidem manifestum est omnibus id quod consequitur, nimirum esse necesse secundum Apostolum, ut &c.

30. διὰ δὲ τὸ πολλοὺς] Omnino legendum est διαλγε aut διά τε. Quarum uocum utramlibet posuerimus, ad ornatum aliquid, ad sensum nihil faciet. tantundem enim ualet διὰ τὸ, nulla interiecta huiusmodi particula. Simul autem pro hypostigme ponenda fuerit hypodiastole post βίῳ.

40. καὶ μηδὲν ἔτι σώζοντος τὴν πεπτωκυῖαν φύσιν, ἢ μορφῆς, ἤτοι γε τὴν μνήμην τῶν πεπραγμένων] Hæc tu ita reddidisti Latinè, Nihilq; iam superfit quod uel ueterem formam uel naturam, imò ne memoriam quidem eorum quæ facta sunt retineat. Quum autem ita uertis, planè orationem non sine periculo inuertis, quasi uidelicet legeretur, καὶ μηδὲν ἔτι σώζοντος τὴν πεπτωκυῖαν φύσιν, ἢ μορφήν. Deinde non rectè particulam ἤτοι Latina uoce Imò interpretaris: ac uim eius si exprimere uolebas, particula Nedum potius utendum erat. Denique ita uertissem ego hunc locum, Nihilq; iam (ipsum corpus) ex pristina natura uel forma, nedum memoriam rerum actarum, seruet.

57. 9. ἢ πολὺ τούτων ἀσφαλέστερον, τὸ δοξάζειν] Id est, An multo tutius est, existimare. At tu ita uertis quasi legeretur, ἢ τὸ τούτων πολὺ ἀσφαλέστερον, δοξαστέον, inuertens uerba. sic enim interpretaris, An quod multo certius est, existimandum. Non enim statuit sed quærit an statui debeat tanquam certius.

16. οἱ τὰ πάθη διαλαγωγοῦντες] Voce Diui Pauli elegantissima & significantissima utitur.

A me dum hi libelli excuderentur, Nanni, artificum nostrorum quotidiana opera examinante, hæc obiter animaduertebantur: aliaq; nonnulla, quæ, quòd ijs locus in hoc ternione non sit, omitto. In istis si perspicax fui, est quod gaudeam: si parum uidi. non est tamen quòd reprehensionem reformidem: quia nihil neque in Græcis neque in Latinis, ex meo sensu, immutaui, sed omnia integra & tuo et aliorum doctorum hominum iudicio seruaui.

FINIS.

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN